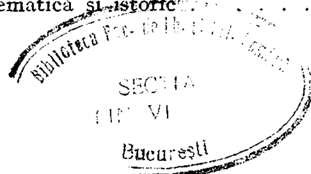
ANUL XXVIII 1983

STUDIA
UNIVERSITATIS BABEŞ-BOLYAI

PHILOLOGIA

Redacţia: 3400 CLUJ-NAPOCA, str. M. Kogălniceanu, 1 ● Telefon 1 61 00

SUMAR — CONTENTS — SOMMAIRE — СОДЕРЖАНИЕ

Recenzii — Books — Livres parus — Buchbesprechungen — Рецензии

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

ÎN LEGĂTURĂ CU CONECTIVELE PROPOZIŢIEI SUBIECTIVE

D. BEJAN

0. Între celelalte subordonate, subiectiva[1] ocupă un loc aparte nu în ceea ce priveşte numărul şi felul elementelor relaţionale (căci, în fond, ele sînt aceleaşi ca la celelalte subordonate : conjuncţii, locuţiuni conjuncţionale, pronume relative şi nehotărîte, adverbe relative şi nehotărîte), ci referitor la relaţia dintre conectiv şi elementul regent. Avînd în vedere că acesta (elementul regent) este mai variat şi mai complicat decît în cazul celorlalte subordonate, înseamnă că şi căile de conectare a propoziţiei subiective cu acest element regent vor fi tot aşa de variate.

1. În funcţie de elementele relaţionale, subiectivele se pot clasifica în subiective *conjuncţionale* şi *relative*. La rîndul lor, subiectivele relative se pot diviza în subiective pronominale (introduse prin pronume relative şi relative nehotărîte) şi adverbiale (introduse prin adverbe relative).

1.1. Subiectivele conjuncţionale se introduc prin : *că, să, ca (. . .) să, dacă* şi *de*[2].

1.1.1. În ceea ce priveşte conjuncţia *ca să*, ea poate să apară în forma *ca. . . să*, ori de cîte ori apare *să*, deoarece *ea (să)* e echivalentul lui *ca să* în limba actuală: *Nu ne convine* **ca după ce terminăm să mergem**; *Nu ne convine* **să mergem** *după ce terminăm.*

1.1.2. În cazul subiectivelor care au ca regenţi verbe active impersonale-unipersonale există un echilibru între apariţia lui *că* şi apariţia lui *să*[3]

---

[1] În legătură cu propoziţia subiectivă, vezi: *Gramatica limbii române*, ediţia I, vol. II, 1954, ediţia a II-a, vol. II, 1963; I. Iordan, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1956, p. 699—700; J. Byck, *Propoziţiile subiective*, în „Gazeta învăţămîntului", VII, 1955, nr. 316; Gh. Nedioglu, *Independenţa subiectului*, în LR, II, 1955, nr. 2, p. 12—13; Al. Graur, *Pentru o sintaxă a propoziţiilor principale*, în SG, I, 1956, p. 121—141; Gh. Poalelungi, *Propoziţiile impersonale în limba română*, în „Materiale ştiinţifice ale Institutului pedagogic din Bucureşti pe anul 1956", Bucureşti, 1957, p. 45—85; Valeria Guţu, *Propoziţii relative*, SG, II, 1957, p. 161—173; D. D. Draşoveanu, P. Dumitraşcu, M. Zdrenghea, *Analize gramaticale şi stilistice*, Bucureşti, 1959, p. 50—53; I. Rizescu, *Observaţii asupra adverbelor predicative în limba română*, în SCL, XI, 1960, nr. 3, p. 683—687; St. Giosu, *Propoziţia subiectivă*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice", XII, 1961, fasc. 1, p. 65—74: Ecaterina Teodorescu, *Adverbe predicative?*, în LR XIII, 1964, nr. 5, p. 423—436; Mihaela Mancaş, *Observations sur la syntaxe des complétives et des subjectives dans la grammaire générative*, în CLTA, II, 1965, p. 127—147; Ştefania Popescu, *Contribuţii la cunoaşterea propoziţiei subiective*, în LL, 11, 1966, p. 351—375; Ecaterina Alexandrescu, *Propoziţiile subiective, predicative şi regenţii acestora*, în LL, 15, 1967, p. 167—179; V. Şerban, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, ediţia a II-a, Bucureşti, 1970, p. 133—135; D. D. Draşoveanu, *O categorie sintatică — unicitatea*, în CL, XVII, 1971, nr. 2, p. 325—337; Ecaterina Teodorescu, *Propoziţia subiectivă*, Bucureşti, 1972.

[2] În limba veche şi populară apare şi locuţiunea *cum că*, după *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a, II, p. 267.

[3] Investigaţia noastră se bazează pe o listă aproximativă a regenţilor propoziţiei subiective stabilită după *Dicţionarul român-englez*, Bucureşti, 1965.

(numărul subiectivelor introduse prin *să* depășește numai cu puțin numărul subiectivelor introduse prin *că*). Există subiective care, după asemenea verbe, se introduc numai prin *că* (*Mă frămîntă* **că el n-a venit**, *Mă impresionează* **că n-a venit**) sau numai prin *să* (*Nu merită* **să mergi**, *Rentează* **să vii**). Alte subiective se pot introduce prin ambele conjuncții: *Îmi place* **că ai venit**; *Îmi place* **să merg**; *Ne încîntă* **că ai venit**, *Ne încîntă* **să auzim așa ceva**; *Îi trece prin minte* **că n-a făcut ceva**, *Îi trece prin minte* **să vină la noi**[4] etc.

Dincolo de verbele impersonale active, întrebuințarea conjuncțiilor *că* și *să* diferă.

1.1.3. Astfel, *că* introduce mai frecvent subiective care au drept regenți verbe impersonale reflexive (*Se adeverește* **că...**, *Se bîrfește* **că...**, *S-a luat de bună* **că...**, *S-a pus în evidență* **că...**), verbe impersonale pasive (*A fost aproximat* **că...**, *A fost apreciat* **că...**, *Este cunoscut* **că...**, *A fost dat în vileag* **că...**, *A fost pus la îndoială* **că...**,) adverbe și locuțiuni adverbiale predicative (*Bineînțeles* **că...**, *Într-adevăr* **că...**, *Pesemne* **că...**) și expresii impersonale-unipersonale avînd ca nume predicativ verb la supin (*E de accentuat* **că...**, *Era de bănuit* **că...**, *Pare de necrezut* **că...**).

1.1.4. *Să* introduce mai frecvent subiective cerute de expresii verbale impersonale-unipersonale, care au drept nume predicative adverbe (*E ademenitor* **să...**, *E brutal* **să...**, *E comod* **să...**, *E dialectic* **să...**, *E dificil* **să...**) și substantive (*E o afacere* **să...**, *E un chin* **să...**, *E o ambiție deșartă* **să...**, *E o decădere morală* **să...**, *E o abatere de la lege* **să...**, *E o jucărie pentru el* **să...**, *E o încălcare a legilor* **să...**, *E o lege a firii* **să...**).

1.1.5. Normal că există și subiective introduse prin *să* acolo unde *că* prevalează (*Nu se admite* **să...**, *Se binevoiește* **să...**, *Nu se cade* **să...**, *Se caută* **să...**, *Este oprit* **să...**, *Este permis* **să...** etc.), după cum există și subiective introduse prin *că* acolo unde *să* prevalează (*Este adevărat* **că...**, *E inexact* **că...**, *A fost un accident* **că...**, *A fost o eroare cumplită* **că...** etc.).

1.1.6. Există, apoi, în ambele grupe, **1.1.3.** și **1.1.4.**, subiective, ce-i drept mai puține, introduse atît prin *să*, cît și prin *că*: *Se admite* **că ...**/ *Se admite* **să...**, *Este calculat* **că...**/ *Este calculat* **să...**, *A fost hotărît* **că...**/ *A fost hotărît* **să...**, *Aproape* **că...**/*Aproape* **să...**, *E amuzant* **că...**/ *E amuzant* **să...**, *E colosal* **că...**/*E colosal* **să...**, *E o baftă* **că...**/*E o baftă* **să...**, *E un chilipir* **că...**/*E un chilipir* **să...**, *E un blam cumplit* **că...**/*E un blam cumplit* **să...**, *Nu-i de conceput* **că...**/*Nu-i de conceput* **să...** etc.

1.1.7. Prin *de* (cu valoarea lui *că*) apar subiective după verbe impersonale reflexive: *se face* (*Cum se face* **de nu ești acolo**), *se întîmplă* (*Nu știu cum s-a întîmplat* **de a rămas pictura cu totul înlăturată din cărarea mult cotitei mele colinde de vînător — hoinar** — Odobescu, S. III, 113)[5], *se nimerește* (*S-a nimerit* **de era și el printre ei**). Normal că asemenea contexte sînt caracteristice unui limbaj mai învechit și popular sau mai puțin pretențios.

---

[4] Pentru locuțiunile verbale din acest articol, vezi Florica Dimitrescu, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, 1958, p. 223—233.

[5] După *Gramatica limbii române*, ediția a II-a, II, p. 267.

Aproape în toate celelalte cazuri, cînd apare *de*, ea este sinonimă cu *dacă*. Dar şi acest fapt ţine mai mult de un limbaj mai arhaic decît de unul actual, adică limba mai veche îl preferă pe *de*, iar limba actuală pe *dacă*.

Subiectivele introduse prin *dacă* pot sta aproape după toate tipurile de regenţi: verbe impersonale active (*Îl afectează* **dacă nu vii,** *Nu importă* **dacă vine şi el,** *Ne încîntă* **dacă vii şi tu,** *Îmi face bine* **dacă mă ajuţi**), verbe impersonale reflexive (*Nu se aminteşte* **dacă el a lipsit,** *Nu s-a comunicat* **dacă trenul va întîrzia,** *Nu se precizează* **dacă va veni mîine sau poimîine,** *Nu s-a băgat de seamă* **dacă el a lipsit**), verbe impersonale pasive (*A fost cercetat* **dacă el a depăşit linia dublă,** *Încă n-a fost confirmat* **dacă a sosit trenul**), adverbe predicative (*Abia* **dacă a zis trei cuvinte**), interjecţii (*Zău* **dacă-mi pare rău**) şi expresii impersonale (*E curios* **dacă el a venit,** *E discutabil* **dacă el va fi promovat sau nu,** *Mi-e indiferent* **dacă vii sau nu,** *E o binefacere pentru el* **dacă vii,** *E o mîndrie a tuturor* **dacă vei lua cupa,** *Rămîne de văzut* **dacă el a venit sau nu,** *E de discutat* **dacă el merită această onoare**) etc.

În multe cazuri, conjuncţia *dacă* poate fi înlocuită prin *că* (*Nu importă* **dacă vii** — *Nu importă* **că vii,** *Ne impresionează* **dacă vii** — *Ne impresionează* **că vii,** *Să se confirme* **dacă el a sosit** — *Să se confirme* **că el a sosit,** *Nu se comentează* **dacă el a venit** — *Nu se comentează* **că el a venit,** *Nu a fost dovedit* **dacă el este de vină** — *Nu a fost dovedit* **că el e de vină,** *E bine* **dacă zici aşa** — *E bine* **că zici aşa,** *Mi-e indiferent* **dacă vii sau nu** — *Mi-e indiferent* **că vii sau nu** etc.), cu *să* (*E absurd* **dacă zici aşa** — *E absurd* **să zici aşa,** *E deranjant* **dacă nu zici nimic** — *E deranjant* **să nu zici nimic,** *E un blestem* **dacă zici aşa ceva** — *E un blestem* **să zici aşa ceva** etc.) sau cu amîndouă (*Îl deranjează* **că/să/dacă vii,** *Ne place* **că/să/dacă faci acest lucru,** *Te enervează* **că/să/dacă-l auzi,** *E absurd* **că/să/dacă mergi acolo,** *E bine* **că/să/dacă vii,** *E o aberaţie* **că/să/dacă zici aşa,** *E o binefacere* **că/să/dacă-i dai cartea** etc.).

1.2. Subiectivele relative se subdivid, aşa cum am spus, în *pronominale* şi *adverbiale*.

1.2.1. După cum se ştie, subiectivele pronominale se introduc prin pronume şi adjective relative (*care, cine, ce, cît, cîtă, cîţi, cîte*) şi relative nehotărîte (*oricare, oricine, orice, oricît, oricîtă, oricîţi, oricîte*).

Aceste elemente de relaţie sînt caracteristice, lucru cunoscut, în mai mare măsură subiectivelor de după verbe şi locuţiuni verbale personale, inclusiv verbe copulative personale cu nume predicative exprimate prin adjective, substantive şi verbe la supin: (**Numai cine învaţă** *ştie,* **Cîţi studenţi au concurat** *au reuşit,* **Oricine învaţă** *ştie,* **Cine poartă verigheta pe dreapta** *este logodit,* **Care au făcut acest lucru** *sînt de admirat* etc.).

Dar pronumele relative introduc subiective şi pe lîngă regenţi de altă natură, şi anume: verbe impersonale active (*Nu interesează* — *Nu importă* **cine vine/ce faci/cîţi vin,** *Nu reiese de aici* **cine va veni/ ce vom face/ cîtă benzină s-a consumat/cîte ore s-au efectuat,** *Nu figurează în această listă* **ce trebuie** *să facem*/ **cine va merge primul/ cîte ore trebuie** *să stăm aici*/ **cîţi studenţi trebuie** *să plece* etc.), verbe impersonale reflexive (*Nu s-a anunţat* — *Nu s-a comunicat* — *Nu s-a dezvăluit* — *Nu s-a hotărît* —

Nu s-a precizat — Nu s-a raportat — Nu s-a relatat — Nu s-a stabilit — Nu se știe — Nu s-a dat publicității **ce vom face/ cine va veni/cît timp vom sta aici/cîte studente vor pleca/cîți vor aștepta în stație** etc.*)*, verbe impersonale pasive *(A fost consemnat — A fost hotărît — A fost raportat A fost stabilit* **ce vom zice/cine va începe discuția/care dintre noi va pleca primul/cîți vor participa la ședință** etc.*)*, expresii impersonale cu adverbe *(Nu e clar* **ce vom face după aceea,** *E curios* **cine va veni/cîți vor veni/ care dintre ei va primi premiul,** *E fantastic* **cîți au venit,** *E foarte important* **ce va zice el/cîți vor veni,** *E secret* **cîți vor pleca** etc.*)*, cu substantive *(E un secret* **cine va veni/cîți vor fi trecuți pe listă,** *E o întrebare pentru noi* **cine va merge la congres/cîți vor fi premiați,** *E un fapt stabilit* **cine/ cîți/cîte trebuie să vină,** *A fost o preocupare a întregului colectiv* **cine îl va întîmpina pe reprezentantul organului central** etc.*)*, cu verbe la supin *(Rămîne de descoperit* **cine a fost hoțul/cîți s-au abătut de la consemn,** *E de precizat* **ce vom discuta la întîlnire/cine va lua procesul-verbal/ cîți sau cîte vor participa,** *Pare de necrezut* **cîți au votat pentru/cîte obiecții s-au adus** etc.*)*.

Nu ni se pare contraindicat să denumim și subiectivele introduse prin pronume relative de după verbe și expresii impersonale tot subiective pronominale.

După conținutul lor, subiectivele pronominale se pot clasifica în subiective pronominale personale, introduse prin relativele *care, cine, cîți, cîte* și nehotărîtele *oricare, oricine, oricîți, oricîte,* avînd ca regenți verbe personale și fiind echivalentele lui *cine — cineva* : **Cine fuge** *ajunge, Oricine* **învață** *știe,* **Cîți au concurat** *au reușit,* și subiective pronominale nepersonale, introduse prin *ce, cît, cîtă, orice, oricît, oricîtă,* pe lîngă verbe personale **(Ce semeni** *răsare, Este respins* **orice nu corespunde realității)** și prin relative și nehotărîte de după verbele și expresiile impersonale, toate rezumînd ideea de lucru, de ceva *(Nu se știe* **cine vine** = *Nu se știe* **ceva***)*.

1.2.2. Subiectivele relative adverbiale se introduc prin adverbe relative *(cînd, cum, unde, încotro, cît)*, cu sau fără-prepoziții. Ele (subiectivele) pot fi cerute de verbe impersonale active *(Nu ne deranjează — Nu ne place — Nu importă — Nu ne interesează — Nu reiese* **unde/cînd/încotro/cum/ cît mergi,** *Nu te privește* **unde /cînd/încotro/cît merg***)*, verbe impersonale reflexive *(Nu s-a anunțat — Nu s-a comunicat — Nu s-a consemnat — Nu s-a dezvăluit — Nu s-a discutat — Nu s-a explicat — Nu s-a hotărît — Nu s-a notat — Nu s-a precizat — Nu s-a raportat — Nu s-a reamintit — Nu s-a stabilit — Nu se știe — Nu s-a telefonat — Nu s-a votat — Nu s-a dat publicității* **unde/cînd/încotro/cum/cît vom merge***)*, verbe impersonale pasive *(A fost cercetat — A fost stabilit — A fost consemnat — A fost decis — A fost hotărît — A fost precizat* **unde/cînd/încotro/cum/cît vom merge***)*, expresii impersonale cu adverbe *(E curios* **cînd va veni/unde va merge/cum va rezolva problema/cît va sta aici,** *E foarte important* **de unde vom porni/de cînd vom începe lucrul/cum vom proceda,** *E revelator* **cînd a venit/unde și-a lăsat lucrurile/cum a procedat/cît de mult a rămas acolo** etc.*)*, cu substantive *(E o problemă — E un mister — E un secret* **de unde au venit/cînd vom începe/cum vom rezolva problema/de unde va**

începe cursa, *E o dovadă de nesupunere* **cum priveşti tu lucrurile,** *E o ofensă adusă colectivului* **cum ai vorbit** etc.*)*, cu verbe la supin *(E de cercetat — E de arătat — E de comunicat — Rămîne de văzut — E de ghicit — E de hotărît — E de lămurit — E de menţionat — E de precizat — E de raportat — E de relatat — E de reţinut — E de stabilit* **de unde vom începe/ pînă cînd vor dura exerciţiile/cum vom termina acţiunea/cît de organizaţi sîntem** etc*)*.

2. Prin natura lor, unii regenţi pot avea subiective introduse prin aproape toate elementele joncţionale : *Nu ne convine* **că n-ai venit/să mergem/ dacă nu spui adevărul/unde mergi/cînd mergi/ cum procedezi/ cît stai/ cine vine/ ce faci/ cîţi vin,** *Nu ne interesează* **că nu poate veni/dacă n-ai cu ce scrie/ce faci/cine vine/ cîţi vor participa/cum vei rezolva problema/ cînd vei ajunge/unde vei merge/cît de mult vei sta,** *Nu s-a anunţat* **că trebuie** *să mergem/***dacă el va veni/ce vom face/ cine va veni/cîţi vor participa/ cu cîte studente trebuie** *să vorbim/***unde ne vom opri/ cînd ne vom opri/ cît timp vom sta pe drum,** *Nu s-a hotărît* **că vom merge/să ne oprim/dacă e cazul** *să ne oprim/***ce vom cumpăra/cine va intra primul/ cîţi vor participa la excursie/cu cine să vorbim/unde să telefonăm/cînd să începem/ cît să stăm în oraş,** *N-a fost precizat* **că el va veni/dacă trebuie** *să venim mîine/* **ce vom face/cu cine vom lua legătura/cui trebuie** *să-i telefonăm/* **cu cîţi vom colabora/cum vom rezolva problema/unde să ne oprim/cînd să aducem caietele,** *E foarte curios* **că el n-a sosit/de ce n-a venit/dacă el va veni/ cine va fi şeful grupei/cîţi studenţi vor lipsi azi/ cum se va descurca/ de unde şi-a cumpărat cărţile/cît de mult va întîrzia,** *Nu e un secret* **că el nu va veni/ce vom face/cu cine ne vom întîlni/cîţi trebuie să participe/ unde vom înnopta/cum vom rezolva această problemă/cînd vom porni** etc.

A PROPOS DES MOTS SUBORDONNANTS DE LA PROPOSITION SUJET

(Résumé)

En roumain, la proposition sujet occupe une place à part parmi les subordonnées, en ce qui concerne ses éléments relationnels. En fonction de ce critère, les propositions sujets peuvent être divisées en conjonctives et relatives. Les subordonnées sujets conjonctives sont introduites par les conjonctions *că, să, ca (...) să, dacă* et *de*, selon l'antécédent. Les subordonnées sujets relatives se divisent, à leur tour, en: a). pronominales, introduites par des pronoms et des adjectifs relatifs et indéfinis — *care, cine, ce, cît (cîtă, cîţi, cîte), oricare, oricine, orice, oricît (oricîtă, oricîţi, oricîte)* et b). adverbiales, introduites par des adverbes relatifs — — *cînd, unde, încotro, cît.*

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

MIJLOACE LINGVISTICE DE CONCATENARE A MACROCONTEXTELOR

CONSTANTIN MILAŞ

0.0. Ne propunem să urmărim în cele ce urmează procedeele de conectare a informaţiei de la un enunţ la altul învecinat, efectuată prin intermediul pronumelor, adverbelor şi conjuncţiilor coordonatoare. Presupunem că, din acest punct de vedere, se manifestă, în practica de comunicare, deosebiri marcante între variantele limbii care, odată reliefate, pot contribui, alături de alte elemente distinctive, la individualizarea mai precisă a stilurilor limbii.

1.0. Enunţul reprezintă, în text[1], o propoziţie sau o frază. În cazul nostru, fiind vorba de conectarea informaţiei din enunţuri independente (izolate grafic), vom desemna înlănţuirea logică a două sau mai multe enunţuri succesive prin termenul *macrocontext (macrosegment)*. Elementele concrete prin care se efectuează conectarea informaţiei le numim *conectante*. În această calitate, ele constituie, în general, prima secvenţă a enunţului situat după pauză, notată grafic prin punct (x).

2.0. Teoretic, ipoteza de sub **0.0.** se sprijină pe faptul că, în procesul de comunicare, limba (diasistemul) se concretizează sub forma variantelor sale — stilurile. Orice mesaj poartă amprenta stilului funcţional în care a fost elaborat[2], întrucît modalitatea de exprimare adoptată atrage particularizări diferite în formularea mesajului.

2.1. Un text ştiinţific, de exemplu, se axează, de regulă, pe expunerea unei teorii a cărei valabilitate trebuie demonstrată. În consecinţă, emiţătorul îşi argumentează ipotezele emise, combătînd eventualele opinii contrare. De aici decurg unele exigenţe în organizarea lingvistică a mesajului. Un atare text va face apel la acele conectante care pot asigura cu maximum de eficacitate articularea logică a conţinutului gnoseologic al enunţurilor. Cele mai favorabile înlănţuirii strînse, din punct de vedere logic, a informaţiilor din enunţuri succesive (evitînd efectul supărător al repetiţiei) sînt conectantele din categoria substitutelor (pronume, adverbe). Prin urmare, acestea vor fi selectate de preferinţă în textele ştiinţifice. Iată un exemplu: *Numirea de Daci e întrebuinţată mai ales de scriitorii romani, desemnînd prin ea [...], dar generalizînd-o cu timpul şi pentru întreaga populaţie a Daciei.* **Acelaşi uz** *se întîlneşte, în mod normal, şi în inscripţiile greceşti şi latine.* **Aceasta** *nu înseamnă că autorii greci ... n-ar folosi niciodată numirea de daci (Dakoi) ...* (V, p. 258[3]). În fragmentul citat sînt trei enunţuri consecutive, dintre care ultimele două preiau şi integrează succesiv informaţia furnizată de primul. Al doilea enunţ apelează, în acest

---

[1] Avem în vedere mesaje elaborate în scris.
[2] Vezi [1], p. 10.
[3] Indicativele şi lista surselor sînt date la sfîrşitul articolului.

scop, la adjectivul demonstrativ *acelaşi*, iar al treilea este conectat, la rîndul său, prin intermediul demonstrativului *acesta*. Substitutele[4] în discuţie aflîndu-se, de regulă, la limita iniţială a enunţului, au antecedentul (segmentul de referinţă), în mod logic, în limitele enunţului precedent. În acest fel, enunţul succedent este racordat la cel precedent, iar informaţia ultimului este integrată în limitele celui care-l urmează. Elementul unificator semantic, în cazul nostru, este conceptul „uzul denumirii de daci" redat printr-o amplă perifrază în primul enunţ şi reluat succint de către elementele conectante (*acelaşi uz* şi *aceasta*), în cele următoare. Avem, prin urmare, un macrocontext în care enunţul 2 este racordat direct la primul, în timp ce al treilea se raportează la acelaşi prim enunţ, indirect, prin intermediul celui de al doilea.

2.2. Aceleaşi exigenţe guvernează selectarea adverbelor şi conjuncţiilor cu acest rol. Vom găsi, aşadar, frecvent, în textele ştiinţifice, o serie de adverbe menite să conecteze un enunţ ce subliniază şi explicitează informaţia conţinută de altul anterior (*astfel, într-adevăr, mai mult încă*) sau un enunţ ce exprimă consecinţa aserţiunii precedente (*deci, prin urmare, aşadar, în consecinţă*). Alte conectante de acest tip reliefează o cauză, o deducţie (*de aceea, de aici*) sau conectează un enunţ care contrazice afirmaţia anterioară (*dimpotrivă, în realitate, în schimb*). Se evidenţiază, astfel, relaţia de opoziţie dintre afirmaţiile exprimate în cele două segmente. În exemplul următor : *Aceasta nu înseamnă că autorii greci n-ar folosi niciodată denumirea de daci[...].* **Dimpotrivă,** *istoricul Dio Cassius [...] deşi scrie în limba greacă, îi numeşte consecvent Dakoi* (V, p. 258), adverbul *dimpotrivă* racordează semantic un enunţ, formal, negativ cu altul pozitiv. Rolul adverbului de a marca unitatea logică a macrocontextului transpare din reliefarea, prin opoziţie, a sensului afirmativ degajat de dubla negaţie anterioară (*... nu înseamnă că n-ar folosi. Dimpotrivă ...*). Iată încă o ilustrare a celor spuse : *În cele ce urmează se consideră că* α *este constantă.* **În realitate** α_1 *şi* β_1 *depind şi de curenţii turbionari incluşi în şină chiar în timpul procesului de reglare [...]* .Recombinînd ecuaţiile *(4.42 — (4.44) se obţine ecuaţia 4.45. Pe* **această** *bază diagrama de bloc a sistemului electromagnetic-şină, pentru perturbaţii mici, obţine forma prezentată în figura 4.11.* **Prin urmare,** *funcţia de transfer dintre tensiunea de alimentare U şi întrefierul X devine [...]* (II, p. 137).

2.3. Deşi mai rar utilizate în acest scop, conjuncţiile adversative pot şi ele sublinia raporturile de opoziţie dintre informaţiile macrocontextelor limitrofe, ca în : *Astfel, în timp ce Cronica lui Neculce constituie mai puţin o infracţiune în raport cu stadiul atins atunci de evoluţia limbii literare, scrierile lui Creangă vin mai mult în contradicţie cu normele ei într-un alt stadiu de evoluţie.* **Dar** *tocmai abaterile de la uzul normelor literare sînt apreciate în literatură ca procedee artistice* (VII, p. 432).

3.0. Stilul artistic, contrar celui ştiinţific, recurge, ca modalitate de exprimare, la imaginea artistică. De aici, apar deosebiri evidente în ce pri-

[4] Termenul „substitute" (pronominale) este luat aici în sens larg, cf. [4], p. 96: „Les substituts se réfèrent à des segments qui les précèdent ou anticipent sur des segments qui vont les suivre".

vește mijloacele concrete selectate. Este de remarcat, în primul rînd, ponderea conjuncțiilor, printre care un loc privilegiat îl deține copulativa *și*. Iată un citat împrumutat de la Creangă care, pe o jumătate de pagină, conține nu mai puțin de 8 apariții ale conjuncției *și* în calitate de conectant: **Și** *drumeața pornind, a mers [...] la Sfînta Vineri.* **Și** *aici i s-a întîmplat [...] și a îndreptat-o[...] la Sfînta Duminică.* **Și** *de aici [...] a mers [...].* **Și***[...] a putut să ajungă și pînă la Sfînta Duminică.* **Și** *Sfînta Duminică a primit-o [...].* **Și** *făcîndu-i-se milă a strigat [...].* **Și** *atunci ea le-a întrebat [...].* **Și** *toate au răspuns [...]* (III, p. 53–54).

3.1. Evident, unele adverbe conectate întîlnite în stilul științific *(de aceea, de fapt, totuși)* apar cu aceeași calitate și în textele artistice, ca în: *Cum era să se întindă mai mult, că de-abia acum se prinsese și el cu mînele de vatră.* **De aceea** *alerga singur zi și noapte în toate părțile cum putea...* (III, p. 60); *Ca să scape de cîrca ei, fiul de boier puse de tăie scîndurile, făcîndu-le țăndări mărunte.* **Iară** *spurcata astupă toate găurelele casei și puse scîndurile pe foc de arseră.* **Totuși** *două scînteioare se strecură pe coș și picară în grădină* (IV, p. 60).

În general însă conectantele adverbiale care integrează informațiile macrosegmentelor sau le opun sînt dominate, ca frecvență, de cele care indică succesiunea temporală/spațială, mai rar selectate în stilul științific *(acum, apoi, atunci, totodată, pe urmă* etc.*)*. Iată cîteva exemple: **Apoi** *sprintenă ca o copilă, face degrabă leșie [...] îl strînge de nas să nu se deoache odorul.* **Apoi** *îl peaptănă și-l îngrijește [...] (III, p.* 45*)*; *Străjerii* **atunci** *se uită lung [...] unul din ei vestește împăratului [...].* **Atunci** *împăratul îi cheamă înaintea sa. Moșneagul, cum intră, se pleacă pînă la pămînt și stă la ușă smerit.* **Iară** *purcelul calcă pe covoare înainte.* **Atunci** *împăratul, văzînd ...* (III, p. 49).

3.2. Dintre tipurile de conectante, ponderea cea mai scăzută, în textele artistice, o au cele pronominale. Faptul este revelator, întrucît acestea sînt cele mai favorabile includerii informației antecedente în limitele segmentului următor. Neglijarea lor indică o preocupare mult diminuată ca intensitate a textelor artistice pentru conectarea riguroasă a informațiilor conținute în enunțuri limitrofe.

Din cele spuse mai sus, rezultă că stilul științific se axează, în ce privește conectarea informației, cu precădere pe următoarele două procedee: a) integrarea informațiilor din enunțuri limitrofe. Ea se realizează prin intermediul conectantelor pronominale și adverbiale; b) includerea informațiilor din contexte succesive într-o relație antinomică. În acest scop, textele științifice se orientează spre conectantele adverbiale cu sens opozițional *(contrar, dimpotrivă, în schimb* etc.*)*.

Textele artistice acordă prioritate conectantelor din grupa conjuncțiilor. Cum acestea nu preiau informația (ele exprimă relația însăși), reiese că acest stil nu pune accentul pe procedeul integrării informației. Poziția dominantă a conjuncției *și*, cumulată cu ponderea adverbelor temporale sau locale, marchează preferința textelor artistice pentru procedeul cumulării enunțurilor succesive, reunite cu ajutorul copulativei *și*. Se practică de asemenea înădirea informațiilor prin precizarea cadrului temporal (even-

tual spațial) în care se plasează, una față de alta, informațiile enunțurilor învecinate.

4.0. Elementele conectante, discutate mai sus, reprezintă clase morfologice distincte. Cu toate acestea, rolul lor semantic, în condițiile precizate sub **1.0.**, este identic — conectarea informației date în enunțuri diferite, ce compun un macrocontext unitar din punct de vedere logic. În schimb, comportamentul sintactic disociază conectantele în discuție în două grupe net dinsticte:

a) Conectantele pronominale și adverbiale fac totdeauna parte integrantă din enunțul pe care-l conectează, sub raport informațional, la altul precedent. În acest cadru, ele actualizează funcții sintactice diverse (subiect, atribut, complement). Deci, din punct de vedere sintactic, substitutele cu rol de conectante se comportă aidoma oricărei unități lingvistice care are posibilitatea de a se constitui ca termen al unei relații;

b) Situația conectantelor conjuncționale este substanțial diferită. Ele reprezintă o ipostază a conjuncțiilor coordonatoare din grupa cărora sînt, de altfel, selectate. În calitate de conective, acestea coordonează doi termeni aflați într-un raport (copulativ, adversativ, disjunctiv). Specificicitatea lor — nonaderența[5] la nici unul din termenii relați și absența regimului[6] — explică transmisibilitatea conectivelor în discuție de la nivel interporpozițional la cel intrapropozițional. Referindu-se la cele două nivele (propoziție, frază), transmisibilitatea presupune actualizarea termenilor relați, prin conjuncțiile coordonatoare, în limitele unuia și aceluiași enunț (T și T; T, dar T). Or, în ipostaza de conectante, aceleași conective ar coordona doi T plasați în enunțuri diferite, izolate grafic, ca în: *S-a constatat că, în exploatarea utilajelor, recomandările tehnice au fost respectate cu strictețe.* **Dar** *rezultatele obținute sînt sub nivelul scontat*, unde termenii relați sînt cele două predicate separate prin punct: *au fost respectate, dar sînt sub nivel.*

4.1. Apariția conjuncțiilor ca segment inițial al unui enunț independent nu indică o modificare funcțională a conectivelor în cauză, ci ea este efectul operației de segmentare a textului. Așadar, poziția imediat după pauză nu privește esența sintactică și semantică a conjuncțiilor respective. O analiză atentă a conduitei copulativei *și* în contexte ce includ ambele ei ipostaze va concretiza asertiunea și va ilustra justețea ei.

Cînd s-a pornit răzmerița [...] el a mers cu oamenii pînă la un loc, pe urmă s-a dat deoparte **(1)și** *nu s-a mai băgat* **(2)și** *nu s-a mai amestecat decît într-un tîrziu [...].* **(3)Și**-*atunci, cînd s-a amestecat, i-a dat în vileag pe toți cei care luaseră cîte ceva de pe acolo.* **(4)Și** *a făcut tărăboi* **(5)și** *larmă[...]*(VI, p. 125). În fragmentul citat, pozițiile (1), (2) reprezintă ipostaza de conectiv interpropozițional a conjuncției *și*, iar poziția (5), aceeași ipostază la nivel intrapropozițional. În pozițiile (3), (4), *și* apare imediat după pauza (x) ce marchează încheierea enunțului precedent. Între cele două ipostaze (conectiv și conectant) nu există, în afara celei poziționale, adică grafice, nici o deosebire semantică sau sintactică. Ca

[5] Vezi [2], p. 24—28.
[6] Vezi [3], p. 28—29.

urmare, de îndată ce eliminăm pauza, identitatea funcțională a lui *și*, în ambele situații, se evidențiază cu claritate: *Și-atunci, cînd s-a amestecat i-a dat în vileag pe toți [...] **și** a făcut tărăboi **și** larmă.* Așadar, plasarea conjuncției *și* la extremitatea inițială a unui enunț nu îi anulează nici rolul sintactic, nici sensul. Cazul altor conjuncții, susceptibile de a apărea în aceeași poziție și care, în plus, etalează cu mai multă vigoare sensul lor *(dar, însă)*, este perfect analog.

Analizînd cazul conectantului *și*, ca cel mai frecvent între unitățile de acest tip, observăm că el își conservă intactă constanta semantică și în contextele unde, aparent, ea se convertește în alte nuanțe: adversativă, cf. *Te-aș iubi* **și** *nu-ndrăznesc*[7] sau conclusivă, ca în *Asta-i șagă* **și** *nu-mi pasă*[8]. În realitate, avem a face aici cu o atenuare mai mult sau mai puțin intensă, nu o convertire, a sensului „asociere", datorată presiunii semantice dezvoltată de context. Dacă nuanța adversativă ar aparține conjuncției *și*, aceasta ar trebui să o manifeste, în aceeași manieră, și în contexte care nu degajă ele însele o atare nuanță. Or, eliminînd conținutul adversativ al enunțului următor: *Atunci bucuria dracului! Odat-o halește* **și** *nu zice nimica (= dar nu zice nimica)* (III, p. 19) prin transformarea lui într-unul pozitiv: *Odat-o halește* **și** *zice bodaproste*, conectivul este în măsură să reafirme valoarea sa copulativă estompată în contextul inițial. Iată un alt exemplu și mai concludent în acest sens: *Stau de vorbă cu Gheorghe și cu Piscu și cu Porumba.* **Și** *cu Lotru, cîinele meu, stau de vorbă, dar nu mai reușesc nicicum să le leg și să le înnod.* **Și** *nici locului nu mai pot sta* (VI, p. 16).

Conectantul *și* apare aici strivit semantic. Între adversativa *dar*, care-l poate substitui — **dar (însă)** *nici locului nu mai mai pot sta* — și conținutul semantic al segmentului *nici locului nu mai pot sta*, posibilitatea lui *și*, ca element introductiv al enunțului respectiv, de a impune sensul „asociere" este anulată. Înlăturînd aspectul negativ al acestui ultim segment, obținem un context în care *dar, însă*[9] sînt incompatibile în poziția ocupată de conjuncția *și* „născută" din propria ei ipostază de conectant, exprimînd fără echivoc valoarea sa copulativă: *Și [...] stau de vorbă, dar nu mai reușesc nicicum să le leg și să le înnod* **și** *să mai pot sta locului.*

4.2. Se poate spune, așadar, că într-un text scris, esența sintactică a conjuncțiilor coordonatoare se fenomenalizează sub două ipostaze: a) conective, cînd acestea pun în relație doi termeni în interiorul limitelor unui enunț (A și B; A, însă B); b) conectante (ipostază a relației interpredicative), cînd conjuncțiile respective se găsesc la limita dintre două enunțuri, termenii relați fiind separați prin pauza grafică (Ax Și B; Ax Dar B). Prin urmare, termenul *conectant*, în accepția de sub 4.2.b, prezintă avantajul practic de a reliefa o particularitate, aparent insolită a conjunc-

---

[7], [8] Exemplele și interpretarea citate după [5], p. 397.

[9] Actualizarea conjuncțiilor adversative în contexte analoage celui citat servește intensificării raportului de opoziție. În cazul nostru, ocurența conjuncției ar fi superfluă, adverbul *nici*, care contribuie mult la estomparea lui *și*, fiind suficient. În absența acestuia *(nici)*, sensul adversativ al propoziției, deși se sprijină pe adverbul de negație *nu*, slăbește atît de mult, încît, pentru a-l revitaliza, apare necesară prezența conjuncției *(dar, însă)*.

ţiilor coordonatoare, generată de caracterul artificial al comunicării scrise, fără a escamota esenţa relaţională a acestora.

4.3. Cele spuse sub 4.1. explică în mare parte frecvenţa conjuncţiei *şi* în textele artistice şi abundenţa acesteia în limbajul popular. Pentru vorbitorul obişnuit[10] nu este important să „lege" macrocontextele sub raportul informaţiei, întrucît aceasta este rezolvată de context. Prezenţa unor elemente de reluare integrală a informaţiei (substantive, verbe etc.), cît şi numeroase determinări circumstanţiale[11], temporale sau locale, dau enunţurilor un caracter concret, ca în : *Iel s-o suit* **on an de zîle pi copac** *în sus. Au vinit* **on an de zîle pi copac** *în jos* (I, p. 276).

Aspectul concret al enunţului favorizează rarefierea conectantelor iterative. La aceasta se adaugă faptul că naratorul insistă asupra derulării neîntrerupte a evenimentelor spre finalul expunerii, fapt marcat prin prezenţa masivă a conjuncţiei *şi*, liantul cel mai propice pentru sugerarea continuităţii. De aceea, chiar şi în situaţiile cînd naratorul recurge la serviciile conectantelor abstracte, acesta le dublează cu familiarul *şi*, ca în : **Ş-atunci** *cîn o spus vorba asta* ... (I, p. 286) ; **Şi pi urmă** *o dat cu deştu-n cap la ţarcă şi ţarca o zburat* ... (I, p. 280) ; **Ş-aşa** *o omorî pi douăză şi patru di zmei.* **Ş-atunci** *o scos vîrvu limbilor, vîrvu unghiilor şi le-o pus pi masă* (I, p. 286).

Lipsa de preocupare pentru precizarea raportului semantic între informaţiile conectate (aceasta rămînînd pe seama contextului) permite ocurenţa conjuncţiei *şi* între două enunţuri al căror conţinut se află în raport adversativ (v. şi supra 4.1.), ca în : *Curtea asta o stăpînit-o douăză şi patru di zmei.* **Şi** *i-o fugit zmeii din cauza me* (I, p. 300) ; *Ş-au dormit cel mai mic şi cu cel mijlociu.* **Şi** *[iar] feciorul cel de împărat mai mare au păzît* (I, p. 275).

5.0. Conectarea informaţiei la nivelul macrocontextelor reprezintă un fenomen general în comunicarea lingvistică. Concretizarea fenomenului oferă posibilitatea de a individualiza variantele limbii literare (scrise) şi sub raportul organizării lingvistice a mesajelor ce reprezintă texte mai extinse. În cazul nostru, opoziţia dintre stilurile ştiinţific şi artistic ale limbii literare rezidă în modalităţile diferite practicate în conectarea informaţiei. Astfel, stilul ştiinţific valorifică, în scopul menţionat, cu precădere următoarele procedee :

1) integrarea informaţiei furnizate de un enunţ anumit în limitele celui care-l succede ; ea se realizează prin categoria substitutelor pronominale şi adverbiale *(aceasta, altul, acelaşi, de aceea, de aici* etc.*)*.

2) includerea informaţiilor din contexte limitrofe, izolate grafic, într-o relaţie antinomică, subliniată cu ajutorul adverbelor (locuţiunilor adverbiale) cu sens opoziţional *(contrar, dimpotrivă, în schimb, în realitate* etc.*)* şi al conjuncţiilor adversative *(dar, însă* etc.).

Stilul artistic practică, în acelaşi scop, cu prioritate :

---

[10] Avem în vedere discursul narativ, care nu diferă prea mult de acelaşi tip al discursului scris sub raportul modului de structurare.

[11] Vezi [1], p. 97—98.

1) procedeul cumulării enunţurilor succesive cu ajutorul conjuncţiei *şi*;

2) corelarea informaţiilor din contexte limitrofe prin raportare la cadrul lor temporal sau spaţial, de unde frecvenţa adverbelor de acest tip *(apoi, acolo, atunci, pe urmă* etc.)

SURSE

I = Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*, [Bucureşti], 1966, vol. 1.
II = Ion Boldea, *Vehicule pe pernă magnetică. Propulsie, levitaţie şi ghidaj*, Bucureşti, 1981.
III = Ion Creangă, *Opere*, ediţie îngrijită, note şi variante, glosar şi bibliografie de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brîncuş. Studiu introductiv de Iorgu Iordan, Bucureşti, 1970, vol. 1.
IV = Petre Ispirescu, *Opere*, ediţie îngrijită, note, variante, glosar şi bibliografie de Aristiţa Avramescu. Studiu introductiv de Corneliu Bărbulescu, Bucureşti, 1960, vol. 1.
V = *Istoria României*, Bucureşti, 1960, vol. 1.
VI = Ion Lăncrănjan, *Cordovanii*, ed. a II-a revăzută, [Bucureşti], 1966, vol. 1.
VII = „Studii şi cercetări lingvistice", anul XXIX, 1978, nr. 4.

BIBLIOGRAFIE

1. Coteanu, Ion, *Stilistica funcţională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*, Bucureşti, 1973.
2. Draşoveanu, D. D., *Obsevaţii asupra cuvintelor relaţionale*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 19—32.
3. Draşoveanu, D. D., *Coordonarea/subordonarea — o diviziune dihotomică*, în CL, XXII, 1977, nr. 1, p. 27—32.
4. Dubois, J., *Grammaire structurale du français. Nom et pronom*, Paris, Larousse, 1965.
5. *Gramatica limbii române*, ed. a II-a, Bucureşti, 1963, vol. I (tiraj 1966).

MOYENS LINGUISTIQUES DE CONCATÉNATION DES MACROCONTEXTES

(Résumé)

Dans cet article, l'auteur discute le mode de fonctionnement des unités linguistiques qui servent à assumer l'information (pronoms, adverbes, conjonctions coordinnatrices) dans le cas où celles-ci assurent la corrélation logigue des informations fournies par des énoncés limitrophes (indépendants).

Pour les conjonctions coordinnatrices ayant ce rôle (copulatives, adversatices etc.) l'auteur propose la dénomination de *connectantes*. Le terme marque une hypostase de la fonction des connectifs coordinnateurs, actualisable dans les textes écrits, grâce à la nécessité d'opérer une limitation des dimensions des énoncés.

On relève, en même temps, que la nécessité de la corrélation de l'information, au niveau des macrocontextes, permet, par sa manière de concrétiser, à côté des autres particularités linguistiques, l'individualisation pertinente des styles de la langue littéraire.

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

NONFLEXIUNE CAZUALĂ SECUNDĂ

G. G. NEAMŢU

0. Drept premise ale cercetării mai jos întreprinse, preluăm de la D. D. Draşoveanu, odată cu argumentaţia aferentă şi exemplele autorului, următoarele:

(a) Din punctul de vedere al funcţionalităţii, cazurile din limba română se împart în cazuri de ordinul I (neacordate şi neprepoziţionale — simbol: C_1, respectiv N_1, G_1, D_1...), cazuri de ordinul II (acordate — simbol: C_2, respectiv N_2, G_2, D_2...) şi cazuri de ordinul III (prepoziţionale — simbol: C_3 respectiv G_3 D_3 ...)[1]. Ex.: *Rezultatele* (N_1) *obţinute* (N_2) *de sportivii* (Ac_3) *noştri* (Ac_2) *au fost remarcabile* (N_2).

(b) Cazurile de ordinul I (C_1), care constituie flexiunea (cazuală), se subîmpart în cazuri prime (C_1'), şi cazuri secunde (C_1''), acestea din urmă fiind rezultatul unei „variaţii cazuale concomitente" cu primele. În speţă, vorbim de un N_1'' şi un Ac_1'' ca nume predicativ şi element predicativ suplimentar faţă de un N_1'-subiect şi un Ac_1'-complement direct. Ex.: *El* (N_1') *vine* **ca delegat** (N_1''); *Pe el* (Ac_1') *îl trimitem* **ca delegat** (Ac_1''). N_1'' şi Ac_1'' realizează o flexiune cazuală secundă faţă de N_1' şi Ac_1' ca manifestare a flexiunii cazuale prime[2].

(c) *Ca* nu este prepoziţie nici în (1) şi nici în (2), ci adverb, situat firesc în afara regimului cazual[3].

(d) Elementul predicativ suplimentar — ca dealtfel şi numele predicativ — este subordonat numai substantivului (pronumelui)[4], în prezenţa condiţionantă a verbului[5].

0.1. Procedînd la transformarea verbelor *(a veni, a trimite)* din exemplele (1) şi (2) în substantive (infinitive lungi) şi operînd modificările ce se impun, obţinem:

(1') *Venirea lui* **ca delegat** ...

(2') *Trimiterea lui* **ca delegat** ..., în care fostul element predicativ suplimentar *((ca) delegat)* devine un atribut substantival.

Observaţiile de mai jos au ca obiect stabilirea termenului regent şi a cazului acestui atribut, precum şi a mijlocului său de subordonare.

---

[1] Vezi D. D. Draşoveanu, *O clasificare a cazurilor cu aplicare în problema posesivelor*, în CL, XIV, 1969, nr. 1, p. 77—81.

[2] Idem, *De la morfemul pe la un sistem al determinanţilor substantivului*, în vol. *Probleme de sintaxă*, Cluj-Napoca, 1978, p. 11—32.

[3] *Ibidem*, p. 22.

[4] Idem, *Despre elementul predicativ suplimentar*, în CL, XII, 1967, nr. 2, p. 235—242. Pentru teza dublei subordonări a elementului predicativ suplimentar, şi faţă de nume, şi faţă de verb, vezi *Gramatica limbii române*, Ed. Academiei R.S.R., ed. a II-a, Bucureşti, 1966, vol. II, p. 209—210.

[5] Vezi D. D. Draşoveanu, *Sintagma „verb + adjectiv" — o certitudine?*, în CL, XVIII, 1973, nr. 2, p. 272—274.

1. Examinînd, în privinţa termenului regent, construcţia acestui atribut substantival în paralel cu cea a elementului predicativ suplimentar din exemplele date, se impun următoarele constatări:

1.1. Prin transformarea lui (1) în (1') şi a lui (2) în (2'), raportul referenţial dintre atributul substantival (*(ca) delegat* şi genitivul *lui* s-a păstrat acelaşi ca între elementul predicativ suplimentar *(ca) delegat* şi nominativul (N_1')-subiect sau acuzativul (Ac_1')-complement direct:

(1) *el vine ca delegat* — (1') *venirea lui ca delegat*

(2) *pe el îl trimitem ca delegat* — (2') *trimiterea lui ca delegat.*

1.2. Prin definiţie, elementul predicativ suplimentar din (1) şi (2) reclamă în structură atît numele *(el, pe el)*, ca termen regent, cît şi verbul *(vine, trimitem)*, relaţia dintre elementul predicativ suplimentar şi nume (termenul regent; simbol: Tr) fiind, după cum s-a arătat, una condiţionată de prezenţa verbului, fără ca acesta, verbul, să intre în relaţie cu elementul predicativ suplimentar[6]. Situaţia se prezintă identic în structurile cu atribut substantival din (1') şi (2'), fiind vorba tot de o relaţie condiţionată[7]. Un fragment de tipul *alegerea ca deputat (venirea ca delegat* etc.*)* reclamă, pentru decodare, exprimarea sau subînţelegerea din context a unui genitiv.

Corespondenţa dintre (1), (2) şi (1'), (2'), dusă pînă la identitatea de organizare a relaţiilor, permite avansarea ipotezei că genitivul *(lui)* este regent (Tr) pentru atributul substantival.

O interpretare opusă, respectiv Tr = substantivul de origine verbală *(venirea, trimiterea)*[8], ar obliga la interpretarea şi în construcţiile cu element predicativ suplimentar *(vine ca delegat; îl trimitem ca delegat)* a verbului drept Tr şi, odată cu aceasta, la acceptarea calităţii de complement[9], nu de element predicativ suplimentar, pentru *(ca) delegat*, după modelul: *El a venit* **repede** — *Venirea lui* **repede** ..., în care transformarea verbului *(a venit)* în substantiv *(venirea)* impune transformarea complementului în atribut. Or, în (1) şi (2), *(ca) delegat* este interpretat constant[10] ca element predicativ suplimentar, funcţie de altă natură decît complementul.

În acelaşi timp, avînd în vedere paralelismul de raporturi referenţiale între (1), (2) şi (1'), (2'), ar fi greu de acceptat că termenii regenţi şi condiţionanţi (pentru *(ca) delegat*) îşi inversează rolurile în (1') şi (2') faţă de (1) şi (2), adică:

— în (1) şi (2): termen regent = subiectul (în nominativ) sau complementul direct (în acuzativ); termen condiţionant = verbul;

— în (1') şi (2'): termen regent = substantivul de origine verbală (fostul verb devenit substantiv); termen condiţionant =

---

[6] *Ibidem.*

[7] Pentru relaţii condiţionate — concept şi inventariere, vezi D. D. Draşoveanu, *Sintagma...*, p. 274—275.

[8] Vezi, pentru aceasta, Ion Diaconescu, *Complementul calităţii*, în LR, IX, 1960, nr. 2, p. 17 *(Alegerea lui ca deputat ne-a bucurat pe toţi).*

[9] *Ibidem*, p. 15—17.

[10] Vezi, totuşi, pentru desprinderea din elementul predicativ suplimentar a acestor construcţii şi considerarea lor drept complemente ale calităţii, Ion Diaconescu, *lucr. cit.*, passim.

g e n i t i v u l *lui* (fostul subiect în nominativ sau complement direct în acuzativ devenit atribut în genitiv).

1.3. Un argument în plus pentru calitatea de regent a genitivului, argument care infirmă o tentantă «inversare» de termen regent în (1') și (2') față de (1) și (2), obținem aducînd în discuție un element predicativ suplimentar adjectival și atributul său corespondent, obținut prin același procedeu al nominalizării verbului condiționant : *Ion a venit* **singur** *la birou/ Venirea lui Ion* **singur** *la birou ...*; *Maria a sosit* **fericită** *acasă/ Sosirea Mariei* **fericită** *acasă ...*; *I-am văzut* **flămînzi** *și* **goi**/*Vederea lor* **flămînzi** *și* **goi** ...; *Au fost trimiși* **nemulțumiți** *la muncă/Trimiterea lor* **nemulțumiți** *la muncă ...*

În aceste exemple, datorită a c o r d u l u i în gen și număr, este evident că adjectivul-atribut *(singur, fericită, flămînzi și goi, nemulțumiți)* are ca termen r e g e n t s u b s t a n t i v u l sau p r o n u m e l e în genitiv *(lui Ion, Mariei, lor)*.

O b s e r v a ț i e. Nerealizarea acordului în caz *(sosirea Mariei fericită ...)* nu infirmă calitatea de regent a genitivului, acest nonacord fiind destul de frecvent în româna actuală (comp. cu *împotriva deciziei luată de noi ...*).

Dacă elementul predicativ suplimentar adjectival dă naștere prin transformare unui atribut dependent de un genitiv, în prezența obligatorie a unui substantiv de origine verbală, putem accepta, în baza esenței unice a elementului predicativ suplimentar, că și atributul substantival *(ca delegat)* aici în discuție se subordonează tot unui genitiv : *venirea* **lui ca delegat.**

O b s e r v a ț i e. În situația în care termenul regent al elementului predicativ suplimentar este un pronume personal de persoana I sau a II-a, prin nominalizarea verbului, atributul obținut are ca regent un adjectiv posesiv (provenit din pronume), ca ocupant al poziției de genitiv[11] : **Tu** *ai fost trimis ca delegat* (**Pe tine** *te-au trimis ca delegat*)/*Trimiterea* **ta** *ca delegat* ... Aceasta implică reconsiderarea afirmației că adjectivele pronominale n-au determinanți.

1.4. Cele de mai sus ne conduc la acceptarea existenței unui atribut în relație condiționată cu un genitiv (ca Tr), elementul condiționant fiind substantivul de origine verbală. În acest fel, adică prin subordonare condiționată, se explică și dobîndirea de către substantivele proprii și pronume — vezi exemplele de pînă aici — a calității de regente pentru atribute.

Acest tip de a t r i b u t c o n d i ț i o n a t este corespondentul construcțional și semantic al elementului predicativ suplimentar din care a provenit. Corespondența în discuție se încadrează în sfera mai largă a izomorfismului construcțional și semantic atribut/alte funcții sintactice. În particular, deosebim aici două tipuri de atribute, ambele obținute în urma nominalizării verbului :

(a) atribute c o n d i ț i o n a t e, rezultate din e l e m e n t e p r e d i-

[11] Faptul că posesivul ocupă poziția unui genitiv nu înseamnă că acesta este în genitiv (un genitiv al pronumelor personale de persoana I și a II-a, lipsite în paradigma lor de aceste forme), sau că posesivul încetează a mai fi un adjectiv acordat, ca toate adjectivele.

cative suplimentare, prin substantivizarea verbului condiționant: *el vine* **ca inspector**/*venirea lui* **ca inspector;**

(b) atribute necondiționate, rezultate din complemente, prin substantivizarea verbului regent: *acordă ajutoare* **orfanilor**/*acordarea de ajutoare* **orfanilor**[12]; *a fost indus în eroare* **de către avocați**/*inducerea lui în eroare* **de către avocați**; *societatea merge* **înainte**/*mersul* **înainte** *al societății* etc.

2. Ca formă cazuală, atributul substantival în discuție nu poate fi decît nominativ sau acuzativ. Un alt caz, genitiv, de ex., se exclude, întrucît acesta ar trebui să fie marcat la nivelul expresiei (prin desinențe, articole, predeterminanți).

2.1. În dezambiguizarea cazuală N/Ac plecăm de la următoarele:

(a) Nu există nici un element, de conținut sau de expresie, care să infirme păstrarea calității adverbiale a lui *ca* în trecerea de la (1) și (2) la (1') și (2'). Prin urmare, atributul *((ca) delegat)* rămîne și el într-un caz_1, respectiv N_1 sau Ac_1.

(b) Calitatea de Ac_1 este pusă sub semnul întrebării de termenul său regent, pronume sau substantiv, care nu acceptă în subordine un Ac_1[13]. Un N_1, în schimb, poate fi subordonat numelui — vezi falsa apoziție[14]. În consecință, considerăm că atributul substantival *(ca) delegat* este în nominativ (un N_1) și va fi numit de aceea atribut nominatival[15].

Observație. În subsidiar notăm că și în cazul apoziției (al realei apoziții) cu formă de NAc tot de un nominativ vorbim, nu de un acuzativ.

2.2. Procedînd la trecerea substantivului (abstract verbal) din nominativ în alte cazuri, substantivul (pronumele) în genitiv și atributul său nominatival rămîn aceleași: *ideea trimiterii lui ca delegat; înaintea trimiterii lui ca delegat; nereușita datorată plecării lui ca delegat; n-au aprobat numirea lui ca profesor; n-au fost de acord cu numirea lui ca profesor.*

3. Acceptînd paralelismul dintre (1), (2) și (1') și (2') la nivelul termenilor regenți *(el/pe el* $[N_1'/Ac_1']$←······[16] *ca delegat* $[N_1''/Ac_1'']$ și *lui* $[G_1]$←······ *ca delegat* $[N_1]$, trebuie să acceptăm și faptul că acest nominativ (N_1) al atributului apare din imposibilitatea realizării unui genitiv[17], a unui al doilea genitiv (G_1''), secundat al primului (Tr), care, dacă s-ar realiza flexiunea cazuală secundă (G_1''), ar trebui să fie un G_1'. Din această cauză, nomi-

---

[12] Vezi, pentru acest atribut, Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, în LR, XIV, 1965, nr. 4, p. 415—428.

[13] Altul decît cel de pe lîngă substantivele *ură, invidie, pizmă*, cu morfemul *pe (ura lor pe Ion;* vezi D. D. Drașoveanu, *Un atribut acuzatival*, în CL, XXI, 1976, nr. 1, p. 79—82) și cel construit identic cu complementul circumstanțial de timp (acuzativul timpului) de tipul *venirea lui seara tîrziu...* (vezi G. G. Neamțu, *Despre* **acuzativul timpului** *în limba română*, în CL, XXIV, 1979, nr. 1, p. 63).

[14] Vezi, pentru aceasta, D. D. Drașoveanu, *Un atribut...*, p. 81.

[15] *Ibidem.*

[16] Simbol: ←— = determină pe...

[17] Vezi, pentru „imposibilități flexionale", D. D. Drașoveanu, *Un acord...*, p. 310.

n a t i v u l atributului substantival *(ca) delegat* este unul p r o g e n i t i v a l (N proG).

3.1. Trăsăturile „nominatival" pentru atribut și „progenitival" pentru nominativ sugerează, în baza unor asemănări și deosebiri, o comparație cu un alt tip de atribut nominatival (cu nominativ progenitival) — f a l s a a p o z i ț i e *(rîul* **Mureș**, *romanul* **Ion**)[18].

(a) La ambele atribute, mijlocul de subordonare este n o n f l e x i u n e a c a z u a l ă (N proG). În timp ce însă N_1 al falsei apoziții este pe poziția unui G_1' (N_1 proG_1'), cel de-al doilea N_1 este pe poziția unui G_1'' (N_1 proG_1''), G_1 nerealizat și nerealizabil la nivelul expresiei în limba română.

Prin aceasta, nonflexiunea însăși ne apare diferențiată în n o n f l e x i u n e p r i m ă (N_1 proG_1' — atributul nominatival din falsa apoziție) și n o n f l e x i u n e s e c u n d ă (N_1 proG_1'' — atributul nominatival obținut din elementul predicativ suplimentar).

Nonflexiunea (cazuală) secundă, reprezentată prin N_1 proG_1'' și N_1 proD_1'' *(Îi zice* **Ion**)[19], se constituie într-un n o u mijloc de subordonare nominală; acest nou mijloc, al patrulea dintr-un sistem, intră în opoziție cu n o n f l e x i u n e a c a z u a l ă p r i m ă (falsa apoziție) și, împreună cu aceasta, în opoziție cu sistemul f l e x i u n i i cazuale prime/secunde, dezvăluit și descris de D. D. Dragșoveanu[20], obținînd sistemul: flexiune primă (N_1', Ac_1') — nonflexiune primă (N_1 proG_1')
flexiune secundă (N_1'', Ac_1'') — n o n f l e x i u n e s e c u n d ă (N_1 proG_1'', N_1 proD_1'').

(b) N_1 al falsei apoziții realizează o relație necondiționată cu regentul, în timp ce N_1 al atributului aici analizat realizează, asemenea elementului predicativ suplimentar din care a provenit, o relație condiționată cu regentul (condiționată de prezența în structură a unui substantiv de origine verbală).

(c) Tr al falsei apoziții poate sta în orice caz, pe cînd Tr al atributului provenit din elementul predicativ suplimentar stă numai în G (G_1) sau pe poziția unui G (adjectivul posesiv, în caz_2).

LA NON FLEXION CASUELLE SECONDE

(R é s u m é)

En analysant les structures roumaines du type *venirea lui ca delegat*, provenues de structures comme *el vine ca delegat*, l'auteur considère que le complément du nom *ca delegat* est subordonné au pronom personnel au génitif *lui*, grâce au parallélisme de construction et sémantique qui existe entre ce complément du nom et l'attribut d'objet.

Après avoir argumenté que le complément du nom est au nominatif, un nominatif dans la position d'un génitif non réalisé et d'ailleurs non réalisable en roumain, on soutient qu'il s'y agit d'un cas de non flexion seconde qui fait pendant à la non flexion primaire des structures du type *rîul Mureș*.

Par cette démarche, l'auteur obtient le quatrième élément d'un système: flexion casuelle primaire / seconde — non flexion casuelle primaire / seconde.

---

[18] Vezi nota 14.

[19] Vezi G. G. N e a m ț u, *Un nominativ prodatival*, în CL, XXVII, 1982, nr. 1, p. 55—60.

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

VASILE BOGREA ŞI CULTURA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ*

DUMITRU POP

Mintea iscoditoare a savantului nostru cărturar umanist Vasile Bogrea a pătruns, între atîtea alte manifestări ale spiritului, şi multe din cele aparţinătoare spiritualităţii populare. O evaluare a achiziţiilor şi a contribuţiilor sale ştiinţifice în acest domeniu este însă greu de făcut, deoarece preocupările sale de folclor şi etnografie se leagă de regulă atît de strîns de cele filologice şi istorice, încît ele nu pot fi izolate decît în mod artificial. Aşa cum sublinia Sextil Puşcariu, pentru Vasile Bogrea „lingvistica, istoria, etnografia, folclorul şi literatura alcătuiau diferitele feţe ale aceluiaşi întreg: istoria culturală“[1]. Avem de-a face cu o concepţie care îl apropie de Hasdeu şi de alţi învăţaţi avînd aceeaşi formaţie enciclopedică şi pentru care materialul de studiu al disciplinelor umane se cerea a fi cercetat ca un tot inseparabil.

Viziunea aceasta integratoare a lui Vasile Bogrea se manifestă chiar din începuturile afirmării sale în domeniul cercetării ştiinţifice, în perioada cînd funcţiona ca profesor secundar la Iaşi. Studiile şi articolele sale publicate în această perioadă, despre *Refrenul colindelor*[2], *Obiceiuri de Bobotează*[3], *Armindenul*[4], *Lăsata secului*[5], dar mai ales *Veneţia în graiul popular*[6] interesează nu numai folcloristica şi etnografia, ci şi lingvistica şi istoria. Pe linia acestei orientări, de mai largă circulaţie europeană, Bogrea avea să se întîlnească la Cluj cu un grup de savanţi, între care Sextil Puşcariu, Nicolae Drăganu, George Giuglea, împreună cu care o va ilustra în viitoarele sale cercetări, întreprinse mai ales sub cupola prestigioasă a Muzeului limbii române. Ea se va răsfrînge şi în corpul Atlasului lingvistic român, pe care, la un moment dat, Puşcariu se gîndea să-l combine cu un „Atlas etnografic şi folcloristic“[7].

În cei cîţiva ani cît i-a fost dat să trăiască şi să lucreze în ambianţa intelectuală a Universităţii clujene, Vasile Bogrea a jucat un rol activ în promovarea activităţii destinate cunoaşterii culturii noastre populare. El se numără astfel printre întemeietorii *Societăţii etnografice române*, înfiinţată la Cluj în anul 1923, cea dintîi societate romă-

* Comunicare prezentată la simpozionul „Centenarul naşterii lui Vasile Bogrea“, organizat de Universitatea „Babeş-Bolyai“ şi Academia R. S. România, Filiala Cluj-Napoca, Subcomisia de etnologie şi antropologie, la 25 noiembrie 1981.

[1] „Dacoromania“, IV/2, 1924—1926, p. 1530.

[2] „Neamul românesc“ (Bucureşti), XI (1916), nr. 148, p. 2—3.

[3] *Ibid.*, XII (1917), nr. 154, p. 2.

[4] „Neamul românesc“ (Iaşi), XII (1917), nr. 117, p. 2.

[5] *Ibid.*, nr. 311, p. 2.

[6] *Ibid.*, nr. 317, p. 1.

[7] Cf. Dumitru Pop, *Sextil Puşcariu şi cultura noastră populară*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei“, IX (1977), p. 389.

nească de acest fel, devenind de la început vicepreşedinte al ei[8]. Prezintă în şedinţele societăţii cîteva comunicări, care vor fi publicate postum în paginile primului volum al „Anuarului Arhivei de folclor“[9]. Paralel, publică în „Dacoromania“, „Analele Dobrogei“, „Ramuri“, „Şezătoarea“ ş.a. diferite studii şi articole consacrate culturii populare sau unor probleme în care aceasta este implicată. Împreună cu cele apărute înainte de numirea lui ca profesor la Universitatea clujeană, ele îi asigură un loc binemeritat în istoria folcloristicii şi etnografiei româneşti.

Cercetarea contribuţiilor ştiinţifice pe care le-a dat Vasile Bogrea evidenţiază înainte de toate interesul său constant pentru domeniile culturii populare, interes alimentat de conştiinţa însemnătăţii acesteia pentru cunoaşterea trecutului nostru. Căci poporul, „marele cîntăreţ fără nume“ — cum îl numeşte el — este cel „de la care ne vine în tot ce are ea mai sănătos şi mai trainic, arta noastră“; „însăşi cultura noastră, această mîndră aristocrată, care-şi uită atît de des genealogia, o metaforă din viaţa agrară: transplantarea într-un domeniu ideal superior a umilei agriculturi“[10]. Reiese din cuprinsul contribuţiilor sale pe acest teren că autorul frecventa cu asiduitate colecţiile de folclor, cu preocuparea de a descoperi în paginile lor informaţii utile luminării unor aspecte obscure ale limbii, istoriei şi culturii noastre tradiţionale. El urmărea totodată studiile de specialitate româneşti şi străine, pe care le citea cu ochi critic, verificînd soluţiile ce le dădeau problemelor puse în discuţie şi căutînd noi soluţii, mai apropiate de adevăr. Împreună cu vasta sa informaţie istorică şi literară şi îndeosebi cu cea privitoare la cultura antichităţii greco-romane, aceste lecturi explică pe deplin caracterul doct al tuturor studiilor şi articolelor ce le-a dat Vasile Bogrea în domeniul ce ne interesează. Cu excepţia unui studiu, neîncheiat, despre *Legenda meşterului Manole în sud-estul european*[11], savantul nostru cărturar n-a atacat însă probleme fundamentale ale folclorului şi etnografiei. Studiile sale nu se impun nici prin proporţii, fiind, dimpotrivă, reduse ca întindere. Sînt, în schimb, foarte dense ca informaţie şi pline de sugestii, mai ales cînd e vorba de stabilirea originii, circulaţiei şi semnificaţiei faptelor studiate. Rigoarea cu totul remarcabilă a omului de ştiinţă face ca autorul să nu se lanseze în concluzii cu caracter teoretic general, mulţumindu-se să comenteze pe marginea materialului studiat, să facă cît mai multe relaţii cu cel existent la alte popoare, vechi sau noi, să corecteze erorile evidente şi să orienteze atenţia cercetătorilor către aspecte noi sau pierdute din vedere de către autorii anteriori. Sînt semnificative pentru poziţia sa cuvintele introductive la una din comunicările prezentate, în 1924, în cadrul *Societăţii etnografice române*. Referindu-se la afirmaţia lui A. R. Wright, vicepreşedinte

---

[8] Cf. Ion Taloş, studiul introductiv la *Ion Muşlea, Cercetări etnografice şi de folclor*, I, Bucureşti, Ed. Minerva, 1971, p. IX.

[9] *Trei probleme folclorice şi aspectul lor românesc*, în „Anuarul Arhivei de folclor“, I (1932), p. 47—52 şi *Musca columbacă în tradiţia noastră populară şi istorică* (cu o paralelă romanică), *ibid.*, p. 41—45.

[10] *Ceva despre cîntecul popular*, în „Drum drept“, Iaşi, XII (1917), nr. 3, p. 42.

[11] „Neamul românesc“ (Bucureşti), XX (1925), nr. 240, p. 1.

al Asociației de folclor din Londra, potrivit căruia „cheia pentru o bună parte din istoria europeană se găsește în trecutul poporului român“, că prin cercetarea culturii populare românești „vom ajunge să dezlegăm multe probleme ale istoriei umane“, Vasile Bogrea notează: „Dacă lucrul e în adevăr așa, sau dacă părerea învățatului englez e numai o iluzie generoasă, nu ne aparține s-o spunem. Ceea ce ni se pare, însă, în afară de orice îndoială e datoria cercetătorilor români de a pune în circulație științifică *aspectul românesc* al problemelor, oriunde el există, — indiferent de valoarea lui relativă. E, poate, cel mai bun și mai firesc mijloc de a contribui la mișcarea generală a științei. . .“[12]. E tocmai ceea ce face el însuși, cu pasiune și competență, în studiile și articolele consacrate culturii noastre populare.

Una din preocupările de căpetenie ale lui Vasile Bogrea a constituit-o istoria vocabularului limbii române și problemele de etimologie. Atracția sa pentru acest domeniu își are sursa în convingerea că „Viața cuvintelor e așa de strîns legată de a poporului care le întrebuințează, încît vicisitudinile lor biografice — genealogia, evoluția, migrația, cariera lor — luminează, adese, colțuri întunecate ale istoriei naționale. Studiul lor poate însemna, în același timp, un apreciabil aport la istoria culturii, în genere“[13]. Ocupîndu-se de graiul ciobanilor, autorul notează: „O cercetare amănunțită a acestor elemente ar fi nu numai un interesant capitol dintr-o monografie asupra cîntecului poporal, ci și o însemnată contribuție la dicționarul limbii românești“[14]. Pornind de la constatarea că „versul popular /. . ./ a păstrat încrustate o sumă de glose arhaice și dialectale“, fiind așadar „un principal izvor de paleontologie lexică“[15], învățatul nostru cercetează colecțiile de folclor și descoperă în paginile lor numeroase cuvinte și expresii regionale și arhaice, unele dispărute din limba vorbită, avînd altă încărcătură semantică decît cea cunoscută sau de-a dreptul obscure. Comparîndu-le cu formele ce apar în alte regiuni, în vechile izvoare scrise și în alte limbi, autorul încearcă să le pătrundă viața, izbutind adesea să le stabilească originea și înțelesul și făcînd astfel posibilă lectura textelor în care apar. Nemulțumit, de pildă, de modul cum glosase culegătorul și editorul unui text folcloric cuvîntul *apusat,* prin *dosit,* în versurile: „Sîn/t/ trei sate apusate, nevăzute / Și de agi neștiute“, Bogrea examinează cu atenție cuvîntul, comparîndu-l cu formele pe care le întîlnește în diferite alte texte, folclorice și istorice, ca să ajungă în cele din urmă la concluzia că *apusat* provine din lat. *pausare,* avînd înțelesul de *scutite,* versurile trebuind astfel să fie citite: „Sîn/t/ trei sate scutite / de impozite / Și de agi neștiute“[16], ceea ce e, firește, cu totul altceva. Tot aici trebuie amintit ar-

---

[12] „Anuarul Arhivei de folclor“, I, p. 47.

[13] *Între filologie și istorie,* în „Anuarul Institutului de istorie națională“, I, Cluj, 1921—1922, p. 318.

[14] *Din graiul ciobanilor*, în „Drum drept“, Iași, XII (1917), nr. 4, p. 59.

[15] *Ibid.*

[16] „Dacoromania“, III, 1922—1923, p. 726—727.

ticolul *Etimologii populare*[17], care aduce de asemenea contribuții utile la descifrarea unor texte folclorice.

Alteori, eruditul profesor găsește în textele folclorice cheia descifrării unor cuvinte obscure din textele literare. El demonstrează, de exemplu, că *luced* din *Țiganiada* lui Budai Deleanu nu este o creație a scriitorului, ci un arhaism, care s-a păstrat și într-o colindă maramureșeană („Lucezit-o, lucezit / Un lucer mîndru galbăn") și care provine din lat. *lucidus;* avem de-a face astfel cu un dublet popular al neologismului *lucid,* din limba franceză[18].

Un interes special prezintă articolele consacrate de Bogrea etimologiei unor termeni folclorici, prin care autorul deschide uneori noi perspective pentru stabilirea originii noțiunilor și a materalului pe care îl definesc. Căci, amplele informații pe care le dă, de exemplu, cu privire la înțelesul ce-l au în limba română termenii *proor, prour, implour,* proveniți, după părerea lui, din lat. *imperrorare*[19] și care se regăsesc în forme apropiate și în ngr., conțin sugestii prețioase pentru cercetătorul care își va lua sarcina să studieze obiceiul prouratului, ale cărui rosturi inițiale ne sînt încă atît de puțin cunoscute. Același interes îl prezintă pentru folclorist articolele despre *malancă, moroi, iele* și *paparudă*[20], care conțin numeroase date utile îndeosebi pentru cercetarea comparativă a categoriilor folclorice pe care le denumesc. Precizările pe care le face Bogrea în legătură cu *cîrneleagă, cîșlegi* și *păresimi*[21] au darul să clarifice noțiuni fundamentale pentru o seamă de obiceiuri populare aparținătoare ciclului calendaristic. Problema îl ispitise încă de la începuturile activității sale de cercetare, cînd V. Bogrea se ocupase de etimologia unor termeni folclorici („vierș" de ex.) aducînd unele precizări utile de ordin semantic[22].

În cadrul preocupărilor sale de onomastică, Vasile Bogrea își ațintește privirile și asupra materialului folcloric[23], încercînd să limpezească sensul obscur al unor denumiri. Crede astfel că prin „podul de la Tingrele", ce apare într-o colindă din Putna, trebuie să înțelegem „podul de peste mare", interpretare ce avea să fie însă corectată ulterior de către Gh. Neagu[24]. „Muntele Crinului", din balada *Ștefan Vodă și Miul,* care nu e — spunem noi — decît o metaforă, trebuie înțeles drept munte acoperit cu „crină", o specie de arin. „Muntele Hiriului", dintr-o poveste din colecția lui Fundescu, înseamnă „Muntele porcului" (din ngr. χοῦρος-ου,

---

17 *Ibid.*, IV/2, 1924—1926, p. 892—894.

18 *Ibid.*, p. 830.

19 *Ibid.*, I, 1920—1921, p. 266—267.

20 *Ibid.*, IV/2, p. 822—823, 837—839, 895 și I, p. 265.

21 *În Cîrneleagă,* în „Neamul românesc", Iași, 1917, reprodus și în „Șezătoarea", XXXIII (1925), nr. 7—9, p. 98—101 și *Iarăși Cîrneleagă,* în „Șezătoarea", *ibid.*, nr. 10—12, p. 113—116.

22 *Ceva despre cîntecul popular*, p. 42—43.

23 *Din onomastica folclorică,* în „Dacoromania", IV/2, 1924—1926, p. 873—874.

24 *Podul de la Tingrele*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 12 (1967), nr. 9, p. 147—152, unde autorul arată că avem de-a face cu un nume compus din „tini" „grele".

la genitiv), ceea ce îl face pe Bogrea să creadă că basmul însuşi e de origine greacă.

„Cîntecul nostru popular — constată Vasile Bogrea — răsună de ecouri istorico-geografice sud-orientale de cel mai mare preţ, care n-au fost cercetate şi puse în lumină pînă acum“[25]. El încearcă să suplinească lacuna explorînd un mare număr de colecţii folclorice, din care extrage peste 30 de toponime din sud-estul european şi din Asia Mică, fiecare cu formele cu care se înfăţişează în materialele cercetate: *Ţarigrad, Ţîligrad, Ţaligrad, Ţeligrad* etc., sau *Odriu, Diiu, Driiu, Codriiu* etc. etc. şi cu explicaţiile lingvistice de rigoare. Autorul nu face nici un fel de consideraţii teoretice generalizatoare pe marginea materialului şi nici nu încearcă vreo concluzie de ordin folcloristic. Corectează însă unele interpretări greşite ale editorilor şi unele erori de ortografiere a termenilor, rezultate din neînţelegerea lor de către aceştia. Autorul constată astfel că, de exemplu, cuvîntul „poartă“ e tipărit adesea în mod greşit cu literă mică, deoarece editorii n-au înţeles că e vorba de „Poarta otomană“ ş.a. Evident, pe lîngă însemnătatea ce o are pentru lectura corectă a textelor folclorice în care apar aceste toponime, lucrarea interesează prin sugestiile ce le aduce în legătură cu universul inspiraţiei poeziei noastre populare şi chiar cu procesul ei de geneză.

Interesant este şi articolul *Prosopographica*[26], în care profesorul Bogrea încearcă să lămurească originea şi semnificaţia numelor unor personaje din poezia noastră populară. Comparînd diversele variante în care apare numele lui Toma Alimoş, respinge etimologia propusă de Hasdeu, care trimite la Athlamos, numele hanului tătărăsc din anul 1345, propunînd în locul acestuia un alt cuvînt, oriental: *alimosch*, care înseamnă „vultur, vultan, cîlcan“, nume care sugerează, într-adevăr, mai bine caracterul eroului din balada noastră. Cît priveşte numele Manea, al eroului din aceeaşi baladă, autorul admite soluţia dată de Hasdeu, care îl pusese în legătură cu „Manoilă Grecul“ din poezia populară a sîrbilor şi bulgarilor, unde, ca şi Manea din creaţia românească, reprezintă personificarea „cruzimii şi perfidiei“. Bogrea socoteşte însă că, cel puţin în unele variante româneşti, numele eroului trebuie pus în legătură şi cu un personaj de poveste din tradiţia noastră, „Manea Cîmpului“, care, la rîndul său, trebuie raportat la „mana cîmpului“. Cît priveşte numele Marcoş-Paşa din balada *Crivăţul*, acesta implică după părerea învăţatului nostru filolog „o aluzie la mart“; personajul Marcoş este, după opinia sa, foarte asemănător cu Baba Dochia, cunoscută şi sub numele de „Baba Marta“. Explicaţii tot atît de ingenioase aduce Bogrea şi cu privire la numele eroilor principali ai baladelor *Vartici, Miu Cobiu* ş.a. Acesta din urmă îl preocupase pe autor mai demult, cînd încercase să localizeze balada în judeţul Dîmboviţa, pornind de la numele eroului, pe care îl punea în legătură cu satul Cobia[27].

Intr-un alt articol, intitulat *Sfinţii-medici în graiul şi folclorul ro-*

---

[25] *Cercetări de literatură populară*, în „Dacoromania“ [illegible] 192[illegible]—.
[26] *Ibid.*, p. 421—428.
[27] *Ceva despre cîntecul popular*, p. 44.

mânesc[28], savantul nostru filolog își impune să deslușească originea și înțelesul unor expresii ciudate ce apar în creația folclorică românească: „sfinți făr de arginți", „a umbla teleleu-Tănase", „cosman de amin" sau „Cosma d'Amin, „Cuzman de Amin", „Cosmandin" etc. Cu ajutorul vastelor sale cunoștințe din cele mai variate domenii ale limbii, istoriei și culturii, Vasile Bogrea demonstrează că în toate aceste cazuri avem de-a face cu reflexe ale unei sărbători creștine ortodoxe închinate unor „sfinți fără de bani vraci", între care Cozma, Damian, Thalaleu ș.a. și care nu sînt altceva, la origine, decît „divinități vindecătoare păgîne" care au fost „detronate" și înlocuite în evul mediu bizantin.

Articolele *Formule călătoare*[29] și *Un „cento" popular*[30] se înscriu în cercetarea folcloristică propriu-zisă, fiind consacrate unor probleme de structură poetică a baladei. În primul, autorul urmărește migrația unor formule poetice de la o baladă la alta, atît în cadrul aceluiași tip, cît și în cadrul unor tipuri deosebite. În cel de al doilea articol, analizează pe text fenomenul contaminării în cadrul materialelor aceleiași categorii folclorice.

Cercetării folcloristice propriu-zise i se încadrează și articolul *O străveche formulă de exorcism în descîntecele noastre*[31], în care Bogrea, bazîndu-se pe documente scrise, urmărește vechimea formulei „cocoș negru nu cîntă" pînă în secolul al II-lea al erei noastre, precizîndu-i totodată semnificația. Spre deosebire de „cocoșul roș", arată autorul, care este un simbol al focului, cocoșul negru reprezintă „cocoșul infernal consacrat Persefonei".

În interesul cercetării comparative și din dorința de a pune în circulație „aspectul românesc" al unor probleme de cultură populară, Vasile Bogrea publică articolul *Trei probleme folclorice și aspectul lor românesc*[32]. Pornind de la explicația ce a fost dată numelui localității spaniole *Perescrita*, de la existența în apropiere a unei stînci în care e gravată o „inscripție aproape total indescifrabilă", Vasile Bogrea arată că asemenea „Pietre-Scrise" există și pe teritoriul nostru. Cu ajutorul unei cimilituri românești, o metaforă populară „care definește șirul dinților ca un „gard" (ἕρκος) al gurii", autorul curmă o străveche controversă pe marginea unei expresii homerice. În sfîrșit, în *Uciderea bătrînilor* Vasile Bogrea aduce două mărturii populare românești despre „ecoul sufletesc al abolirii obiceiului" primitiv al uciderii bătrînilor.

Aceluiași scop, al cercetării comparative, îi răspunde și articolul *Musca columbacă în tradiția noastră populară și istorică* (Cu o paralelă romanică)[33], în care se aduc noi mărturii folclorice, omise de cei ce s-au ocupat de această problemă, precum și o mărturie istorică de la sfîrșitul secolului al XVII-lea. E semnalată totodată o atestare din anul 1858 a „columbacei", datorată unui medic ce servise în armata turcească, ates-

---

28 „Dacoromania", IV/1, 1924—1926, p. 169—182; cf. și IV/2, p. 909—913.
29 *Ibid.*, II, 1921—1922, p. 428—430.
30 *Ibid.*, p. 431—437.
31 *Ibid.*, IV/2, p. 886—891
32 „Anuarul Arhivei de folclor", I (1932), p. 47—52.
33 *Ibid.*, p. 41—45.

tare despre care Bogrea crede că este cea dintîi[34]. În plus, autorul transcrie și „un interesant pendant la legenda românească", care a circulat în Sardegna — Italia.

Valoros, atît pentru cunoașterea originii unor elemente din structura creației noastre folclorice, cît și pentru raporturile dintre aceasta și literatura scrisă, este articolul intitulat *În jurul „Alexandriei", „Paștele blajinilor" și altele*[35]. Polemizînd cu Th. Sperantia filologul clujean întărește afirmația lui N. Cartojan care demonstrase că „originea blajinilor sau rohmanilor e în „Alexăndrie", ca și „Apa-Sîmbetei", neavînd astfel de-a face cu Dobrogea, cum afirmase „anecdotistul" român. Iar obiceiul practicat la Paști de gospodinele noastre, care aruncă coji de ouă pe apele curgătoare, ca să vestească și „blajinilor" sărbătoarea, nu reprezintă „decît un străvechi aspect popular al cultului morților". În aceeași lucrare Vasile Bogrea demonstrează că „blestemul" „duce-te-ai la măru roșu" valorifică o expresie, „măru-roșu", prezentă și în limba neogreacă, cu înțelesul de loc îndepărtat, ca în română, își are originea în același roman popular, „Alexandria". De asemenea, toponimicul *Nedeia-Cetate*, pe care îl întîlnim în basmul *Fiul vînătorului* din colecția lui P. Ispirescu.

Nu putem cunoaște, firește, cît și ce anume ne-ar mai fi dat Vasile Bogrea pe tărîmul cercetării folcloristice și etnografice, dacă firul vieții sale nu s-ar fi curmat atît de timpuriu. Chiar dacă conștiința sa exemplară despre responsabilitatea omului de știință l-ar fi împiedicat să se avînte în cercetări de mai mare amploare, de un mai pronunțat caracter teoretic sau de sinteză, este sigur că ar fi adus încă multe contribuții la mai buna înțelegere a textelor folclorice, ferindu-ne astfel de erori, ar fi deslușit încă multe din aspectele obscure ale culturii noastre tradiționale și ne-ar fi semnalat multe alte căi utile pătrunderii în adîncimile ei.

Dincolo de contribuțiile pe care le-a dat în materie, de ingeniozitatea gîndirii sale și de probitatea sa științifică, savantul nostru a demonstrat ca puțini alții cît de complex e domeniul culturii populare și cît de dificil e drumul pe care trebuie să-l străbată adevăratul cercetător spre a-i pătrunde nenumăratele-i taine. Evident, problema aceasta continuă să rămînă actuală și de ea va trebui să se țină seamă în pregătirea viitoarelor cadre de specialiști, dacă dorim să facem adevărată lumină în sfera celei mai vechi și celei mai autentice forme a culturii noastre naționale.

VASILE BOGREA ET LA CULTURE POPULAIRE ROUMAINE

(Résumé)

Vasile Bogrea (1881—1926), ancien professeur à l'Université de Cluj, est reconnu comme un grand savant humaniste dont l'activité scientifique a embrassé les plus différents domaines de la philologie. Entre autres, il nous a laissé de nombreuses contributions qui font l'objet de cet article, concernant notre culture populaire.

[34] Se pare că cea mai veche atestare a motivului la noi i se datorează lui Zéky Iános și datează din anul 1836 (vezi Engel Karol și Dumitru Pop, *Basmele lui Zéky Iános*, în *Studii de istorie literară și folclor*, București, Ed. Academiei..., 1964, p. 227).

[35] „Analele Dobrogei", III (1922), p. 325—338.

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

UN MEMORIALIST UITAT: G. I. IONNESCU-GION

VISTIAN GOIA

Prezent în publicistica ultimelor două decenii ale veacului trecut cu scrieri istorice, literare şi artistice, abordînd cu aceeaşi plăcere studiul erudit, evocarea biografică sau relatarea memorialistică, G. I. Ionnescu-Gion (1857—1904) era considerat în epoca marilor clasici cînd un vlăstar din şcoala istorică a lui Hasdeu, cînd un stilist crescut sub mantie odobesciană. Pe drept cuvînt, dacă de la primul, tînărul istoric, cu studii la Paris şi cu doctoratul luat la Bruxelles, a împrumutat pasiunea arhivistică, curajul şi îndrăzneala istoricului desprovincializat, de la Odobescu a moştenit ceva din fantezia şi puterea de evocare a faptelor istorice, în scrieri care ne amintesc mereu parfumul arhaic al „Scenelor" acestuia. Căci naraţiunile lui Gion, aproape în majoritate axate pe un subiect luat din istoria patriei, trădează mai totdeauna erudiţia şi rafinamentul celor doi maeştri. Aceasta constituie şi o dovadă a oscilării unui emul, care nu se putea decide pe care din părinţii spirituali să-i urmeze. De aici, probabil, caracterul ambiguu al operelor sale, privite cu suspiciune de istoricii de astăzi şi prea puţin luate în seamă de istoriografia literară.

De la republicarea conferinţei *Cum vorbim* în 1936, interesantă pentru lingvişti, nesemnificativă pentru istoric şi scriitor, scrierile lui Ionnescu-Gion au fost date uitării, iar numele său e pomenit doar cu prilejul unor evocări memorialistice.

Astfel, în 1934, Nicolae Iorga îşi aminteşte că l-a întîlnit în redacţia *Revistei noi*, a lui Hasdeu, care şi-l dorea pe Gion ginere şi voia să-l înfieze. Tînărul de atunci, deja afirmat în publicistica vremii, îi apărea şi mai tînărului Iorga, cu înfăţişarea unui „baron medieval care şi-a părăsit platoşa", cu „firea omului încîntat de propria lui frază, în care credea că descoperă influenţa eleganţelor înhorbotate ale lui Odobescu"[1].

Nu altfel şi-l amintea în 1965 prestigiosul critic de artă G. Oprescu, care-l avusese pe Gion profesor de limba franceză la Liceul „Matei Basarab", în ultimii ani ai sec. al XIX-lea: dascăl cu „glas de orator", elegant îmbrăcat, cu „redingotă foarte pe talie", purtînd o „cravată ceremonioasă" şi un cercel la una din urechi, detaliu care-i uimea prin caracterul lui folcloric pentru un om trecut pe la Paris, după cum îi impresiona, pe elevii de atunci, şi o anumită „emfază în stil" şi unele „întorsături de frază" neobişnuite[2].

În afara acestor amănunte semnificative ce conţin mult adevăr, dar şi puţină maliţie, mai ales din partea lui Iorga, prietenii, elevii sau biografii lui Gion: N. I. Apostolescu, Petre V. Haneş, Radu Rosetti ş.a. erau

---

[1] N. Iorga, *O viaţă de om...*, ediţie îngrijită de Valeriu Rîpeanu şi Sanda Rîpeanu, Ed. Minerva, Bucureşti, 1976, p. 170.

[2] G. Oprescu, *Amintiri, evocări*, Ed. pentru literatură, Bucureşti, 1968, p. 28—29.

frapați în primul rînd de personalitatea acestuia, în care se îmbinau fericit erudiția de istoric cu rafinamentul unui aristocrat de cultură franceză.

Ionnescu-Gion face parte dintre cărturarii care nu iau în seamă granița dintre istorie și literatură. Pentru el istoria, ca și literatura, e ficțiune, e fabulația cuiva. Precizînd că nu renunță nici un moment la adevărul istoric și la afirmațiile documentelor, el adaugă: „Am năzuit a așeza, a povesti și a zugrăvi faptele astfel încît dispozițiunea, expunerea și descripțiunea lor să facă pe cetitor să vadă cît mai bine într-însele reînvierea trecutului"[3]. Hotărît să scrie istorie în acest mod, volens-nolens, el face și literatură.

Ca istoric, încă din prima lucrare monografică *Ludovic al XIV-lea și Constantin Brîncoveanu* (1884), Ionnescu-Gion, printre primii, inaugurează la noi studiul comparativismului istoric, silindu-se să încadreze istoria patriei în istoria universală, fiind totodată unul din premergătorii studiilor franco-române, domeniu pe care l-a ilustrat apoi cu alte forțe, dar și cu alte consecințe Pompiliu Eliade și N. I. Apostolescu. Istoricul Gion se situa în spiritul veacului atunci cînd se declara adeptul viziunii lui Leopold Ranke, istoric pe care Iorga însuși îl va recomanda ca model studenților săi peste zece ani (1894), cînd își va începe cursul de istorie universală.

Bineînțeles, încercările lui Gion de a scrie despre Brîncoveanu și Ludovic al XIV-lea, despre Montaigne și Valahia, despre Ion Neculce și Saint-Simon erau pe cît de temerare, pe atît de romantic abordate, iritînd orgoliul unor contemporani care erau cuprinși de panică numai la alăturarea acestor nume. Pe autorul unor conferințe ca: *Elementul pitoresc în cronicele române, Geografia în cronicarii români* ș.a. nu-l speria însă comparația dintre modeștii noștri cărturari și celebritățile culturii occidentale. Astfel, vorbind de la tribuna „Ateneului" despre „Elementul pitoresc în cronicele române", el „descoperă" un teritoriu neexplorat pînă atunci din opera cronicarilor. Printre primii istoriografi, Ionnescu-Gion îi va considera pe cronicarii noștri mari moraliști, mari artiști. Neculce nu e „paysan du Danube", nici chiar în felul de a bea cafeaua neagră, el cunoaște „condica" obiceiurilor, amănuntele etichetei de la curtea domnească și e în măsură a face onorurile „musafirlîcului" la fel ca Louis de Saint-Simon, memorialistul preferat de Proust, la curtea Franței. Cronicarul român și memorialistul francez au chiar cunoștințe comune: pe țarul Rusiei, Petru cel Mare și pe capii familiei polone Stanislav Lecsinski. Deci, afirmă Ionnescu-Gion, cronicarul român poate sta alături de nobilul duce francez. Pe cei doi memorialiști îi apropie și anumite înclinații în modul de a-și relata amintirile, Neculce nefiind cu nimic inferior scriitorului occidental, contemporanul lui. Pentru Gion, și Saint-Simon, și Neculce sînt „vorbăreți de frunte, parfaits causeurs". Și unul, și altul povestesc fapte din tinerețe, observă, descriu. În „Memorialele" unuia și în cronica celuilalt vom afla „aceeași puternică observațiune", aceeași

---

[3] G. I. Ionnescu-Gion, *Din istoria Fanarioților în România*, studii și cercetări, Stabilimentul grafic Socec, București, 1891, p. II.

liberă și boierească frumusețe de stil, același spirit în reflexiunile ce le inspiră suveranul nordului“ (Petru cel Mare). Cronicarii români, deduce Ionnescu-Gion, prin forța și plasticitatea cu care surprind tipurile umane, amănuntul semnificativ, nu sînt mai prejos decît moraliștii francezi. De aceea, opera lui Neculce și a celorlalți cronicari oferă „cu îmbelșugare“ dramaturgilor noștri subiecte de dramă și comedie.

Cu toată admirația și prețuirea cronicarilor, Gion nu și-a dezvoltat ideile îndrăznețe cu privire la scrierile acestora, ci a preferat să devină el însuși „cronicarul“ unui veac, al veacului fanariot. Cam în același timp cu A. D. Xenopol, V. A. Urechia și înaintea lui Nicolae Iorga și Pompiliu Eliade, Ionnescu-Gion aduce contribuții fundamentale în reabilitarea unui secol de istorie și cultură românească. Lucrările sale *Din istoria Fanarioților* (1891) și *Istoria Bucureștilor* (1899) sînt, în același timp, docte studii de istorie despre domni fanarioți ca Nicolae Mavrogheni sau Alexandru Ipsilanti, precum și colorate evocări la modul memorialistic, din viața societății românești de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea. Dacă cronicarii relatau fapte trăite sau auzite, autorul *Istoriei Bucureștilor* povestește cu documentul în față, apelînd la imaginație fie pentru a recompune adevărate tablouri de viață medievală, fie pentru a închega portrete de domnitori, boieri, cărturari sau simpli viețuielnici ai unei societăți aflate în amurg. Dacă Ion Ghica ne-a evocat un București văzut mai mult la modul arhaic și static, fiind impresionat de costumația după ranguri a boierilor și de întinderea curților de bogătași, Bucureștiul lui Ionnescu-Gion, deși tot atît de medieval, e văzut mai ales sub aspect social, prin lumea pestriță care-l populează, prin pitorescul obiceiurilor și fastul ceremoniilor — viziune reprezentativă pentru „balcanismul“ scriitorului nostru, situîndu-l mai aproape de Nicolae Filimon. Căci, capitolul 22, „Din viața bucureștenilor pînă la 1800“, cea mai interesantă și plină de farmec „cronică“ a trăitorilor urbei lui Bucur din veacul fanariot, cu personajele care-l populează, cu moda timpului, cu aventurierii care-i răscolesc liniștea cotidiană, ne amintesc de „Scenele de viață socială“ din romanul lui Filimon, autorul *Istoriei Bucureștilor* avînd comun cu înaintașii săi o bună cunoaștere a obiectului descris și o vădită plăcere în utilizarea termenilor vechi.

Evocările care alcătuiesc celălalt volum, *Din istoria Fanarioților,* rod al cercetărilor în Biblioteca Națională din Paris, se rețin nu atît prin fascicolele de lumină ce le aruncă asupra domnitorilor Mavrogheni și Ipsilanti, cît prin surprinderea unei mentalități și a unui stadiu de civilizație în epoca respectivă. Confruntînd documente istorice autohtone și străine, Ionnescu-Gion reconstituie un alt portret al fanariotului, sensibil deosebit de cel păstrat de memoria lui Ghica sau de observația realistă a lui Filimon. „I se făcea urare fanariotului cînd era în leagăn să fie domn în Moldova sau în ŢaraRomânească [. . .]. Farmec irezistibil, fascinațiune fără seamă exercitau aceste două tronuri asupra fanarioților. Pentru a le cîștiga unii își pierdură capul, alții își risipiră averile [. . .]; mulți suferiră exilul cel mai aspru, toți fură robi umiliți, batjocoriți, călcați în picioare mai rău decît ultimul dintre eunuci [. . .]. Şi totuși, nu era piedică pe care să n-o sară. Îngenunchea cu mintea, cu punga,

cu trupul ani de-a lungul; lupta pînă la sleirea desăvîrșită a puterilor cu un fel de disperată plăcere etc.“[4]. În venele lor, ne spune istoricul, fanarioții aveau sînge de la toate popoarele. Adesea, viitorii domni sau consoartele acestora erau născuți dintr-un tată grec și o mamă italiană, avînd în familie o bunică franceză și o alta armeancă. Mediul lor favoriza apariția unor aventurieri sau intrigante din speța Kerei Duduca, așa cum a fost Sofia de Witt, care înspăimîntase Bucureștiul, Iașul, Varșovia, Parisul prin intrigile și viața ei depravată, prilej pentru scriitor de-a reconstitui un tablou al desfrîului în care-și ofileau tinerețea beizadelele domnilor fanarioți.

Portretul lui Alexandru Ipsilanti, din aceeași povestire („Alexandru Ipsilanti și fiii săi“) vine parcă să confirme „calitățile“ pe care trebuia să le aibă fanariotul: „Frunte lată și deschisă; sprîncene bine trase dar neîmbinate; ochi mari cu privire sigură dar șireată; un nas caracteristic, cu nări largi și neastîmpărate, încovoiat ca ciocul răpitoarelor; buze orientale, groase și voluptoase, umbrite de mustăți subțiri; barbă bogată, rasă grecește în partea inferioară a pometelor; urechile date iepurește îndărăt etc.“, portretistul excelînd în siguranța liniilor și bogăția sugestiilor. Chiar dacă maniera în care e realizat portretul ne duce cu gîndul la Filimon, ca structură, povestirea e mai aproape de nuvelele lui Odobescu, Ionnescu-Gion apelînd în și mai mică măsură decît maestrul său la fantezia sa de istoric romantic.

Din respect pentru adevărul istoric, scriitorul e nevoit să vadă în Alexandru Ipsilanti un diplomat abil care știe contracara urmările ce le va avea fuga la Viena a fiilor săi, un domn instruit care continuă opera reformatoare a Mavrocordaților. Iar evadarea peste graniță a odraslelor lui Ipsilanti, pentru a vedea o altă civilizație, e interpretată de istoric așa de modern, bănuind în această pățanie o schimbare de mentalitate în societatea timpului.

Alte două narațiuni evocă figura atît de ciudată a fanariotului Nicolae Mavrogheni, pe care-l evocase fugar și Ion Ghica în „Băltărețu“. Gion aduce cîteva completări bazate pe scrisorile — memorii ale călătoarei britanice Milady Craven (Elisabeth Berckley), din care rezultă un domnitor nu numai tiranic și sîngeros, cum reiese din scrisoarea lui Ghica, ci și un sprijinitor al instrucției și educației, năzuind la o anumită „independență“ față de stăpînii care-l unseseră domn.

Povestirea „Nicolae P. Mavrogheni și Lady Craven“ e construită pe contrastul dintre culta și rafinata Lady Craven, umblată prin Franța, Italia, Rusia, Turcia etc. și primitivul, naivul domn Mavrogheni pe care-l vizitează în trecere spre Apus. Încîntător e tabloul bucureștean, cu mulțimea pe ulițe, cu fastul ceremoniei ocazionat de primirea englezoaicei la palat, cu încercările eșuate de-a lega o conversație, un dialog între civilizația orientală a fanariotului Mavrogheni, care se încumeta să transmită „binețe“ vecinilor: principele de Kaunitz și împăratul Iosif al II-lea, și civilizația avansată a frumoasei plimbărețe.

---

[4] G. I. Ionnescu-Gion, *op. cit.*, p. 54—55.

Aplecat asupra documentului de arhivă din care-şi extrage sîmburele epic pentru fiecare din aceste povestiri aşezate în cadru istoric, memorialistul nu cade în sentimentalisme, ci, detaşat, priveşte cu ironie şi umor silinţa de „europenizare“ a vieţuielnicilor din veacul fanariot.

Dar măsura talentului său de memorialist, Ionnescu-Gion o va dovedi mai ales cu volumul următor, *Portrete istorice* (1894), închinat lui Odobescu, deşi ele apăruseră iniţial în *Revista nouă* a lui Hasdeu. Volumul cuprinde zece portrete-evocări ale unor personalităţi din generaţii diferite, deosebite ca structură intelectuală şi ca realizări pe planul creaţiei. Căci ce asemănare poate exista între vornicul Alecu Beldiman şi Iulia Hasdeu, între Doctorul Obedenaru şi Dora d'Istria, între C. Năsturel-Herescu şi C. A. Rosetti? Majoritatea lor sînt modeşti scriitori, inimoşi filantropi sau simpli academici, toţi putînd fi consideraţi „culturali“. Paradoxal, nici un istoric adevărat nu se află printre cei evocaţi, autorul volumului numindu-le *Portrete istorice*, probabil, pentru simplul considerent că, dintr-un motiv sau altul, istoria, atît de încăpătoare, îi reţine şi pe aceştia, deşi Maiorescu îi „îngropase“, cu două decenii înainte, pe majoritatea.

Ideea unor astfel de portrete i-a venit în mod sigur de la Sainte-Beuve ale cărui „Convorbiri de luni“ erau pentru Gion o lectură preferată, autorul francez fiind citat şi întrebuinţat în comparaţia dintre doctorii Gui Patin şi Obedenaru.

De fapt, portretistul român se va strădui să respecte preceptul saintbeuvian conform căruia „portretele trebuie făcute în tonul şi spiritul modelului“, istoriograful nostru căutînd să surprindă totodată semne caracteristice pentru mentalitatea unei întregi generaţii.

Astfel, vornicul Alecu Beldiman, autorul *Tragodiei...*, e „omul timpului şi castei sale“, tipul boierului de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea şi începutul sec. al XIX-lea care în toate manifestările vieţii „se mişca cuncetul“. Iubitori de-o citire fără alegere — filozofie, romanţe, matematică, istorie, stihuri şi mitologie, viaţa „indolentă“ a acestor boieri nu suporta, crede memorialistul, „emoţiunile sguduitoare, cugetările cari pun judecata la chin“, ci adorau scrierile „dulcegi, molîi, otova şi care azi, de la pagina a doua te leşuie pe inimă“. Aşa cum îşi „treceau veacul“, în mare linişte, fără hopuri, cu „cadenţă pianisimă“, tot la fel îşi iubeau şi ţara, sincer, „fără cugete rele sau interesate, fără salturi“ cari le-ar fi „zăticnit colosalul işlic de miel nefătat“. În viaţa politică, socială, în cea de cititor şi scriitor, Alecu Beldiman „nu voia, nu-i plăcea să se treacă cu firea“[5].

Generaţia următoare, a Renaşterii literare, care se întinde, după Gion, de la apariţia *Curierului românesc* şi a *Albinei româneşti* pînă pe la 1875, se deosebeşte de generaţia lui Beldiman ca cerul de pămînt. În epoca respectivă „au scris băieţii de zor, pe brînci, cu cotul, ca-ntr-un fel de friguri enciclopedice“. Scriitorul zilei se putea considera azi filozof, mîine un „emerit agrimensor“; după o baladă sau început de epopee create în preajma lumînării de seu, a doua zi dimineaţa răspundea într-un ziar

[5] G. I. Ionnescu-Gion, *Portrete istorice*, Ed. Librăriei H. Steinberg, Bucureşti, 1894, p. 10—12.

politic unui adversar asupra „cestiunii financiare"; după prînz, la Cameră, interpela unul sau doi miniştri în „chestia" mînăstirilor închinate, iar seara discuta cu comisiunea tehnică a Ministerului lucrărilor publice despre podurile de peste Prahova sau şoseaua de la Cîmpina la Predeal. Caracteristica definitorie pentru mentalitatea acestei generaţii era entuziasmul, credinţa că „totul era cu putinţă la Dumnezeu şi la Ţara Românească"[6].

Portretul dedicat „Doctorului Obedenaru" e construit parcă pentru a ilustra această mentalitate. Fiu de negustor şi mic proprietar, cu studii strălucite în medicină la Paris, Obedenaru face figură insolită între doctorii Bucureştilor de la 1860, după cum Gui Patin contrasta cu putere în mijlocul celorlalţi doctori ai Parisului din timpul lui Ludovic al XIV-lea. Entuziasmul ce-l caracterizează în practicarea medicinei va fi o constantă a vieţii acestui doctor, amator de ştiinţă şi literatură. Dacă a reuşit în medicină, deşi a sacrificat-o pentru diplomaţie, în domeniul literaturii ca epigramist şi epistolar, în lingvistică şi dialectologie Obedenaru şi-a încercat puterile cu acelaşi entuziasm, dar nu şi cu acelaşi succes, meritul memorialistului constînd în surprinderea mediului, adevărate picturi de epocă, care genera astfel de intelectuali cu „ambiţii enciclopedice", întemeiate pe entuziasm şi patriotism.

Portretele lui Gion sînt, în acelaşi timp, contribuţii menţionabile de istorie literară, apreciind cum se cuvine scrierile celor evocaţi, considerîndu-l pe Alecu Beldiman printre ai noştri „scriptores minores", pe Ion Maiorescu ca pe un apostol al luminării poporului român, pe George Sion ca autor al *Suvenirilor contimporane* şi al poeziei „Mult e dulce şi frumoasă" etc.

Dar reuşita pronunţată este de partea memorialistului, înclinat spre surprinderea portretului moral, bazat, fie pe cunoaşterea nemijlocită a celor evocaţi, cum e cazul cu Brezoianu şi Sion, fie pe consultarea corespondenţei acestora. „Din nimic mai mult ca din scrisori, crede Gion, făcute bineînţeles fără mînicuţele d-lui Buffon, nu apare mai bine Eul cu toate succedaneele lui în personalitatea unui om de stat, unui scriitor, unui învăţat sau unui artist"[7]. Farmecul acestor portrete ale unor cărturari uitaţi pe drept sau pe nedrept rezidă tocmai în siguranţa diagnosticului, în reuşita alternării continue între calităţi şi defecte, tonul elogios fiind totdeauna însoţit de nervul critic, în causeria fină şi în compoziţia lipsită de constrîngeri. Autorul *Portretelor istorice* trece cu uşurinţă de la un amănunt la altul, de la o epocă la alta, surprinzînd fără ocolişuri ticurile, gesturile, detaliile portretistice cele mai adecvate pentru personalitatea celui evocat.

Aceleaşi predispoziţii spre ironia fină şi umorul reţinut la care se adaugă tonul jovial caracterizează şi notele de călătorie publicate de *Revista nouă,* sub titlul „În vacanţii". Gion a fost de tînăr un călător pasionat. Ca profesor al copiilor naturali ai domnitorului Al. I. Cuza, călătoreşte cu aceştia prin Italia şi Spania. Cu alte prilejuri a vizitat

---

[6] *Ibidem,* p. 258—259.
[7] *Ibidem,* p. 107.

Viena, Berlinul și Londra, dar, așa cum declară, peste tot se considera „străin în țară străină", numai la Paris se simțea „acasă". Intuiește repede pulsul marilor orașe, redînd specificul fiecăruia. Parisul „însetat și atît de lacom de viață deșteaptă, muncitoare, sburdalnică" se deosebește de „Viena cea curată și gospodară", dar măsurată în toate, tocmai prin modul de-a concepe viața prin muncă, viața de stradă, de teatru, de cafenele și de grădini.

Cartierul latin, familiar lui din timpul studenției, trăiește atmosfera vacanței. Profesorul de acum desprinde ușor cîteva tipuri pitorești de studenți de altădată și din totdeauna, realizînd adevărate „fiziologii", în genul lui Kogălniceanu și Negruzzi, prin care evidențiază atît mentalitatea tipului, cît și mediul, ambianța socială care-l formează și-i ușurează parvenirea sau vegetarea. Astfel sînt: studentul în drept și viitorul magistrat sau om politic, studentul în medicină, studentul „suficient", priceput în toate, neînțelegînd nimic din bunurile marelui oraș și, prezentat cu mult haz, studentul sportman. Cursele de cai e singura lui pasiune: „Îți cunoaște caii alergători, suind pe linie ancenstrală pînă la a patra generațiune. Îți știe grajdurile celebre, ca și cum ar fi învățat viața la ieslele lor, și cînd o iapă a fătat dintr-un corifeu ipic celebru, în caietul său de sportman notează mînzul cu o iubire de tată"[8].

Causeria fină, ironia, umorul constituie notele caracteristice scrierilor diverse și interesante ale lui Ionnescu-Gion. Originalitatea prozei sale memorialistice constă tocmai în simbioza mai multor modalități: povestirea clasică, portretul, memorialul de călătorie etc., tonul fiind dat de anecdote și întîmplări relatate cu jovialitate.

UN AUTEUR DE MÉMOIRES OUBLIÉ — G. I. IONNESCU-GION

(Résumé)

G. I. Ionnescu-Gion (1857—1904) était considéré, à l'époque des grands classiques, tantôt un descendent de l'école de Hașdeu, tantôt un styliste élevé sous la protection d'Odobescu. Dans ses principales oeuvres: *Ludovic XIV și Constantin Brîncoveanu* (1884), *Din istoria Fanarioților în România* (1891), *Portrete istorice* (1894) et *Istoria Bucureștilor* (1899) il évoque sous forme de mémoires, dans la manière de Filimon et Ghica, des temps révolus, surtout l'époque des phanariotes, étant attiré par le pitoresque des coutumes et par la grandeur des cérémonies et des fêtes.

Les marques les plus pertinentes et les plus caractéristiques de ses séries de mémorires sont l'ironie et l'humour ainsi que le mélange de plusieurs modalités telles que: le récit classique, le portrait, les mémoires de voyage, etc...., qui constituent le charme de ces évocations de Gion, qui pourraient intéresser le lecteur contemporain.

[8] „Revista nouă", anul VI, 1893, nr. 3—4 (15 aug.—15 sept.), p. 131.

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

N. I. APOSTOLESCU COMPARATIST

VASILE VOIA

Literatura comparată se constituie ca disciplină autonomă după 1885. Dacă avem în vedere înfiinţarea la Sorbona abia în 1910 a unei catedre de istoria comparată a literaturilor, înseamnă că interesul primilor comparatişti români, Pompiliu Eliade şi N. I. Apostolescu, este contemporan cu însăşi istoria cristalizării disciplinei în patria de origine. Deficitul teoretic se va resimţi acut şi în lucrările lor, la fel pozitivismul şi în special supralicitarea problemei influenţelor din care şcoala franceză îşi va face pentru o îndelungată perioadă preocuparea dominantă, cu exagerarea în consecinţă a factorului emiţător în dauna receptorului. La începutul noului secol, literatura comparată reclama pregnant nevoia de clarificare metodologică şi principială. Profesorii lui Apostolescu, Emile Faguet şi Mario Roques, sub îndrumarea cărora şi-a pregătit teza de doctorat la Paris, între anii 1905—1909, nu au fost comparatişti propriu-zişi, iar Fernand Baldensperger va ajunge la Sorbona abia în 1910.

Din *Memoriul* prezentat în 1912 în vederea ocupării unui post la catedra de „Istoria literaturii române şi estetică literară“ a Facultăţii de litere din Iaşi, post de profesor pe care N. I. Apostolescu, se pare, nu l-a obţinut, se detaşează unele repere biobibliografice, utile conturării profilului său de comparatist autentic şi de serioasă formaţie. În prefaţa primului volum, *Studii. Literatură, estetică, filologie,* Bucureşti, 1904, Hasdeu îl recomanda generos ca pe elevul său „cel mai modest şi totodată cel mai forte“, „unicul meu urmaş direct“ etc. Studiul care deschide volomul, semnificativ întitulat *Poezia românească,* îl consacră adevăraţilor „poeţi naţionali români“. Pornind de la false premise, neavînd luminat conceptul de specific naţional în literatură, nebeneficiind la acea dată de o bază teoretică solidă şi de formaţie critică, „studiul“ este o eroare din capul locului prin opacitatea faţă de Eminescu. Principala ţintă de atac este pesimismul poetului, din care Apostolescu n-a înţeles nimic şi ca atare neagă, cum neagă în general pesimismul ca neconform cu firea poporului român. Cel mai mare poet naţional este acuzat că „n-a înţeles, sau, cel puţin, n-a cugetat — n-a putut să cugete — ca poporul român“ (p. 4) şi, în consecinţă, „Eminescu n-a produs o poezie românească, o poezie în care să se resfrîngă ideile, obiceiurile şi aspiraţiile poporului nostru“ (p. 2). Codrul eminescian chiar ar fi occidentalizat, contaminat de Schopenhauer şi Leopardi. „Aşa dară veselă, optimistă e firea poporului nostru şi fără întunecări de pesimism aducător de desperare, conchide autorul. Şi cînd citeşti pe *Sorin* al lui Bolintineanu, pe *Maria* lui Mihail Zamfirescu, *Sonetul la Veneţia, Împărat şi proletar* şi atîtea altele de Eminescu, — vezi răsărind după autori şi uitîndu-se cu mirare, să vadă ce caută ei în România, ba pe Hamlet şi pe Faust, pe cari Bolintineanu i-a angajat, cu de-a sila, sufleuri unui personaj din

Sorin; ba pe *Rolla* al lui Musset, care binevoieşte a învăţa declamaţia pe *Maria* lui M. Zamfirescu; ba pe Platen cu cele nu ştiu cîte sonete ale lui către Veneţia; ba pe o droaie de socialişti încărcaţi cu anarhişti, disputîndu-şi pe Eminescu şi strigîndu-i: He l'ami! tu es des nôtres; n'est-ce pas?“ (p. 7). Aici se sesizează o contradicţie fundamentală în activitatea lui Apostolescu, explicabilă şi prin formaţia iniţială: tenta sămănătoristă vizibilă în opţiunea pentru inspiraţia autentic românească şi repudierea a tot ce era socotit livresc, de import, ca inadecvat la specificul poporului român, va fi contrazisă, după anii petrecuţi în străinătate, de tendinţa de înfeudare a poeziei româneşti din secolul al XIX-lea romantismului francez. Pînă şi figura lui Mircea cel Bătrîn din *Scrisoarea III* este refuzată ca inautentic românească. Solicitînd poeziei contemporane originalitate românească, o va respinge suspectînd-o de inspiraţie franceză sau germană, ca nu peste mult s-o considere tocmai de aceea valoroasă. Originalitatea o acceptă ca idee, practic nu i-o concede nici lui Eminescu. Chiar şi preferaţii Alecsandri şi Coşbuc n-ar fi originali decît în anumite opere, la cel dintîi remarcînd „o influenţă orientală“, la cel de-al doilea „uşoare altoiuri franceze pe creanga românească“ (p. 15). În articolul intitulat *Originalitate!,* Eminescu este adus în discuţie ca „imitator“, nu numai al poeţilor germani, ci şi al francezului Bourget în variantele din *Mai am un singur dor,* adăugîndu-i-l mai tîrziu şi pe Ronsard. Şi, mai departe, tipic pentru modul cum desfiinţează Apostolescu originalitatea eminesciană, gest vidat de perspectivă critică, sancţionat de Ibrăileanu: „L'inspiration d'Eminescu n'est donc pas personelle, elle est due presque complètement à Ronsard et à M. Paul Bourget“ *(L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine,* Paris, Honoré Champion, 1909, p. 399). Aşadar de la 1904 la 1909, optica faţă de Eminescu nu s-a modificat. Conceptul de originalitate şi-l va lămuri în această ultimă lucrare, pornind însă de la un poet minor, Al. Depărăţeanu, apreciat ca original deoarece a introdus forme strofice variate şi multiple, versul iambic de 14 silabe, ritmuri noi, deşi nu contestă influenţa lui Gautier „ou d'un autre ami de Hugo“. Dacă originalitatea presupune „une oeuvre ou une méthode propre à l'artiste, au poète, en tant qu'il est possible de la produire sans aides et sans aucune imitation de procédé étranger“ *(L'Influence. . .,* p. 256), exemplificările invocate nu sînt probe suficient de solide. Admiraţia exagerată pentru poemul *Vara la ţară* şi în genere pentru versurile lui Depărăţeanu din *Doruri şi amoruri* trădează gustul echivoc al lui Apostolescu, simplitatea şi naivitatea criticii sale.

Excelente studii aplicate de versificaţie realizează el în volumul următor, *L'Ancienne versification roumaine (XVIIe et XVIIIe siècle),* Paris, 1909. Este cercetată aici structura versului românesc din punctul de vedere special al *ritmului* (accentual) şi al elementelor sale integratoare, cu interesante disociaţii comparatiste faţă de versificaţia franceză binecunoscută autorului. Ca toate lucrările sale, şi aceasta are un aer savant prin ţinuta ei doctă şi informată. De la analiza stihurilor lui Miron Costin şi Dosoftei se trece direct la *Răzvan şi Vidra* pe motivul că în această dramă Hasdeu a utilizat elemente arhaice de limbă şi a intenţionat să

reactualizeze versificația ignorată a lui M. Costin și Dosoftei. Discipolul nu și-a înțeles totuși profesorul. O perspectivă nouă deschide Apostolescu asupra caracterului de proză ritmată al *Istoriei ieroglifice*. Sînt investigați scriitori și tratate de poetică, mai puțin secolul al XIX-lea care va face obiectul de studiu al volumului următor. Printr-o asemenea lucrare, scrisă într-o limbă de circulație, Apostolescu făcea cunoscute dincolo de frontierele naționale începuturile versificației și, implicit, istoria literaturii române vechi. Extrem de utilă la vremea sa, scrierea mai poate fi utilizată și astăzi, cu necesara bunăvoință și comprehensiune. Nu întîmplător Mario Roques o recenza cu real interes.

Format în ambianța universitară a Sorbonei începutului de secol[1], elevul de odinioară al lui B. P. Hasdeu, Gr. Tocilescu și I. Ionnescu-Gion introduce în cultura românească spiritul noii orientări. Interesului manifestat pentru comparatism venit din cele mai diverse direcții, N. I. Apostolescu se ralia prin contribuția sa fundamentală la comparatismul românesc și, într-o anume măsură, mondial, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine,* Paris, Champion, 1909 (inițial teză de doctorat). În recenzia devenită *Prefață,* Emile Faguet nu contestă originalitatea poeților români care n-au împrumutat celor francezi decît *temele* și *ideile* generale, demonstrată și de patriotismul lor. Situația i se pare cumva similară cu imitarea grecilor și latinilor de către poeții francezi ai Pleiadei. Oportunitatea scrierii lui Apostolescu este relevabilă, după Faguet, cu atît mai mult cu cît contracara indirect atacurile din acea vreme la adresa romantismului francez. Numeroasele recenzii, extrem de favorabile (Léon Séché, G. Weigand, Jules Feller ș.a.), atestă ecoul internațional al cărții, consemnînd valoarea și importanța ei pentru literatura comparată care la acea vreme rar înregistra lucrări de asemenea ținută.

Apostolescu își restrînge exegeza doar la sfera poeziei, întrucît operele în proză s-ar datora scriitorilor care au fost de asemenea poeți (Negruzzi, Stamati, Heliade, Alecsandri), pe de altă parte acestea nu ar fi „des productions purement littéraires, mais — en grande majorité des travaux scientifico-littéraires“ (p. II). El generalizează răsfrîngerea romanticilor francezi la întreaga poezie românească din secolul trecut, motiv pentru care și-a intitulat lucrarea „Influence. . . sur la *poésie* roumaine, et non pas sur les *poètes roumains*“ (p. IV). „Il n'y a pas de poète roumain — grand ou petit — qui n'ait subi ce joug, d'ailleurs si agréable“ (p. IV), formulează el apoditic. Nici Eminescu nu s-a putut sustrage acestei influențe, atît de intense, idee verosimilă teoretic, dar demonstrată speculativ și schematic. Poeții sînt selectați ca *reprezentativi* în funcție de receptarea influenței franceze, „indépendamment de leur valeur intrinsèque“ (p. IV), ceea ce explică absența din comentarii a unor C. Bolliac, G. Sion, A. Hrisoverghi, G. Crețeanu, Al. Sihleanu, Gr. H. Grandea

---

[1] Așa cum rezultă din *Memoriu,* în 1905 N. I. Apostolescu a concurat în vederea obținerii unei burse acordate de Ministerul Instrucțiunii pentru studierea la Paris a semanticii și literaturii comparate. El este probabil primul dintre români trimis oficial în capitala Franței să studieze literatura comparată.

etc. Lucrarea nu se vrea istoria unei literaturi. Mai întîi autorul, care își fixează cercetarea în spațiile generoase ale literaturii universale și-și clarifică intențiile, nu-și explică în schimb termenii. Noțiunea de influență comportă anume ambiguități, nu este strict delimitată de imitație, adaptare, localizare și, îndeosebi, originalitate, ceea ce-i conferă un înțeles nu atît special, cît unul general sau generalizabil la toate sferele vieții publice din principate. Cu bună știință autorul identifică romantismul cu romantismul francez și liricul cu romanticul.

După o incursiune istorică, cu observații la obiect, sînt luați în considerare primii poeți (C. Conachi, Văcăreștii ș.a.) care anticipă influența franceză, remarcînd odată cu aceștia coabitarea de clasicism și romantism ca trăsătură distinctă a literaturii române din prima jumătate a secolului trecut. După studierea începuturilor, Apostolescu insistă asupra specificității romantismului românesc, „produit de l'influence française en général et de la littérature triomphante après 1820 en particulier" (p. 58). Scopul demersului său este „de mettre en lumière les différentes étapes de la marche évolutive de cette littérature" (p. 58) și în consecință poeții români sînt tratați ca romantici de descendență franceză, a căror fizionomie și spiritualitate proprie și a căror încadrare într-un climat specific, determinat socio-economic și estetic, într-un spațiu geografic și istoric, sînt doar tangente autorului care practică un comparatism pozitivist căruia i s-ar adecva cuvintele lui R. Wellek despre vînătoarea de influențe. Lamartine, bunăoară, sau V. Hugo sînt permanențe valorice pentru întreaga activitate a lui Heliade Rădulescu și a altor poeți. Chiar și balada *Sburătorul* „doit pourtant de beaux traits non seulement à Lamartine, mais aussi à Chateaubriand, pour ne pas mettre en cause Gray..." (p. 73). Nici credința populară în sburător nu slujește ca argument autohton, autorul descoperindu-i izvoare la un Alphonse Esquiros, la Byron, la poeții din „Annales Romantiques" și la mulți alții. Interesul poeților români cîntăreți ai ruinelor Tîrgoviștei (Heliade, Cîrlova, Alexandrescu) s-ar datora numai lecturilor din Volney și nu unei teme generale în literaturile europene și nu, mai ales, cazului particular de incidență a temei cu sentimentul iubirii de patrie la poeții români. Opoziția trecut-prezent are motivații interne și nu se explică, după cum afirmă categoric Apostolescu la p. 111—112, prin receptarea franceză. Grigore Alexandrescu este anexat la început lui Lamartine, ulterior l-ar fi imitat pe Chénier și are trăsături comune cu Sainte-Beuve, Josephe Delorme, influențat în mod cert de Ossian și Chateaubriand. Indiscutabil, unele din aceste ecouri sau influențe au o bază reală, multe sînt însă mai degrabă căutate, fruct al întîmplării, cum este asociația insolită cu Chateaubriand, căruia poetul i-ar datora cel mai mult. Sub genericul influenței, autorul introduce imagini și topoi romantici. El excelează în schimb în bune analize de prozodie și versificație pe opera poeților români. Vastitatea informației îi permite stabilirea de numeroase surse, depășind tot ce s-a spus pînă la el în această materie.

Un capitol întreg este consacrat *Cîntării României*. Apostolescu reiterează avatarurile poemei în scopul demonstrării paternității ei. *Cîntarea României* ar fi o operă mimetică influențată de Biblie, de Lamen-

nais cel din *Paroles d'un croyant,* de Chateaubriand, Michelet, de cronicarii români și de cîntecele populare, a cărei valoare „réside dans la langue et dans le style, et non pas dans les idées“ (p. 183—184) și este atribuită geniului lui Bălcescu. Chiar și pasajele care descriu cucerirea Daciei sau apărarea românilor împotriva cotropitorilor otomani sînt contaminate de Lamennais și Byron. Ideea de patrie exaltată în operă își are sursele, după Apostolescu, nu în patriotismul ardent, ci în modelele de care ar fi întru totul demnă. Sursele sînt atît de numeroase, încît, după discutabila opinie a autorului, Bălcescu a ezitat să vorbească despre *Cîntarea României* în fața prietenilor „comme de la propriété littéraire“ (p. 193).

Într-un alt capitol sînt examinate influențele exercitate asupra lui D. Bolintineanu (Chénier, Lamartine, Hugo, Nerval, Gautier etc.) și relațiile poetului cu Franța. În cazul pașoptiștilor români, Apostolescu substituie frecvent iubirii de patrie și de neam căutarea obstinată a influenței franceze. În *Sorin sau Tăierea boierilor la Tîrgoviște* se întretaie, în acest sens, o multitudine de influențe din direcții diferite, cea mai perenă părîndu-i-se a fi *Faust*-ul lui Goethe în traducerea celebră a lui Nerval și *Damnation de Faust* a lui Berlioz. Pertinentele analize de versuri aplicate pe legendele istorice ale aceluiași Bolintineanu degajează cel puțin o concluzie demnă de reținut: „Cette grande variété non seulement de *mesures* mais aussi de *rythmes*, employés suivant les sentiments ou les circonstances à décrire, fait de Bolintineanu le premier poète qui se soit occupé de près en Roumanie des rapports entre les idées ou les états affectifs et leur expression artistique dans les vers“ (p. 234).

Deși îl supune examenului de influențe, Apostolescu manifestă pentru Alecsandri o admirație idolatră. La fel pentru Hasdeu, socotit „le plus grande écrivain que le peuple roumain ait jamais eu“ (p. 336).

Urmărind evoluția poeziei românești din secolul trecut prin principiul influențelor, va sesiza un fenomen vizibil către 1880, cînd, odată cu Eminescu, devansat de cîțiva minori pe care autorul îi ține în mare stimă, s-a accentuat „le courant à tendance pessimiste“ (p. 283) care va devia influența spre Germania lui Schopenhauer.

La capătul demersului său, Apostolescu constată absența unei „evoluții interne“ a influenței franceze, în sensul în care ea se va exercita asupra poeților români de fiecare dată individual, fiecare redescoperind pentru sine un univers liric și o anume orientare a spiritului. Natura influențelor este mai mult de factură intelectuală, exercitată în planul ideilor, și mai puțin sentimentală, așa încît unitatea ideologică o fixează patriotismul cu nuanțele sale necesare și specifice de la un scriitor la altul, disociate cu finețe de autor. Atent la spectacolul influențelor, pe parcursul întinselor și pertinentelor sale analize, Apostolescu l-a ignorat, ca în final să concedă că patriotismul poeților români este un „point de vue central“.

Limitele lucrării lui Apostolescu nu sînt de ordin metodologic, ci principial. Din scrierea sa rezultă că romantismul românesc ar fi un

transplant al romantismului francez și nu s-ar fi dezvoltat datorită legilor sale interne. Cîrlova, Heliade Rădulescu și Alexandrescu *„devaient* être plus ou moins romantiques, pour la raison qu'ils s'adressaient à la littérature française justement au moment où elle se trouvait sous la domination des Lamartine, des Hugo, des Musset. Vivant à une distance considérable de la France, mais dans un milieu tout à fait français, grâce aux publications qui leur parvenaient de Paris, les auteurs roumains s'inspiraient des oeuvres de *tous* les poètes et de tous les écrivains français — ou traduits en français — qu'ils pouvaient connaître" (p. 129).

În aprecieri și preferințe transpar deseori gusturile relative ale autorului, trădînd un deficit de comprehensiune estetică, deși, nu e mai puțin adevărat, el rămîne un bun analist al tehnicii versificației. Înțelegerea sa pentru lirica de reflecție nu depășește meditația de tip lamartinian. Unui asemenea gen de poezie îi este preferată lirica discursiv-naturistă gen Alecsandri și suita de poeți minori.

Clasificările, analizele, sistematizările lui Apostolescu își mențin valabilitatea, în general, deși nu sînt scutite de superficialități, de apropieri fortuite și considerații deplasate. Solida cultură literară i-a permis să exceleze în descoperirea de numeroase surse, procedînd, metodologic, just, de la receptor spre emițător. Din păcate în cazul autorului de față se poate vorbi de exces de sursologie. Inexplicabilă pentru un redutabil comparatist este obtuzitatea față de poezia eminesciană. În timp ce poeții minori sînt apreciați, Eminescu este amintit doar incidental și de fiecare dată într-un sens depreciativ. Preferința sa vizează poezia minoră, nu o dată superfluă, refuzîndu-se autenticei poezii a cărei valoare n-a intuit-o cel ce i-a frecventat atît de sîrguincios pe romanticii francezi.

Dincolo de limitele și erorile semnalate, lucrarea principală a lui N. I. Apostolescu se înscrie ca o analiză profundă a poeziei românești din secolul al XIX-lea utilizînd metodologia literaturii comparate. Urmărirea raporturilor dintre literaturile română și franceză marchează implicit momentele de deschidere a literaturii române spre universalitate. Cercetarea de influențe autorul o îmbină cu studiul tematologic, stabilind, nu rareori, filiații interesante, dar ignorînd, și de aceea nu poate fi o cercetare comparată complexă, influențele indirecte și analogiile. Cum s-a mai remarcat[2], partea de rezistență a panoramei constă în înclinația autorului spre descoperirea de mereu noi izvoare ale poeziilor, puse în cumpănă și comentate cu abilitate, invitînd la reexaminări în cazul unora din aceste piese lirice considerate întru totul originale. Deși, cum am văzut, tocmai în operația excesivă de identificare a modelelor franceze rezidă și îngustimea cercetării.

---

[2] *Istoria și teoria comparatismului în România*. Sub îngrijirea științifică a prof. Al. Dima și Ovidiu Papadima, Ed. Academiei R.S.R., București, 1972, cap. *Formarea școlii românești de comparatism*, redactat de I. Oprișan, (p. 132—135 referitoare la N. I. Apostolescu).

N. I. APOSTOLESCU COMPARATISTE

(Résumé)

Nous nous sommes proposé d'entreprendre l'analyse de l'activité de N. I. Apostolescu en nous arrêtant surtout à l'examen du chef-d'oeuvre de l'auteur, *L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, une étude profonde et systématique de la poésie roumaine du XIXe siècle fondée sur la méthodologie de la littérature comparée. Le côté le plus remarquable de ce panorama est, la découverte des influences et des sources nouvelles des poésies que l'auteur étudie avec adresse tout en nous invitant à réexaminer les pièces lyriques tout à fait originales. Les limites de la récherche d'Apostolescu résident en son désir même d'identifier les modèles français. L'étude laisse l'impression que le romantisme roumain transplanterait le romantisme français au lieu de se développer grâce à ses lois intérieures. Outre les quelques erreurs et limites, ce livre marque la contribution fondamentale de N. I. Apostolescu au comparatisme roumain et mondial.

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

BEAUMARCHAIS ET LE DRAME

VIRGINIA BACIU

Au 250-e anniversaire de la naissance de Beaumarchais

Pour le récepteur d'aujourd'hui, Beaumarchais est l'auteur de deux comédies: *Le Barbier de Séville* et *Le Mariage de Figaro*. Il est d'ailleurs difficile d'établir si la notoriété actuelle de ces oeuvres est due uniquement à leurs qualités littéraires ou bien aussi sinon surtout à la merveilleuse musique de Rossini et de Mozart. Beaumarchais est devenu à tel point l'auteur de Figaro qu'on est allé jusqu'à poser une identité étroite et simpliste entre l'auteur et son célèbre personnage.

L'usage veut qu'une commémoration soit un hommage au créateur disparu. Mais, très souvent, on glisse au panégyrique et on invente de toutes pièces une modernité inespérée. Nous plaidons pour une évocation qui évite aussi bien l'hyperbole que la litote et qui soit une restitution fidèle et critique de ce qu'a été l'auteur dont on célèbre la mémoire.

Depuis quelque temps on se penche aussi sur *les Mémoires* de Beaumarchais. Pour parfaire son image, il serait juste de se rappeler que Beaumarchais s'est appliqué non seulement à renouveler la comédie, mais aussi à développer un genre nouveau: *le drame*. Il faut préciser d'emblée qu'il ne l'a pas inventé; en revanche, il a contribué effectivement à son épanouissement, tant par les drames créés que par la poétique intitulée *Essai sur le genre dramatique sérieux*. Il paraît même que c'est Beaumarchais qui — le premier — se sert du mot «drame» pour qualifier (en 1767) un spécimen du nouveau genre théâtral. Il s'agit de sa propre pièce de début, *Eugénie*.

Il est intéressant de remarquer que si Beaumarchais trouve là une solution heureuse, il est loin de s'y fier et de se douter de la fortune que fera le mot «drame» au XIX-e siècle. L'emploi de ce terme dans son essai théorique en fait preuve: le mot «drame» y désigne tour à tour: le nouveau genre de spectacle („le genre honnête et sérieux"[1]), toute pièce de théâtre, les romans de Richardson, ainsi que „la conclusion et l'instant le plus intéressant d'un roman quelconque"[2]. Quand le mot «drame» dénomme le nouveau genre théâtral, il est souvent renforcé par l'épithète «sérieux». Beaumarchais affirme d'ailleurs son embarras

---

[1] *Essai sur le genre dramatique sérieux*, in *Théâtre choisi*, tome I, Larousse, Paris, /s.d./, p. 55.
[2] *Ibidem*.

— non sans ironie! — au début de son essai: „Tragi-comédie, tragédie bourgeoise, comédie larmoyante, on ne sait quel nom donner à ces productions monstrueuses"[3]. Il ne faut pas oublier que les drames de Diderot et de Sedaine s'appellent encore «comédies», quittes à être qualifiées de «sérieuses».

L'*Essai sur le genre dramatique sérieux* paraît à côté d'*Eugénie*, en guise de préface, dans la deuxième édition de 1767 et peu après il est aussi tiré à part. Comme le titre l'indique, il ne s'agit pas d'une défense de la pièce *Eugénie* par laquelle Beaumarchais vient de débuter au théâtre, mais d'une mise au point sur un genre littéraire nouveau-né, d'un véritable manifeste du renouveau théâtral. Ce n'est pas le premier art poétique du drame: Diderot en a déjà publié des échantillons: *Entretiens* (en 1757, à la suite du *Fils naturel)* et le traité *De la poésie dramatique* (à la suite du *Père de famille,* en 1758). Beaumarchais est un disciple fidèle et enthousiaste de Diderot qu'il admire sans réserve. Mais, malgré une réelle convergence des vues, Beaumarchais garde une certaine originalité.

Comme Diderot, Beaumarchais définit le nouveau genre dramatique par contraste avec la tragédie classique (forgée sur le modèle des Anciens) qu'ils envisagent comme un genre littéraire périmé par le respect même de la règle, formulée jadis par Aristote, qui consiste à présenter les hommes plus grands que nature. Beaumarchais s'allie à Diderot pour défendre la cause d'un théâtre aux sujets actuels et graves, aux personnages contemporains et bourgeois, capables *d'intéresser, d'émouvoir et* de *moraliser* le public.

A côté de la volonté de moderniser le théâtre, il n'est pas trop osé d'y voir l'expression littéraire d'une revendication de classe formulée par la burgeoisie devenue riche et puissante, lassée de prêter la flanc aux seules railleries de la comédie. Elle veut se retrouver sur scène, y voir ses propres malheurs et vertus, ses soucis domestiques, quotidiens: „Que me font à moi, sujet paisible d'un Etat monarchique du dix-huitième siècle, les révolutions d'Athènes et de Rome? Quel véritable intérêt puis-je prendre à la mort d'un tyran du Péloponèse? au sacrifice d'une jeune princesse en Aulide? Il n'y a dans tout cela rien à voir pour moi, aucune moralité qui me convienne"[4]. Il y a là une démarche visant à démocratiser le théâtre, à le détacher de l'aristocratie.

Jusque-là, pour définir l'objet et l'essence du drame, Beaumarchais suit de très près. Diderot qu'il complète d'une seule précision concernant la place du drame dans le système des genres: le drame doit tenir *le milieu* entre la tragédie et la comédie. C'est un point de vue que, peu après, on retrouve chez Sébastien Mercier.

L'originalité de Beaumarchais consiste tout d'abord en une position personnelle au sujet des *caractères.* Il plaide pour la création de caractères vivants et précis, appuyés sur le principe de la «disconvenance so-

[3] *Ibidem,* p. 53.
[4] *Ibidem,* p. 56.

ciale», et dont le jeu détermine dans une certaine mesure les événements de la pièce. Beaumarchais affirme de la sorte un point de vue intermédiaire entre l'opinion catégorique de Diderot pour qui ce sont les situations qui déterminent les caractères, et celle de Mercier qui, a l'autre extrême, proclame la toute-puissance des caractères sur l'action.

S'il reprend la doctrine de Diderot sur l'utilité et la moralité du théâtre, il la rattache plus strictement à l'émotion dramatique produite par le retour sur soi-même du spectateur. Il proclame ainsi le principe de *l'identification* du spectateur aux personnages de théâtre, illusion réaliste qui, malgré de brillantes dénonciations, persiste de nos jours encore et dont Beaumarchais — le premier — démonte minutieusement le mécanisme.

Le «plaire et toucher» de Racine, Boileau et Molière devient pour les théoriciens du drame «toucher et moraliser». Le beau cède la place à l'émotion qui passe au premier plan à des fins essentiellement éthiques. Ceci n'engage pourtant nullement à négliger le côté esthétique de l'oeuvre théâtrale. Sur ce point, Beaumarchais se sépare une fois de plus de Diderot. A l'encontre de celui-ci, pour qui les imperfections du style peuvent être corrigées par la pantomime, il proclame la nécessité d'élaborer un style *simple,* également dépourvu d'ornements rhétoriques et de pittoresque facile, mais ciselé avec soin: „[...] qu'il est difficile d'être simple!"[5]. Les seuls brouillons d'*Eugénie* comptent plus de trois cents feuilles volantes écrites à la main par Beaumarchais et sept manuscrits surchargés de variantes.

Beaumarchais ne se contente pas d'opter, comme Diderot, pour la *prose;* il cherche et démontre *pourquoi* c'est la *seule* forme qui convienne au drame. La versification, plus conventionnelle, détruit l'illusion de vérité et rend impossible l'identification du spectateur aux personnages de théâtre, alors que la prose, se rapprochant davantage du langage naturel des hommes, sert merveilleusement bien le drame à remplir sa mission: „[...] le genre sérieux [...] devant nous montrer les hommes absolument tels qu'ils sont, ne peut pas se permettre la plus légère liberté contre le langage, les moeurs ou les costumes de ceux qu'il met en scène"[6].

Ce théoricien du drame prend conscience de la *spécificité du langage théâtral,* spécificité qu'il s'évertue à réaliser dans ses pièces: „Il est bien différent d'écrire pour être lu, ou d'écrire pour être parlé"[7]. Ceci est en rapport direct avec la spécificité de l'oeuvre dramatique, essentiellement destinée au spectacle. Beaumarchais *a le sens du spectacle,* selon lui „les objets de goût, de sentiment, de pur effet, en un mot de spectacle, n'étant jamais admis que sur la sensation puissante et subite qu'ils produisent dans tous les spectateurs"[8]. Il rétablit du même coup les droits du *public* qu'il érige en „seul juge des ouvrages destinés à l'amuser"[9].

---

[5] *Ibidem,* p. 65.
[6] *Ibidem,* p. 61.
[7] *Ibidem,* p. 65.
[8] *Ibidem,* p. 54.
[9] *Ibidem.*

Il faut ranger Beaumarchais parmi les ancêtres directs du théâtre moderne. Au Siècle des Lumières, le chef incontestable des promoteurs du théâtre nouveau reste Diderot, mais Beaumarchais, quand il n'a pas d'idées tout à fait neuves, originales, trouve souvent mieux que Diderot le pourquoi et le comment des choses. Ce n'est pas pour rien que, dans la préface de *Cromwell*, Victor Hugo le loue à plusieurs reprises et le place parmi les trois grands génies caractéristiques de la scène française, à côté de Corneille et de Molière.

Néanmoins, ses drames, malgré certaines réussites, sont inférieurs à ses comédies et n'illustrent pas avec l'éclat nécessaire ses théories. Faut-il conclure, à l'exemple de Beaumarchais même, que: „La théorie de l'art peut être le fruit de l'étude et des réflexions; mais l'exécution ne s'apprend point“[10]? Pour ce qui est de ses drames, cela est entièrement vrai. Son goût de l'aventure, sa passion du nouveau poussent Beaumarchais vers le „genre dramatique sérieux“, mais c'est la comédie qui, lui convenant mieux, a permis à son génie de s'épanouir.

BEAUMARCHAIS ȘI DRAMA

(Rezumat)

Articolul definește aportul lui Beaumarchais, cunoscut astăzi îndeosebi ca autor de comedii, eventual și de memorii, la teoretizarea dramei — specie literară creată de Secolul Luminilor.

Este analizată minuțios concepția lui Beaumarchais despre dramă, demersul fundamental al autoarei consistînd în conturarea originalității lui Beaumarchais.

[10] *Ibidem*, p. 62.

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

ISOMORPHISME DES STRUCTURES LITTERAIRES ET DES STRUCTURES LINGUISTIQUES (LE TEMPS VERBAL DANS UNE STRUCTURE DESCRIPTIVE) (II)*

ANGELICA KALIK

Il s'ensuit une chose particulièrement importante: l'accroissement disproportionné d'imparfaits au dépens du temps narratif le passé simple[1]. L'imparfait doit être considéré comme l'une des constantes de l'écriture descriptive. Il s'y prête d'ailleurs naturellement en vertu de son caractère grammatical: imprécision des limites temporelles de l'action. L'histoire proprement dite se trouve considérablement absorbée par de larges espaces statiques dont le dynamisme intérieur, mieux que certains instants dramatiques, donne cette note poignante à Madame Bovary et s'harmonise en une sorte d'isomorphisme avec le thème de l'ennui existentiel de *L'Education sentimentale* ou celui de la déchéance ontologique graduelle de l'être humain dans *l'Assommoir*.

En même temps, l'imparfait sous-tend la cadence rythmique du texte dans ses composantes de „première articulation": description, narration, discours qui se succèdent au même rythme, sans saillie ni rebondissement et s'imbriquent de façon si parfaite que l'impression d'une coulée uniforme et régulière ne quitte pas le lecteur un seul instant[2].

Sans doute l'abondance de discriptions chez des écrivains aussi différents que Flaubert et Daudet, Zola et Goncourt est-elle due aussi à la mode. Le mot de G. Falconer est juste: il y a „folie de descriptions" dans la production romanesque de la deuxième moitié du XIXe siècle. A côté des descriptions „focalisées" qui assurent, par l'intermédiaire du personnage focal. l'unité et la cohésion du texte, on peut relever chez

---

* La première partie de cet article a été publiée dans StUBB, Philologia, 26. 2, 1981, p. 32—38.

[1] Le terme „narratif" s'oppose à „descriptif" et veut dire ici „celui qui fait avancer le récit". La bipartition des temps verbaux en formes temporelles de premier plan et d'arrière-plan faite par H. Weinrich nous semble pertinente à condition de ne pas lui accorder un sens absolu (se rapporter à la note 2). Voir Th. Berchem, *Sur la fonction des temps verbaux. À propos de H. Weinrich: Tempus — Besprochene und erzählte Welt.* Dans „Le Français moderne", nr. 4, 1968, Ed. d'Artrey, Paris, M. Măncaş, *Valorile timpurilor narative în proza românească dintre 1830—1880.* Dans Analele Universităţii Bucureşti, anul XXVIII, 1979.

[2] On pourrait évoquer, en parlant de l'écriture descriptive, l'image du mur qui hantait et fascinait Flaubert depuis sa jeunesse: „un mur tout nu! Eh bien, je me demande si un livre, indépendamment de ce qu'il dit, ne peut pas produire le même effet?" (Correspondance de Flaubert). Ce qui fascine Flaubert dans le mur, —écrit J. Rousset, en citant ce passage, — c'est le bloc sans fissure, la masse immobile et compacte, „la grande ligne unie" que ne rompt aucun accident. *(Forme et Signification*, p. 122).

Flaubert des segments descriptifs dus à l'écrivain omniscient, des descriptions „à la Balzac“. Tel est le début de *l'Education sentimentale:*

Des gens arrivaient hors d'haleine; des barriques, des câbles, des corbeilles de linge gênaient la circulation; les matelots ne répondaient à personne; on se heurtait; les colis montaient entre les deux tambours, et le tapage s'absorbait dans le bruissement de la vapeur, qui, s'échappant par des plaques de tôle, enveloppait tout d'une nuée blanchâtre, tandis que la cloche, en avant, tintait sans discontinuer.

Enfin le navire partit...

Un jeune homme de dix-huit ans, à longs cheveux et qui tenait un album sons son bras, restait auprès du gouvernail, immobile...

Tels sont aussi le portrait du marquis d'Andervilliers (p. 49) et la description du château de Vaubyessard (p. 50) dans *Madame Bovary*, ou encore cette longue description de Yonville-l'Abbaye au début de la deuxième partie du roman, donnée entièrement au présent de l'indicatif et venant incontestablement de l'instance narrative „on“ = „nous“ („Depuis les événements que l'on va raconter“ p. 75—79).

Enfin, il faut mentionner les segments descriptifs qui, bien que reliés formellement au personnage focal, sont dépourvus, ou peu s'en faut, de toute trace de sa vision subjective. Telle est par exemple la description de certaines scènes du travail dans *l'Assommoir*. Le personnage focal Gervaise s'efface très vite pour faire place à un alignement de détails qui fascinent plutôt par leur caractère „technique“ que par leur effet sur Gervaise:

Il forgeait des rivets à six pans. Il posait les bouts dans une clouière, écrasait le fer qui formait la tête, aplatissait les six pans, jetait les rivets terminés, rouges encore, dont la tâche vive s'éteignait sur le sol noir; et cela d'un martèlement continu, balançant dans la main droite un marteau de cinq livres, achevant un détail à chaque coup, tournant et travaillant son fer avec une telle adresse qu'il pouvait causer et regarder le monde. [L'enclume avait une sonnerie argentine. Lui, sans une goutte de sueur, très à l'aise, tapait d'un air bonhomme, sans paraître faire plus d'effort que les soirs où il découpait des images, chez lui]. p. 185.

Dans *l'Education sentimentale:*

Sénécal ouvrit la porte d'un appartement de femmes.

Elles maniaient des pinceaux, des fioles, des coquilles, des plaques de verre. Le long de la corniche, contre le mur, s'alignaient des planches gravées; des bribes de papier voltigeaient; et un poêle de fonte exhalait une température écoeurante, où se mêlait l'odeur de la térébenthine.

[Les ouvrières... avaient des costumes sordides. On en remarquait une, cependant, qui portait un madras... Tout à la fois mince et potelée, elle avait de gros yeux noirs ... Sa poitrine abondante saillissait sous sa chemise... et, un coude sur l'établi, tandis que l'autre bras pendant, elle regardait vaguement au loin dans la campagne] p. 224.

On remarque que dans les deux citations le personnage focal de temps en temps refait surface, comme, par exemple, dans les passages que nous avons marqués par des crochets.

Somme toute, le dispositif pour le regard dont on a parlé déclenche plus qu'une folie, une véritable rage de descriptions qui risquent de faire naître des thèmes accessoires et des personnages passagers, les uns et les autres parfois gratuits dans l'économie strictement significative du texte, mais relevant, déjà, d'une écriture prête à fonctionner pour son propre compte[3].

Si le goût du détail, le culte de l'objet, communs à Flaubert et à Zola, subjuguent „le narratif" au „déscriptif" ils vont jusqu'à l'étouffer littéralement chez les Goncourt. Ainsi le personnage-regardeur du roman *Mme Gervaisais* n'est qu'un pivot qui permet d'agencer en un ensemble plus ou moins cohérent les descriptions de Rome, de ses palais, de ses églises, sous l'éclairage changeant du ciel romain, et les réflexions sur l'art, la religion, etc. auxquelles se livre l'écrivain par le truchement de ce personnage.

On ne peut s'empêcher de comparer ce goût de la description à celui que manifestent certains „nouveaux romanciers". On voudra bien nous pardonner les citations trop abondantes, sans lesquelles, cependant, il nous serait impossible de prouver à quel point les textes différents à bien des points de vue relèvent de la même technique narrative.

1) ... au milieu à droite il y a une grande table ronde sur son pied en forme de potiche avec en bas trois pieds plats en étoile pour donner de l'assise, le plateau est tout incrusté de morceaux de nacre qui font des couronnes jusqu'au centre, il y a posé dessus la lampe que je disais un chandelier en cristal à abat-jour de dentelle blanche, autour de la table les mêmes petits fauteuils noirs que ceux de la commode, leur dossier d'un seul tenant avec les accoudoirs sans trous, sur le canage ils ont un coussin rose ou noir et du côté petite salle à manger une table longue en marbre à un pied large à chaque bout sculpté en forme d'animaux... sur la table il y a une coupe de fruits en marbre...

2) Sur la petite table ronde, juste à la hauteur du divan recouvert de cette magnifique couverture à bandes... Sur la petite table basse, recouverte d'une nappe damassée... il y avait une théière d'argent bien frottée... avec le pot à lait de faience outre-mer, le sucrier de verre, les deux grandes tasses fines dont l'une avait le fond sali, avec cette petite flaque beige qui y restait piquetée d'une dizaine de points noirs, une assiette à fleurs sur laquelle s'étalaient quatre tranches de pain grillé, l'appareil nickelé à côté qui avait servi à les faire, le ravier de beurre, la coupelle de confiture, et sur le métal de cette théière, un éclat de soleil fort vif, brillant comme une étoile au milieu de toute cette pénombre car les volets étaient juste entrouverts et seul un rayon pénétrait.

3) ... une espèce de boudoir qu'éclairaient confusément des vitraux de couleur. Des trèfles en bois découpé ornaient le dessus des portes;

---

[3] Dans ses *Pastiches et Mélanges* M. Proust a montré à quoi risque d'aboutir ce goût exagéré du détail: à des amalgames lexicaux dont cependant lui-même fut tributaire. (Voir dans les *Pastiches L'affaire Lemoine par Gustave Flaubert* et *L'affaire Lemoine dans le journal des Goncourt*).

derrière une balustrade, trois matelas de pourpre formaient divan, et le tuyau d'un narghilé de platine traînait dessus. La cheminée, au lieu de miroir, avait une étagère pyramidale, offrant sur ses gradins toute une collection de curiosités: de vieilles montres d'argent, des cornets de Bohème, des agrafes en pierreries, des boutons de jade, des émaux, des magots, une petite vierge byzantine à chape de vermeil; et tout cela fondait dans une crépuscule doré avec la couleur bleuâtre du tapis, le reflet nacre des tabourets, le ton fauve des murs couverts de cuir marron. Aux angles, sur des piédouches, des vases de bronze contenaient des touffes de fleurs qui alourdissaient l'atmosphère.

4) des rideaux de calicots, agités par l'air du dehors, voltigeaient aux fenêtres, sous un lambrequin de damas à effilés. Des petits canapés en bois de noyer... avec leurs petits bâtons courbes de bois noir et leur étroit dossier où s'apercevait au milieu dans un rond, une Muse touchant de la lyre, pareille à une mauvaise médaille de marqueterie. Des chaises du même style faisaient cercle autour d'un guéridon soutenu par trois pieds tragiques et des consoles jaunes étaient portées par des gaines d'hermès aux têtes de femme en métal doré...

Sans l'imparfait qui „sent" son XIXe siècle „d'une lieue" et sans quelques verbes et adjectifs anthropomorphiques (pieds tragiques, traîner, voltiger), les passages 3 et 4 *(L'Education sentimentale,* p. 282, *(Madame Gervaisais,* p. 8) auraient été bien à leur place dans le roman d'un Pinget ou d'un C. Simon. La première citation est d'ailleurs de R. Pinget, *L'Inquisitoire,* p. 212, la deuxième est de M. Butor, *La Modification,* p. 134. Même goût du détail, même adoration des objets qui s'attirent les uns les autres et s'alignent jusqu'à l'épuisement total d'un champ sémantique, mais sans que cela empêche l'apparition d'un autre champ sémantique, en vertu de cette tyrannie que le langage exerce sur le monde des signifiés. On dirait une écriture où l'existence des mots précède celle des objets et des personnages[4].

Ce qui distingue cependant ces passages descriptifs, c'est la distance entre le temps de l'énoncé et celui de l'énonciation et le registre des pronominaux: Je, Vous, Il. Mais cette distance abolie, l'instance narrative réduite au silence, le discours (monologue, soliloque, monologue intérieur) ayant recouvert le texte d'un bout à l'autre, on aura une écriture à l'état naissant avec sa propre dimension temporelle, celle du texte créé, ce présent au degré zéro qui marque la coïncidence temporelle de l'énoncé et de l'énoncation.

BIBLIOGRAPHIE

1. Barthes, R., *Introduction à l'analyse structurale des récits.* Dans *Poétique du récit.*
2. *Colloque de Cerisy sur le Naturalisme,* UGE, Paris.

---

[4] Selon le mot fort de J. Ricardou, le roman este „moins... l'écriture d'une aventure que l'aventure d'une écriture". *Problème du nouveau roman,* Coll. Tel Quel aux Ed. du Seuil, Paris, 1967.

3. Damourette, J. et Pichon, E., *Des mots à la pensée, Essai de grammaire de la langue française*. Bibliothèque du „Français moderne". Ed. d'Artrey, Paris, 1963.
4. Genette, G., *Figures III*, Ed. du Seuil, Paris, 1972.
5. Gougenheim, G., *Système grammatical de la langue française*, Ed. d'Artrey, Paris, 1963.
6. Grobe, E., *Passé simple versus imparfait*. The French Review, t. 41.
7. Guiraud, P. et Kuentz, P., *La Stylistique*. Ed. Klincksieck, Paris, 1970.
8. Imbs, P., *L'emploi des temps verbaux en français moderne*, Ed. Klincksieck, Paris, 1960.
9. Le Bidois, G., et R. *Syntaxe du français moderne*. Ed. Picard, Paris, 1971.
10. Mancaş, M., *Valorile timpurilor narative în proza românească, dintre 1830—1880*, Analele Universităţii, Bucureşti, anul XXVIII, 1979.
11. Poulet, G., *Etudes sur le temps humain*, I, UGE, Plon, Paris.
12. Proust, M., *Pastiches et Mélanges*. Gallimard, Coll. „Idées", Paris, 1970.
13. Ricardou, J., *Problèmes du nouveau roman, Coll. „Tel Quel"*, Ed. du Seuil, Paris, 1967.
14. Riffaterre, M., *Vers la définition linguistique du style*, Word, 17, nr. 3, 1961.
15. Rousset, J., *Forme et Signification. Essais sur les structures littéraires de Corneille à Claudel*. Librairie José Corti.
16. Stavinohova, Z., *Les temps passés de l'indicatif dans le français contemporain*. Univerzita J. E. Purkyně, Brno, 1978.
17. Stavinohova, Z., *Quelques notes à propos de l'emploi de l'imparfait*, Etudes romanes de Brno, nr. 2, 1966.
18. Vianu, T., *Arta prozatorilor români*, Vol. II, Bucureşti, 1966.
19. Warnant, L., *Le rôle du contexte dans les valeurs de l'imparfait*. Mélanges de linguistique romane et de philologie médiévale offerts à M. Maurice Delbouille. Vol. II, Gembloux, Duculot.
20. Wilmet, M., *L.Etude de morpho-syntaxe verbale*. Klincksieck, Paris, 1976.
21. Winkler, E., *Die seelische Grundlage der Imperfektverwendung*, R.-G. Monatschrift, XII, 1924.

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

PRELIMINARIES TO A HISTORY OF ROMANIAN „ANGLISTICS“ II. THE BEGINNING OF THE TEACHING OF ENGLISH IN ROMANIA*

AUREL TROFIN

By the middle of the 17th century a large number of students from Transylvania completed their training at Oxford, Cambridge and London ([2], p. 252); some of them were Magyarized Romanians, who, in order to get national and social freedom as well as admittance to an academic training had to pass to Calvinism ([4], p. 21). Their attendance of the English universities was noticed by John Milton, who, in his *Areopagetica* showed that the Transylvanian students went to England to learn English and theological arts.

The initiative of the teaching of English in Transylvania was taken by Samuel Juhasz Kaposi (1660—1713), who, after having graduated from the university of Oxford introduced the teaching of English as well as the history and geography of England in the syllabus of the college of Aiud; this fact is mentioned in Edmund Chishull's book *Travels in Turkey and back to England* (London, 1774).

In 1664, the first English grammar printed in the Central and South-Eastern part of Europe was also published in Transylvania under the title *Anglicum Spicilegium*. The book was ascribed to George Csipkes and it deals with English phonetics and morphology. Other works that were used in the teaching of English in Transylvania were; John Ryder: *Dictionarie corrected and augmented with the Addition of many hundred words* (London, 1643); John Wallis: *Grammatica Linguae Anglicae* (London, 1633); Charles Cooper: *Grammatica Linguae Anglicanae* (1685); E. Coles: *A Dictionary English-Latin and Latin-English* (London, 1693).

By the will of a certain Mihail Halici from Caransebeş, the college library of Orăştie was bequeathed, in 1712, several English books, among them being *Utopia* by Thomas Morus and *Volstandiges Woerterbuch der Englischen Sprache fuer die Deutchen* by Johannes Ebers.

The first foreign languages included in the syllabus of the secondary school education in the Romanian Principalities were French and Russian; German and English were taught in Transylvania. In the Principalities, English is mentioned for the first time in the School Regulations of 1850; the pupils could choose between English, Italian and Greek.

The necessity of training local teachers for the teaching of foreign languages is set by the decree of October 30th 1863, by which a high school of letters was founded at the Academy of Bucharest in order to train foreign language teachers.

---

* The first part of this article was published in StUBB, Philologia. 26, 2, 1981, p 44.

The teaching of foreign languages in Romania is given greater importance after the reform of the secondary education of 1880, when the learning of foreign languages was considered as necessary as the learning of mathematics, physics or natural sciences. The growing interest for the learning of languages is due to the contacts of Romania with foreign countries as well as to the fact that young Romanians went abroad for academic training. By mastering foreign languages they could become acquainted with the progress made abroad and contribute to the development of the incipient Romanian industry.

In the last century, numerous foreign books were used in the teaching of English in Romania; most representative of them are: T. O'M. Bird: *Englische Sprachlere* (1845); Teofilo C. Cann: *Grammatica teoretico-practica della lingua Inglese* (1898); *Dialogues Francais-Anglais* (1878); C. Fleming: *Cours complet de Grammaire Anglaise* (1866); Fluegel: *Volstandige Englische Sprachlehre* (1842); John Laycock: *New Dialogues English and German* (1845); H. O. Ollendorff: *Nouvelle Methode* (1863); C. P. Mason: *English Grammar* (1893); I. S. S. Rothwell: *Schulgrammatik der Englischer Sprache* (1864). Admitting the use of these books in the teaching of English in Romania, we share the largely accepted idea that English got into Romania through French ([3], p. 497); however, we do not exclude its getting through German as well. Characteristic to these books is the use of the grammar-translation method. The prevailing theory in the learning of foreign languages was that one had to start from the native tongue. Later on, studies in applied linguistics showed that the difficulties in the acquisition of a foreign language depend on the complexity of the first rather than on that of the second language ([1]).

English Text-books and Dictionaries Published in Romania in the 19th century

Our investigations reveal that the following English textbooks and dictionaries were published in Romania before 1900: *Cabinet de conversație* (Conversational Book), 1839; *Modeluri de scrisori familiare și comerciale în cinci limbi* (Models for Writing Personal and Business Letters in Five Languages), 1841; Szollosy Joh. Nep: *Sprachlehre um nach Ollendorff's Methode* (1850); Mayer William: *Metoda practică* (The Practical Method) 1882; Lolliot Henry: *Gramatica practică a limbii engleze* (The Practical Grammar of English) 1885; Sinigaglia: *Manual practic de limba engleză pentru uzul românilor* (A Practical Text-book of English for Romanians) 1893; Ahn: *Noua metodă practică* (The New Practical Method) 1894; *Metoda practică de a învăța limba engleză în câteva zile* (The Practical Method for Learning English in a Couple of Days) 1900; Petreanu Iosif: *Limba engleză pentru uzul românilor* (English for Romanians) 1900; Hălăceanu Virgil: *Marele dicționar româno-englez și englezo-român* (The Great Romanian-English and English-Romanian Dictionary) 1898; Lolliot Henry: *Dicționar englez-român* (English-Romanian Dictionary) 1898.

The earliest manual of English for the use of Romanian learners is *Cabinet de conversație* (Conversational Book) published at Bucharest in

two volumes. The Romanian words are written in Cyrillic alphabet while the other words are written in their own alphabet. The texts are given in Latin, Italian, French, Romanian, Hungarian, German, English, Russian, Serbian and Greek; those languages were selected that seemed to be more useful for a Romanian. The book begins with a kind of thematic vocabulary grouped under such titles as: cardinal numbers, the days of the week, the months of the year, the seasons, the human body, family relations, clothes, furniture, household things, the house, meals and drinks, time of the day. The other chapters consist of dialogues referring to the main meals of the day, weather, letters, at the taylor's, shoemaker's, watchmaker's, newspapers, games, languages, etc. The book ends with a short collection of meditations.

For this period, the weak point remains the wrong recommendation concerning the pronunciation of English. Thus, although in Romanian there is a sound /ă/, which is almost the same as the English /ə/, most of the authors of the time recommended the French sound /oe/. The use of a linking /r/, namely /oer/, /ir/ instead of /ə:/ backs up our hypothesis concerning the possibility of the penetration and of the teaching of English in Romania not only under French influence, but under German influence as well.

These books are not of linguistic interest only. As they mirror the evolution of the cultural standard of the Romanian people, such books ought to be approached from different angles, viz. linguistically, culturally and historically. If in *Cabinet de conversație* the doctor recommends the use of leeches for the curing of different diseases, in Sinigaglia's book the doctor prescribes a more scientific treatment for his patients.

We note the richness and variety of the vocabulary of these manuals whose texts include anecdotes, stories and short fragments of literature followed by grammatical and lexical explanations. The comparisons between English and Romanian are confined to the field of phonetics; the explanation might be sought in the fact that by the end of the 19th century linguistics was dominated by the neogrammar school, which was mainly concerned with the study of the phonetic system.

The publishing of the bilingual dictionaries was the result of an initiative of the Ministery of Public Education of supplying the schools with the dictionaries of the widest spread languages in Europe. Besides the words and phrases used in everyday speech, the dictionaries also contained many words and phrases used by Shakespeare, which is evidence of the popularity that the great English playwright enjoyed in Romania in the last century.

The advanced attitude of the Romanian scholars of the time concerning the methodology used in the teaching of foreign languages should be mentioned as well. They noticed the mechanical character of the method used under the influence of the German teacher Fellinger (*Methodenbuch*, 1775) and criticized its introduction into the Romanian educational system. They criticized the fact that the pupils were forced to recite grammar rules that they often did not understand and translate some sentences into a language that anyone would avoid calling it Ro-

manian ([6], p. 103). They had also made positive recommendations for the use of interrogative sentences, a method that would have offered the pupils the advantage of expressing themselves in their own words.

It is worth emphasizing that our teachers have always been against the grammar-translation method as a means of teaching foreign languages. Since the translations had to have been done at home, the only thing the teacher did was to record some success for which he had no merit at all. The 19th century Romanian scholars also emphasized that the learning of a foreign language should not be confused with any mechanical learning of grammar rules.

However simple and incomplete the first Romanian books of English might have been, their contribution to the spreading of English language as well as English culture and civilization in Romania is praiseworthy. The teaching of English in Romania in the last century was not up to the required standards, but neither was it satisfactory in other European countries ([5]). If, however, we take into consideration the conditions in which the above mentioned works were published, their standard is quite remarkable. Their authors were pioneers; they set the basis of the teaching of English in this country. Without their modest contribution, we could not have achieved the results of today.

REFERENCES

1. Fries, Ch., and A. C. Fries, *Foundations for English Teaching*, Tokyo, 1963.
2. Gal, Stephen, *England and Transylvania*, in „The Hungarian Quarterly", V, 1939, nr. 2, p. 243.
3. Iordan, Iorgu, *Limba română actuală o gramatică a „greșelilor"*, București, 1947.
4. Macrea, D., *Lingviști și filologi români*, București, 1959.
5. Șăineanu, Constantin, *Învățămîntul limbilor străine în liceele din Germania, Franța și Italia*, București, 1911.
6. Vitzu, Al., *Studiu asupra învățămîntului secundar din România*, București, 1888.

PRELIMINARII LA O ISTORIE A „ANGLISTICII" ROMÂNEȘTI
II. ÎNCEPUTURILE PREDĂRII LIMBII ENGLEZE ÎN ROMÂNIA

(Rezumat)

În prima parte a celui de al doilea articol dintr-o serie de trei, grupate sub titlul *Preliminarii la o istorie a „anglisticii românești*, autorul se referă la începuturile predării limbii engleze la noi — secolul XVII în Transilvania — și enumeră primele cărți și dicționare străine folosite pentru învățarea acestei limbi.

În partea a doua sînt menționate cărțile de limba engleză și dicționarele bilingve publicate la noi în secolul al XIX-lea și se fac unele observații cu privire la atitudinea învățaților români ai vremii privind metodologia predării limbilor străine.

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

TEXTLINGUISTIK: PROBLEMBEREICH UND GESCHICHTLICHER ÜBERBLICK

GEORGETA VANCEA

Anfang der 70-er Jahre galt der Terminus „Textlinguistik“ als Name für eine Reihe von linguistischen Untersuchungen, die zumeist als Aufsätze entstanden sind. Im letzten Jahrzehnt nahm die textlinguistische Forschung einen grossen Aufschwung; eine umfangreiche Literatur ist erschienen, die sich wissenschaftlich mit Texten befasst, so dass die Textlinguistik schon den Status einer neuen linguistischen Teildisziplin[1] erworben hat, die auch als „Textwissenschaft“, „Textgrammatik“ oder „Texttheorie“ bezeichnet wird.

Die Hinwendung zum Text war ursprünglich ein Vorwurf gegen die bisherige linguistische Forschung, die den Satz als höchste sprachliche Einheit betrachtet und sich ausschliesslich auf die Analyse der Satzstruktur beschränkt hatte. Demgegenüber wird als Postulat herausgestellt, dass die oberste und unabhängige sprachliche Einheit nicht der Satz, sondern der Text sei. Als ein „Motto“ dafür könnten folgende Worte gelten: „. . . alle linguistischen Wege führen zum Text, und tun sie dies nicht, so sind es Irrwege, Sackgassen . . . Nur in Texten verständigen sich Menschen untereinander, und dies — zwischenmenschliche Kommunikation, war als die zentrale Funktion der Sprache bezeichnet worden. Wörter, Phrasen, Sätze sind dabei nur Hilfsmittel, methodologisch: Vorstufen bei der Beschreibung des Gegenstandes“[2]. Ausser dieser theoretischen Rechtfertigung, werden für die Notwendigkeit der Etablierung von Textlinguistik auch empirische Argumente gebracht, u.zw. eine Vielzahl von sprachlichen Erscheinungen, die eine Satzgrammatik nicht erklären kann: z.B. die Artikelselektion, die Satzgliedstellung, die Pronominalisierungen und Proadverbialisierungen, die Tempusfolge, die Anaphorika, der Satzakzent, die Intonation. Neben diesen gegenstandsinternen Ursachen, die den Blick auf den Text lenkten, kamen auch Anstösse von ausserhalb der Linguistik, von der automatisierten Übersetzung, der Information, Dokumentation[3] usw.

Als Vorläufer der Textlinguistik gelten vor allem die Rhetorik, die Stilistik und die Prager Schule der funktionellen Satzperspektive[4]. Einen wichtigen Beitrag leistete die strukturelle Analyse der Aufbauschemata von Erzählungen, vertreten von den russischen Formalisten, R. Jakobson und von C. Lévi-Strauss. Es wurde auch auf Hjelmslev und auf

---

[1] P. Hartmann, *Textlinguistik als neue linguistische Teildisziplin*, in „Replik“, 2, 1968, S. 2ff.

[2] U. Engel, *Syntax der deutschen Gegenwartssprache*, Berlin, 1977, S. 260.

[3] G. Helbig, *Zur Stellung und zu Problemen der Textlinguistik*, in, DaF“, 5, 1980, S. 257.

[4] W. Dressler, *Einführung in die Textlinguistik*, Tübingen, 1973, S. 1ff.

die Tagmemik K. Pike's zurückgegriffen[5]. Eigentliche Anstösse zur Textlinguistik im heutigen Sinne kamen erst 1952 von Z. S. Harris, der mit seinen „Discourse Analysis" versucht, die Struktur eines Textes zu beschreiben, indem er den Distributionalismus auf die Textebene ausdehnt[6]. Repräsentative Namen für die Entwicklung der heutigen Textlinguistik sind, ausser Teun van Dijk, vor allem auf deutschsprachigem Gebiet anzutreffen, so: P. Hartmann, R. Harweg, W. Dressler, K. Brinker, S. Schmidt, J. Petöfi, H. Isenberg, E. Agricola, M. Pfütze. Auch wenn sie von verschiedenen theoretischen Modellen ausgehen, teils von der generativen Grammatik oder Semantik, teils von der Dependenzgrammatik oder von der funktionalen Grammatik, kommen alle zu denselben Fragestellungen der Textlinguistik[7]:

— Was ist ein Text? Wodurch unterscheidet er sich von einer zufälligen Satzmenge?

— Wann ist ein Text abgeschlossen? Wie hängen Sätze im Text zusammen? Inwiefern ist jeder Satz eines Textes unvollständig und sein Bezug auf den Gesamttext erkennbar?

— Wozu äussert man einen Text? Wie wird er vom Sender programmiert und aufgebaut, wie vom Empfänger verstanden?

— In welchem aussersprachlichen Kontext ist ein Text sinnvoll?

— Welche Zwischenstufen gibt es zwischen Satz und Text?

— Welche Texttypen gibt es und wie kann man sie voneinander abgrenzen?

Schon die Komplexität solcher Fragestellungen zeigt uns, dass die Textlinguistik den Bereich der Linguistik im engeren Sinne überschreitet, und sich mit Pragmalinguistik sowie Psycholinguistik berührt. So hängt das Entstehen der Textlinguistik zusammen mit der seit etwa 1970 festzustellenden „pragmatisch-kommunikativen Wende der Linguistik, d.h. einer Abwendung von der reinen Systemlinguistik und einer Ausweitung des Gegenstandsbereiches der Sprachwissenschaft, die sich auch im Entstehen einer solchen Disziplin wie Soziolinguistik, aber auch der Psycholinguistik, Pragmalinguistik und Sprechakttheorie äusserte"[8]. Diese Umorientierung der Linguistik, die Besinnung auf die vorwiegend kommunikative Funktion der Sprache führte zur Voraussetzung, von der alle Textlinguisten in der Beantwortung oben angeführter Fragen ausgehen: Text sei das primäre sprachliche Zeichen, „das linguistisch signifikante Originärzeichen der Sprache"[9], das vor aller linguistischen Forschung unmittelbar Gegebene. Das Sprachsystem wird in die kommunikative Tätigkeit und diese in das Ensemble aller sozialen Tätigkeiten eingebettet; somit wird der Text aus einer neuen Perspektive betrachtet, u.zw. in seiner Handlungsbezogenheit, als die sprachliche Seite eines Sprechaktes, Text als kommunikative Handlung und „Sprache als Handlungs-

---

[5] R. Harweg, *Pronomina und Textkonstitution*. München, 1968, S. 9f.
[6] W. Dressler, a.a.O.
[7] ebenda
[8] G. Helbig, a.a.O., S. 258.
[9] P. Hartmann, a.a.O., S. 205ff., S. 220.

instrument"[10]. Im Sinne der Sprechakttheorie sind Texte Vollzug von Sprechhandlungen; jeder Text ist mehr als ein lokutiver Akt (sprachliches Konstrukt mit entsprechender Form-Bedeutung-Referenz), u.zw. auch ein illokutiver Akt, d.h. eine Stellungnahme zum Sachverhalt, eine Aufforderung zu sprachlichem/nichtsprachlichem Reagieren. Das illokutionäre Element ist das, was eine Proposition von einer Äusserung unterscheidet[11]. *Rauchen ist verboten* wäre nur eine Proposition (lokutiver Akt), wenn damit nicht auch eine Sprechhandlung (illokutiver Akt), in diesem Fall eine Warnung verbunden wäre. Dadurch wird es zu einer Äusserung, die zugleich ein perlokutiver Akt ist, d.h. weitere Konsequenzen für den Kommunikationsablauf hervorruft (in diesem Fall das Zurückhalten des Angesprochenen). Die handlungsorientierte Auffassung des Textes im Sinne der Sprechakttheorie bedeutet nicht, dass Text und Kommunikationsakt identisch seien. Sie können zwar übereinstimmen, müssen es aber nicht[12], weil ein Kommunikationsakt mehrere Texte oder mehr als einen Text enthält (manchmal auch nichtsprachliche Elemente).

Ein kritischer Überblick auf die Untersuchungen zum Text zeigt wie uneinheitlich die theoretischen Ausgangspositionen, ja sogar die Gegenstandsbestimmung des Textes ist[13]. Diese unterschiedlichen Ansätze können wir auf zwei Richtungen zurückführen[14]:

1. auf einen sprachsystematischen Ansatzpunkt
2. auf einen kommunikationsorientierten Ansatzpunkt

Unter sprachsystematischem Aspekt werden Textlinguistik und Pragmalinguistik als zusätzliche linguistische Teildisziplinen betrachtet, deren Einfügung die bisherige Linguistik erweitert hat. In der kommunikationsorientierten Auffassung wird der Text unter kommunikativ-pragmatischem Aspekt gesehen, und aus umfassenden Handlungskontexten erklärt.

Diese unterschiedlichen Ansatzpunkte haben zu einer Differenzierung zwischen Textlinguistik und Texttheorie geführt: Textlinguistik als der sprachsystematische Ansatz und Texttheorie als der kommunikationsorientierte Ansatz. Isenberg[15] un Viehweger[16] sprechen von der propositionalen bzw. dynamischen, handlungstheoretischen Auffassung.

Auch die Definitionen des Textes sind verschieden, manchmal divergent. Fast alle gehen aber von der Grunderkenntnis aus, dass der

---

[10] W. Motsch, *Sprache als Handlungsinstrument*, in „LSA", 19, Berlin, 1975.
[11] U. Engel, a.a.O., S. 263.
[12] K. Brinker, *Zum Textbegriff in der heutigen Linguistik*, in „Sprache der Gegenwart", 30, Düsseldorf, 1973, S. 29.
[13] D. Viehweger, *Semantische Merkmale und Textstruktur*, in „Studia Grammatica", XI, Berlin, 1976, S. 195.
[14] E. Coşeriu, Discussionsbeitrag) in „Beiträge zur Textlinguistik", München, 1971, S. 189.
[15] H. Isenberg, *Einige Grundbegriffe für eine linguistische Texttheorie*, in „Studia Grammatica", XI, Berlin, 1976.
[16] D. Viehweger, *Zur semantischen Struktur des Textes*, in „Studia Grammatica", XVIII, Berlin, 1977, S. 103ff.

Text eine kohärente Folge von Sätzen ist[17], abgesehen davon, ob er mündlich ist oder schriftlich vorliegt. Wesentlich für die textlinguistische Sicht in dieser Definition ist der Begriff „Kohärenz". So ergibt sich als die zentrale Aufgabe der Textlinguistik zu erklären, worin diese Kohärenz besteht, d.h. die Bedingungen zu erschliessen, unter denen Sätze sinnvoll zusammenhängen, also Texte bilden. Gerade in diesem Punkt gehen die verschiedenen Textdefinitionen auseinander. Wir bringen ein paar Beispiele, um auf die Schwerpunkte hinzuweisen, die sich dabei ergeben:

1. Der Text ist eine Folge von Sätzen, die durch Vertextungsmittel miteinander verknüpft sind (Isenberg 1968)[18].
2. Ein Text ist ein durch ununterbrochene pronominale Verkettung konstituiertes Nacheinander sprachlicher Einheiten (Harweg)[19].
3. Der Text konstituiert sich durch Referenzidentität, d.h. durch gemeinsame Koreferenz von Oberflächenkonstituenten (Steinitz)[20].
4. Der Text ist eine sinnvoll (Semantik) und zweckvoll (Pragmatik) geordnete Menge von Sätzen (Pfütze)[21].
5. Der Text ist eine kohärente Folge von diktiven Handlungen, eine zeitliche Abfolge von kommunikativen Handlungen, bei deren Vollzug Sätze gebildet werden (Isenberg 1976)[22].
6. Der Text ist der sprachlich manifeste Teil in einem Kommunikationsakt (U. E. Grosse)[23].

Die Reihenfolge der oben angeführten Definitionen geht von den Merkmalen der Oberflächenstruktur bis zu den kommunikativen und handlungstheoretischen Zusammenhängen[24]. Vergleichen wir sie miteinander, so stellen wir folgendes fest:

— Als gemeinsamer Nenner gilt: der Text ist eine lineare Folge von sprachlichen Sätzen, die mit bestimmten Mitteln verknüpft und in bestimmter Weise geordnet sind[25].

— Die Bedingungen für die Textkonstitution sind verschieden: von den syntaktischen zu den semantischen und kommunikativ-pragmatischen.

— Dementsprechend existiert auch die Textkohärenz auf verschiedenen Ebenen: die syntaktische, semantische und die pragmatische Kohärenz.

Die wichtigsten Mittel zur Realisierung der textsyntaktischen Kohärenz sind die Proformen. Sie werden definiert als „sprachliche Wie-

---

[17] K. Brinker, *Aufgaben und Methoden der Textlinguistik*, in „Wirkendes Wort", 1971, S. 220ff.

[18] H. Isenberg, *Überlegungen zur Texttheorie*, in „ASG-Bericht", 2, Berlin, 1968, S. 1—4ff.

[19] R. Harweg, *Pronomina und Textkonstitution*, München, 1968, S. 148.

[20] R. Steinitz, *Nominale Proformen*, in „ASG-Berich", 2, Berlin, 1968, S. 1ff.

[21] M. Pfütze, *Bemerkungen zu einer funktionalen Textlinguistik*, in „WZ der PH", Erfurt/Mühlhausen, GSR, 2, 1970, S. 79.

[22] H. Isenberg, *Einige Grundbegriffe für eine linguistische Texttheorie*, a.a.O., S. 130.

[23] E. U. Grosse, *Text und Kommunikation*, Stuttgart, 1976, S. 13.

[24] G. Helbig, a.a.O., S. 259ff.

[25] E. Agricola, *Textstruktur aus linguistischer Sicht*, in „WZ der PH", Erfurt, 1970, S. 85, 88.

deraufnahmen bereits im Text erwähnter Referenzträger"[26]. Es handelt sich nicht nur um Pronomina, sondern auch um Adverbien (dort, darüber), Verben (tun, machen). Nomina, Anaphora (deswegen), Kataphora (nächste, folgende). Im folgenden Beispiel gelten als Proformen ein Nomen oder ein Pronomen: *Freudestrahlend kam Lotta die Treppe herauf. Das Kind/Sie hatte eine Taube in der Hand.*

Proformen werden von Isenberg[27] als Ausdruck der „Koreferenz von Oberflächenkonstituenten" betrachtet, also als Referenzidentität bestimmter sprachlicher Elemente in aufeinanderfolgenden Sätzen eines Textes. Harweg spricht in solchen Fällen von syntagmatischer Substitution oder pronominaler Verkettung[28]. Andere grammatisch-syntaktische Vertextungsmittel sind: die Artikelselektion, die Tempuswahl, die Satzgliedstellung, die Konjunktionen.

Im obigen Beispiel, bei der Wiederaufnahme des Referenzträgers *(Lottchen)* durch ein anderes Nomen *(Kind)*, trägt dieses das Merkmal „vorerwähnt", was die obligatorische Wahl des bestimmten Artikels bewirkt. Durch Verwendung des unbestimmten Artikels würde in diesem Fall die Textkohäsion verlorengehen: *Freudestrahlend kam Lotta die Treppe hinauf. Ein Kind hatte eine Taube in der Hand.*

Die syntaktische Kohärenz, gesichert durch „Koreferenz von Oberflächenkonstituenten" ist zwar relevant für die Struktur von Texten, aber noch keine hinreichende Bedingung für die Textkonstitution, denn:[29]

— nicht alle Satzfolgen, die koreferierende Ausdrücke aufweisen sind kohärent: *Ich sah sie das letzte mal im Konzert. Das Konzert heute abend beginnt um 19 Uhr.*

— nicht alle kohärenten Satzfolgen weisen koreferierende Elemente auf: *In Turda zu leben wünsch ich mir nicht. Die Zementfabrik verschmutzt alles.*

Die semantische Kohäsion basiert auf semantischen Vertextungsmitteln, die sich von allem aus Isotopie ergeben. Das ist die Äquivalenz im weitesten Sinne zwischen den einzelnen Bedeutungseinheiten, die Kompatibilität von semantischen Merkmalen der Texteme (Textstücke). Eine Äusserung ist isotop, wenn ihre Elemente mindestens ein gemeinsames kontextuelles Sem haben. Dressler[30] nennt als Mittel der semantischen Kohäsion die Rekurrenz (Wortwiederholung) und die Paraphrase. Die Isotopie besteht dabei zwischen Synonymen/Antonymen. Die semantische Kontiguität[31] wird als grundlegendste Form der semantischen Kohärenz angesehen. Sie besteht in der Rekurrenz semantischer Merkmale und kann logisch, ontologisch, kulturell oder situationell gegründet sein.

---

[26] R. Steinitz, a.a.O., S. 1f.

[27] H. Isenberg, *Der Begriff „Text" in der Sprachtheorie*, in „ASG-Bericht", 8, 1970.

[28] R. Harweg, a.a.O., S. 20.

[29] K. Brinker, a.a.O., S. 170.

[30] W. Dressler, a.a.O.

[31] ebenda.

Manchmal tritt die Kontiguität/Kontinuität des Textes nicht explizit als Referenzidentität oder semantischer Äquivalenz auf, sondern nur durch guasi-logische, implizite Verknüpfung von Bedeutungen, die auch Konnexe genannt wurden[32]. Z. B:

Es gab auch in Cluj Überschwemmungen. Der Someş ist übergelaufen. Gestern war ich im Kino. Die Hauptdarstellerin war Jane Fonda. In Anlehung an Isenberg[33], der zwischen impliziter und expliziter Referenz unterscheidet, ist zu den angeführten Beispielen folgendes zu sagen: das Verb *übergelaufen* nimmt eine in *Überschwemmungen* enthaltene implizite Referenz wieder auf. Dasselbe gilt für das Nomen *die Hauptdarstellerin* zum Nomen *Kino*. Dressler[34] spricht in solchen Fällen von semantischen Anaphern, Daneš[35] bringt sie unter dem Stichwort „semantic implication". Durch semantische Kohäsion steht die Gesamtbedeutung des Textes (text-semantische Basis) mit dem Textthema in Beziehung. Der Text kann vom Thema abgeleitet werden durch Paraphrase, durch semantische Expansion/Progression und umgekehrt, durch Reduktion wird aus dem Text die Inhaltsangabe, die Überschrift oder das Thema.

Die pragmatische Explikation der Textkohärenz bezieht sich auf die Relation zwischen Text, Erzeuger und Empfänger in einer konkreten Kommunikationssituation. Sie wird gestiftet durch das gemeinsame Vorwissen, d.h. gemeinsame Annahmen der Kommunikations partner über die Kontextbedingungen — die sogenannten Präsuppositionen[36]. Es sind gemeinsame Kommunikationsvoraussetzungen, die die Kohärenz um die kommunikative Dimension erweitern. Man spricht von der Einheitlichkeit eines übergeordneten Gesichtspunktes oder von der gemeinsamen Integrationsinstanz. In einer bestimmten Kommunikationssituation kann manchmal die Interpretation eines Textes allein von den aussersprachlichen Informationen der Kommunikationspartner abhängen, u. zw. dort, wo sich die Kohärenz nicht durch syntaktisch-semantische Äquivalenz konstituiert. Z. B.:

Ich muss mein Referat schreiben. In ein paar Wochen findet das Symposion statt.

Der Motor springt nicht mehr an. Ich muss morgen zum „Dacia" — Service gehen.

Die grammatische, semantische und pragmatische Explikation des Kohärenzbegriffs führt zur Unterscheidung von drei Teilgebieten der Textlinguistik: Textgrammatik, Textsemantik und Textpragmatik. Die Textpragmatik repräsentiert den wesentlichen Teil der Textlinguistik, „denn

---

[32] E. Agricola, a.a.O., S. 86f.

[33] H. Isenberg, *Überlegungen zur Texttheorie*, a.a.O., S. 7.

[34] W. Dressler, *Modelle und Methoden der Textsyntax*, in „Folia Linguistica", 4, 1970, S. 67ff.

[35] E. Danes, *FSP and the Organization of the Text*, Maränské Lazne, 1970, S. 5f.

[36] W. Dressler, *Einführung in die Textlinguistik*, a.a.O.

sowohl die Wahl der grammatischen Mittel, als auch die Entfaltung des Themas werden kommunikativ gesteuert“[37].

Eine andere Frage, die die Textlinguistik zu beantworten versucht ist: welche Typen, Arten oder Sorten von Texten sind zu unterscheiden? Es gibt viele spezielle Untersuchungen zu verschiedenen Textsorten, aber eine ausgebaute Texttypologie gibt es noch nicht.

Die interdisziplinäre Rolle der Textlinguistik wurde schon anfangs erwähnt. Sie ist ein interdisziplinäres Gebiet, wo sich Kommunikationstheorie, Semiotik, Soziologie, Stilistik, Literaturwissenschaft berühren. Vor allem die Beziehung zur Literaturtheorie und Poetik ist sehr eng. Nach van Dijk[38] ist die primäre Aufgabe einer Text-Literatur-Grammatik zwischen der Menge der literarischen und der Menge der nichtliterarischen Texte zu unterscheiden. Sie soll literarischen Texten einen „Literaritätsindex“ zuordnen (eine Menge von Regeln, die Reim, Metrum u.a. bestimmen). Eine solche Text-Literatur-Grammatik muss transformationell sein: alle typisch literarischen Operationen sollen als Transformationen einer zugrundeliegenden Normalform angesehen werden. So definiert z.B. van Dijk die Metapher als „Inkompatibilität konkatenierter Lexeme“, als semantische Irregularitäten der Oberflächenstruktur, oder nicht-wohlgeformte Oberflächenstrukturen, die aber auf wohlgeformte Tiefenstrukturen zurückgeführt werden können; die Metapher ist demnach „an ungrammatical relation between two (or more) lexemes X Y, if X is specified $(+\alpha)$ and Y $(-\alpha)$ and/or if X has a contextual restriction while Y has $(+\alpha)$ and conversely“[39]. Der Metaphorisierungsprozess ist also zu erklären, als die Ableitung eines abweichenden anstelle eines „normalen“ grammatischen Lexems, wenn diese Lexeme einige textuell relevante Merkmale gemeinsam haben, d.h. eine ähnliche prälexikalische Struktur aufweisen.

Schlussfolgerungen: 1. Die Textlinguistik hat als Objekt den gesprochenen oder geschriebenen Text, dien sie als primäre sprachliche Einheit betrachtet, als Aufgabe — die Beschreibung übersatzmässiger sprachlicher Phänomene, und der Korrelation von Textkonstitution und Textrezeption.

2. Von manchen als linguistische Teildisziplin betrachtet, von anderen als Forschungsrichtung der Linguistik aufgefasst, ist die Textlinguistik im vorigen Jahrzehnt als Korrektiv zur bisherigen Satzlinguistik entstanden.

3. Der Text wird definiert als eine kohärente Folge von Sätzen, gleichzeitig aber auch als die sprachliche Seite einer kommunikativen Handlung.

4. Die wesentliche Bedingung für die Textkonstitution ist die Kohärenz — d.h. die semantisch-syntaktische und pragmatische Verbindung der Sätze eines Textes.

---

[37] K. Brinker, (iskussionsbeitrag) in „*Papers in Textilinuistics*“, a.aO.

[38] M. Rieser/J. Wirrer, Zu Teun van Dijks „*Some Aspects of Text Grammars*“, in „Probleme und Perspektiven der neueren textgrammatischen Forschung“, I, Hamburg, 1974, passim.

[39] ebenda.

5. Diese Kohärenz/Kohäsion wird gesichert durch: syntaktische, semantische und pragmatische Vertextungsmittel (Pro-Formen, Isotopie, Präsuppositionen).
6. Die Textlinguistik ist eine Domäne der Interferenzen, ein interdisziplinäres Gebiet; einerseits ist sie auf Pragmalinguistik, Kommunikationstheorie, Psycholinguistik angewiesen, anderseits berührt sie sich mit der Literaturtheorie, der Poetik, denen sie als Arbeitsverfahren verhilft.

LINGVISTICA TEXTULUI: PROBLEMATICĂ ȘI ISTORIC

(Rezumat)

Lingvistica textului a apărut acum un deceniu ca un corectiv pentru lingvistica propoziției. Obiectul ei este textul, considerat unitatea de bază a limbii, iar scopul ei esențial — descrierea fenomenelor de limbă ce depășesc cadrul propoziției, precum și a corelației dintre generarea și receptarea textului. Condiția esențială pentru constituirea acestuia este coerența — relația semantico-sintactică și pragmatică dintre propozițiile sale. Coerența este asigurată de mijloace de textualizare cum sînt: pro-formele, izotopia, presupozițiile. Lingvistica textului este un cîmp al interferențelor cu pragmalingvistica, teoria comunicării, psiho- și sociolingvistica, precum și cu poetica și teoria comunicării, cărora le poate servi ca metodă de lucru.

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

PROBLEMA ELEMENTULUI MARCAT/NEMARCAT ÎN OPOZIŢIILE FONOLOGICE DUR/MOALE ALE CONSONANTISMULUI LIMBII RUSE

A. BÁN

În ansamblul operaţiilor care vizează identificarea fonemelor şi relevarea relaţiilor paradigmatice ale acestora, fonologia stabileşte raporturi de opoziţii contractate de foneme, scoţînd în evidenţă, în special, opoziţiile bilaterale, proporţionale şi privative, constituite din perechi de foneme corelative[1]. În lucrările de fonologie generală, existenţa opoziţiilor de tipurile arătate este exemplificată prin consoanele surde/sonore, vocalele scurte şi lungi, vocalele nazale şi orale din diferite limbi, consoanele dure şi moi din limba rusă[2]. S-a cristalizat opinia conform căreia nucleul unui sistem fonologic este constituit tocmai din opoziţiile corelative[3].

În literatura de specialitate (şi didactică) sistemul consonantic al limbii ruse este caracterizat de existenţa a două serii de corelaţii consonantice: *surd/sonor* şi *dur/moale*[4].

Aplicînd criteriile stabilirii opoziţiilor corelative de tipul arătat, o opoziţie consonantică dur/moale se prezintă în felul următor: opoziţia /t/ — /t'/ din limba rusă, de exemplu, are un caracter bilateral, fonemele opuse /t/ — /t'/ putînd fi caracterizate prin trăsături ca: +oclusivă, +dentală, +surdă, fiind opuse între ele prin lipsa sau existenţa palatalizării (diezării). Această opoziţie este, de asemenea, şi proporţională, întrucît trăsătura distinctivă de palatalizare (diezare) se regăseşte încă la 11 foneme (/p'/, /b'/, /f'/, /v'/, /m'/, /d'/, /s'/, /z'/ etc.). Totodată, opoziţia în discuţie este considerată şi privativă, deoarece fonemele nepalatalizate (/p/, /b/, /f/, /v/, /m/, /d/, /s/, /z/ etc.)., opuse perechilor lor palatalizate (/p'/, /b'/, /f'/, /v'/, /m'/ etc.), sînt lipsite de această marcă (adică de palatalizare), celelalte trăsături ale acestor foneme consonantice fiind comune cu perechile lor palatalizate.

Aşadar, existenţa palatalizării constituie o marcă distinctivă, un *plus* faţă de celelalte trăsături comune ale perechilor corelative şi, din aceste considerente, fonemele consonantice moi (palatalizate) sînt con-

---

[1] Vezi N. S. Trubetzkoy, *Osnovy fonologii*, Moskva, 1960, p. 94; Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1978, p. 93—94.

[2] Vezi N. S. Trubetzkoy, *op. cit.*, p. 94.

[3] Vezi V. A. Vinogradov, *Konsonantizm i vokalizm russkogo jazyka* (Praktičeskaja fonologija), Moskva, 1971, p. 33.

[4] Vezi R. I. Avanesov, *Fonetika sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*, Moskva, 1956, p. 162, 170; L. L. Bulanin, *Fonetika sovremennogo russkogo jazyka*, Moskva, 1970, p. 70—75; Zdeněk F. Oliverius, *Fonetika russkogo jazyka*, Praha, 1976, p. 101.

siderate *marcate* faţă de perechile lor dure (nepalatalizate), care, neavînd marca menţionată, sînt apreciate ca fiind elemente *nemarcate* ale corelaţiei respective[5].

În ultimele două-trei decenii, fonetica experimentală a acumulat suficiente date concludente, atît pe plan articulatoric, cît şi pe cel acustic, pentru a aduce unele corective cu privire la interpretarea caracterului specific al opoziţiei fonologice dur/moale a consonantismului rusesc. Pe bună dreptate, se consideră, în general, depăşită concepţia, destul de răspîndită (mai ales în literatură didactică), conform căreia opoziţia fonologică dur/moale în limba rusă se bazează pe lipsa sau existenţa articulaţiei suplimentare de palatalizare (de iotaţie) căreia, pe plan acustic, îi corespunde ridicarea timbrului în F2. Adică, diferenţa acustică a acestei corelaţii constă în opoziţia simplu/diezat.

A. A. Reformatskij, bazîndu-se pe unele date roentgenografice[6], a şi formulat rezerve privind caracterul ontologic adecvat al interpretării opoziţiilor în discuţie, în general, şi al modelului *nemarcat/marcat* al acestor foneme corelative, în special. El susţine că din consoana dură nu se poate obţine consoană moale numai prin „adăugarea", la această consoană dură, a mărcii înmuierii[7]. Această situaţie, susţine lingvistul menţionat, nu corespunde realităţii limbii ruse nici articulatoric, nici acustic, întrucît, sub aspectul articulatoric, caracterul dur al consoanelor ruseşti înseamnă minus palatalizare, plus velarizare (aceasta din urmă manifestată diferenţiat, pe consoane şi categorii de consoane), iar esenţa caracterului moale constă în palatalizare şi în lipsa concomitentă a velarizării (palatalizarea avînd, de asemenea, grade diferite de manifestare pe consoane şi categorii de consoane). Sub raportul acustic consoanele dure se caracterizează prin tonuri individuale joase, iar cele moi — prin tonuri individuale ridicate[8].

Concluzii similare au fost formulate, ceva mai tîrziu, şi de către alţi foneticieni din Leningrad, care afirmă că opinia tradiţională despre înmuierea consoanelor, ca rezultat al unei trăsături suplimentare, care se suprapune peste însuşirile consoanei dure, este simplistă şi nu corespunde realităţii[9].

Pe linia evidenţierii esenţei în domeniul articulatoric şi acustic în ce priveşte diferenţierea consoanelor dure şi moi, s-au obţinut însemnate date experimentale de diferite feluri, completînd şi adîncind în mod substanţial concluziile menţionate.

Se confirmă, fără echivoc, teza conform căreia opoziţia dur/moale a consonantismului rusesc are nu o simplă, ci o dublă caracteristică:

---

[5] Vezi N. S. Trubetzkoy, *op. cit.*, p. 292.

[6] Vezi H. Koneczna — W. Zavadowski, *Obrazy rentgenograficzne glosek rosyjskich*, Warszawa, 1956.

[7] Vezi A. A. Reformatskij, *O korreljacii „tvjordych" i „mjagkich" soglasnych* (v sovremennom russkom literaturnom jazyke), în Cl, III, 1958 (Supliment), p. 403—407.

[8] *Ibidem*.

[9] Vezi L. R. Zinder, L. V. Bondarko, L. A. Verbitskaja, *Akustičeskaja charakteristika tvjordosti i mjagkosti russkich soglasnych*, în „Voprosy fonetiki", Leningrad, 1964, p. 28.

lipsa palatalizării presupune existența velarizării și invers, ambele avînd în spectrul acustic formanții lor caracteristici: consoanele dure, la nivelul liniilor spectrale, se caracterizează prin formanți între 1000—2000 hz, iar cele moi — între 2000—3000 hz, diferența acustică dintre ele fiind determinată de raporturile de proporție dintre nivelurile liniilor spectrale amintite[10]. Cu alte cuvinte, prin apariția așa-zișilor „formanți duri" se slăbesc „formanții moi" și invers.

În consens cu cele afirmate, corelația dur/moale reprezintă nu o opoziție de tipul simplu/diezat, respectiv nonpalatalizat/palatalizat, ci o opoziție bemolat/diezat, respectiv, velarizat/palatalizat[11].

Totodată, s-a remarcat faptul că așa-zisa velarizare, considerată corelat articulatoric al timbrului bemolat, se manifestă diferențiat (din punctul de vedere al gradului de retragere și ridicare a rădăcinii limbii spre partea posterioară a cavității bucale) pe consoane și categorii de consoane. De exemplu, consoanele dorsale ([n], [s], [z] etc.) se velarizează într-un grad mai mic decît apicalele-cacuminale ([l], [r]), acestea din urmă, din punctul de vedere al velarizării, se aseamănă cu [š] și [ž]. Dintre consoanele dorsale dentale și alveo-dentale, fricativele se velarizează într-un grad mai mare decît oclusivele din aceeași categorie. O deosebire similară celei dintre fricative și oclusive se constată și în categoria consoanelor labiale [m], [b], [p] și [f].

Această manifestare diferențiată a velarizării și, în unele cazuri, lipsa ei, a prilejuit formularea ipotezei conform căreia articulația suplimentară de velarizare nu poate fi considerată drept o marcă articulatorică de același rang cu palatalizarea[12]. În același timp, pe plan acustic, suficiente date experimentale dovedesc existența, în spectrul acustic, a formanților caracteristici consoanelor dure, acestea posedînd un evident timbru bemolat, care poate fi considerat drept o marcă acustică de rangul timbrului diezat al consoanelor moi. Velarizarea, însă, cum am arătat mai sus, pare prea nesemnificativă, la majoritatea consoanelor, ca să producă efectul acustic menționat[13].

Dar dacă diferența acustică dintre consoanele dure și moi este de natură timbrală, atunci și corelatele articulatorii ale acestei diferențe de rezonanță trebuie căutate în sistemul funcției de rezonator a cavităților supraglotale. Datele experimentale somatice (mai recente și mai vechi) vin în sprijinul acestei presupuneri, arătînd că dubla caracteristică de articulare a opoziției în discuție constă în micșorarea volumului cavității faringale și amplificarea volumului celei bucale, la consoanele dure, și amplificarea cavității faringale și micșorarea celei bucale, la consoanele moi[14]. Adică, la rostirea consoanelor dure, volumul cavi-

---

[10] *Ibidem*, p. 32, 36. Vezi L. G. Zubkova, *Fonetičeskaja realizacija konsonantnych protivopoloženij v russkom jazyke*, Moskva, 1974, p. 42.

[11] Vezi L. V. Bondarko, L. R. Zinder, *O nekotorych differencial'nych priznakach soglasnych fonem*, în „Voprosy jazykoznanija", 1966, Nr. 1, p. 10—11.

[12] Vezi L. G. Zubkova, *op. cit.*, p. 35.

[13] *Ibidem*, p. 37.

[14] Vezi S. A. Baranovskaja, *Fonetičeskaja priroda oppozicii tvjordych i mjagkich soglasnych v sovremennom russkom jazyke*, în „Trudy Universiteta

tății faringale se micșorează în mod constant, în vreme ce la cele moi această cavitate se amplifică, schimbările respective fiind determinate de mișcarea, în două direcții, a mușchiului lingual: *înapoi* și *în sus* la producerea consoanelor dure, *înainte* și *în sus* la consoanele moi, volumul faringal, astfel, fiind micșorat, respectiv amplificat[15]. Concluzia, deci, este evidentă: caracterul bemolat al consoanelor dure se produce în urma „faringalizării" menționate[16]. Prin urmare, formulei acustice bemolat/diezat, pe planul corelatelor articulatorii, îi corespunde formula faringalizat/palatalizat[17], ambele consoane ale opoziției dur/moale avînd mărcile lor caracteristice. În consecință, ambele elemente ale corelației dur/moale sînt marcate.

În pofida acestor date și argumente, L. V. Bondarko[18], dincolo de toate dovezile de ordin fonetic, este de părere că numai consoanele moi din corelația dur/moale trebuie considerate marcate. Principalele argumente sînt următoarele:

— în sistemul flexionar al numelor caracterul primat îl au paradigmele cu teme consonantice dure;

— consoanele dure au o răspîndire mult mai largă (80% față de 20% ce caracterizează frecvența consoanelor moi) în lanțul vorbirii decît consoanele moi;

— experimentele fonologice (anchetele de tip test) dovedesc că vorbitorii de limba rusă percep palatalizarea consoanelor ca pe o marcă suplimentară, ceea ce nu se constată în cazul faringalizării (velarizării) consoanelor dure.

Legat de al treilea argument, ca o curiozitate, menționăm că practica limbii poate să dovedească și contrarul celor spuse. După mărturia lui A. A. Reformatskij[19], o actriță a Teatrului Mic din Moscova, interpretînd, în limba rusă, rolul Mss. Higgins din piesa lui Bernard Shaw „Pygmalion", tocmai prin rostirea consoanei [n], din replica *Nu?,* fără velarizare, respectiv faringalizare, a reușit, în vorbirea rusească, să creeze atmosfera limbii engleze, în care, după cum este cunoscut, consoanele nu au marcă suplimentară de faringalizare (velarizare). Iată că și faringalizarea (velarizarea), mai precis, lipsa acesteia, poate fi sesizată de vorbitori, ca o marcă suplimentară.

---

družby narodov im. P. Lumumby", T. XXII, Jazykoznanie, ed. 2, Moskva, 1967, p. 31; M. I. Matusevič, N. A. Ljubimova, *Artikuljacija russkich zvukov pod udareniem na osnove rentgenografičeskich dannych,* în „Voprosy fonetiki", Leningrad, 1964, p. 41; R. Jakobson, M. Halle, *Fonologija i jejo otnošenie k fonetike,* în „Novoe v lingvistike", ed. 2, 1962, p. 258; K. Bolla, *A Conspectus of Russian Speech Sounds. Atlas zvukov russkoj reči,* Budapest, 1981, p. 113—114, 116—148, 159.

15 Vezi L. G. Zubkova, *op. cit.*, p. 41.

16 Vezi și G. M. Fant, *Akustičeskaja teorija rečeobrazovanija,* Moskva, 1964, p. 211.

17 Vezi K. Bolla, *op. cit.*, p. 113.

18 Vezi L. V. Bondarko, *Nekotorye zamečanija po povodu markirovannosti-nemarkirovannosti členov fonetičeskich protivopostavlenij,* în „Issledovanija po fonologii", Moskva, 1966, p. 394—400.

19 Vezi A. A. Reformatskij, *op. cit.*, p. 407.

Dar nu aceste argumente în sine sînt importante, pentru că modelul nemarcat/marcat referitor la corelația dur/moale din limba rusă, în cercetările intralingvistice și chiar interlingvistice-tipologice poate fi operant, în cele interlingvistice-contrastive, însă, mai puțin, deoarece fonologia contrastivă urmărește cu predilecție nu atît paralelismele, universalii interlingvistice, ci diferențele, trăsăturile specifice, caracteristice unei anumite limbi. Specificul acestei corelații rusești, în comparație cu alte sisteme consonantice (sau chiar în comparație cu alte sisteme fonetico-fonologice), printre altele și din pricina neglijării fenomenului de faringalizare (velarizare) rămîne deseori incomplet și eronat prezentat.

Continuînd ideea despre dubla caracteristică a opoziției dur/moale, trebuie menționat faptul că complexitatea acustico-articulatorie a acestei corelații se reliefează și mai pregnant dacă o privim sub aspectul interdependenței dintre articulările principale (localizare și modul de articulare) și articulația suplimentară de palatalizare.

O relativă independență a celor două tipuri de articulații se poate constata numai în cazul labialelor, fapt ușor de explicat, deoarece la acestea articulația principală este labială, iar cea suplimentară, linguală.

In cazul consoanelor linguale, interdependența celor două tipuri de articulație se manifestă mai evident, în cazul unor categorii de consoane, și mai puțin evident, în cazul altora. Este îndeobște cunoscută deplasarea pînă la/sau aproape de zona palatală a focusului articulatoric al consoanelor [k'], [g'], [x'], precum și al lui [n'], [t'], [d'], [l'][20], fapt pentru care unii foneticieni, din punct de vedere fonetic, le consideră nu velare, respectiv dentale palatalizate, ci sunete palatale.

Modificarea situației și a așezării, în urma palatalizării, a organului fonator mobil se constată și la alte categorii de consoane: apicalele-cacuminale [l], [r], de exemplu, prin palatalizare devin dorsale[21], aplical-dorsalele [t], [d], [n] se transformă în dorsale[22].

Influența palatalizării (în mai mică măsură) se manifestă și asupra modului de articulație. Este general cunoscut fenomenul africatizării, în urma palatalizării, a unor consoane oclusive ca, de pildă, [t'], [d'] (rostite ca [c'], [$\widehat{d'z'}$]).

Aceste cîteva exemple, privind interdependența articulației principale și a celei suplimentare în realizarea opoziției dur/moale, dovedesc că despre identitatea celorlalte trăsături ale perechilor corelative se poate vorbi doar în cazul consoanelor labiale.

Din cele relatate mai sus putem extrage cîteva concluzii:

1. Atît consoanele *dure,* cît și cele *moi* au evidente mărci acustice de bemolat/diezat, cărora le corespund mărci articulatorii de faringalizat/palatalizat.

---

20 Vezi L. G. Skalozub, *Palatogrammy i rentgenogrammy fonem russkogo literaturnogo jazyka,* Kiev, 1963, p. 54.

21 *Ibidem,* p. 44—46. Vezi și M. I. Matusevič, N. A. Ljubimova, *op. cit.,* p. 41; K. Bolla, *op. cit.,* p. 120—122, 127—128, 145—148.

22 Vezi L. G. Skalozub, *op. cit.,* p. 64.

2. Despre identitatea trăsăturilor de bază ale perechilor de corelaţie dur/moale se poate vorbi, eventual, în cazul labialelor. La majoritatea consoanelor linguale, prin palatalizare, într-un fel sau altul, se modifică localizarea şi, mai rar, modul de articulare.

3. Consoanele ruseşti, din motivele arătate la punctele 1 şi 2, nu contractează opoziţii privative în accepţiunea clasică a acestui termen.

4. Opinia lui A. A. Reformatskij, formulată cu aproape 25 de ani în urmă, că esenţa corelaţiei dur/moale din limba rusă se exprimă nu prin formula $a/a^{\pm 1}$ (nemarcat/marcat), ci prin ceea de $a^{\pm n}/a^{\mp n}$ [23] (unde ambele elemente ale corelaţiei au mărcile lor caracteristice) este confirmată de cercetările ulterioare de fonetică experimentală.

ПРОБЛЕМА НЕМАРКИРОВАННОСТИ/МАРКИРОВАННОСТИ ЧЛЕНОВ ФОНОЛОГИЧЕСКОЙ ОППОЗИЦИИ ТВЕРДОСТИ/МЯГКОСТИ В КОНСОНАНТИЗМЕ РУССКОГО ЯЗЫКА

(Резюме)

На основе современных экспериментально-фонетических данных автор рассматривает артикуляторно-акустические корреляты оппозиции согласных по твердости/мягкости. При этом он придерживается взгляда, по которому данная оппозиция физически характеризуется двойственной природой: члены этой оппозиции акустически различаются по признаку бемольности/диезности, артикуляционно же — по фарингализации/палатализации. Каждый из указанных признаков фонологически значим. Следовательно, оба члена твердостно/мягкостной корреляции следует признать маркированными.

[23] Vezi A. Beformatskij, *op. cit.*, p. 470.

STUDIA UNIV. BABEŞ-BOLYAI, PHILOLOGIA, XXVIII, 1983

CU PRIVIRE LA SEMNIFICAŢIA PREPOZIŢIILOR ŞI CONJUNCŢIILOR

ONUFRIE VINŢELER

În etapa actuală, în lingvistica europeană, în toate limbile şi pentru majoritatea limbilor, s-a acumulat un material extrem de bogat privitor la aşa-zisele cuvinte auxiliare. O atenţie deosebită se acordă sensului lexical al acestor cuvinte şi funcţiilor pe care acestea le îndeplinesc în cadrul sintagmei, propoziţiei sau frazei. Dintre opiniile care au o răspîndire mai largă reţinem afirmaţiile conform cărora cuvintele auxiliare ar fi lipsite de un sens lexical şi că ele, la fel ca şi morfemele, servesc doar pentru exprimarea unor raporturi sintactice. Din această cauză, ele au şi fost introduse în categoria cuvintelor relaţionale. Despre acestea, precum şi despre alte însuşiri ale prepoziţiilor şi conjuncţiilor, s-a scris şi în lingvistica noastră, subliniindu-se îndeosebi elementul comun al prepoziţiilor şi conjuncţiilor, precum şi deosebirile dintre acestea şi celelalte cuvinte relaţionale[1].

Conceptul de cuvînt ca unitate a limbii, după cum se ştie, este o noţiune controversată în literatura de specialitate şi, din această cauză, a rămas în suspensie şi problema aşa-ziselor cuvinte auxiliare. Deşi ridicate la rang de cuvinte, cu unele excepţii, cuvintele auxiliare sînt studiate totuşi nu în lexicologie, cum ar fi normal, ci numai sau aproape numai în gramatică.

Noi am încercat şi cu alte ocazii să demonstrăm că atît prepoziţiile, cît şi conjuncţiile au un sens lexical propriu şi, ca atare, ele merită să fie studiate şi din punct de vedere lexical[2]. De altfel, ele figurează în dicţionarele explicative, dovadă că sînt considerate totuşi cuvinte de sine stătătoare şi nu morfeme sau desinenţe ale cuvintelor din cealaltă categorie.

În general, criteriile delimitării diferitelor categorii de cuvinte din punct de vedere formal şi funcţional nu coincid. Aceste două unghiuri de vedere grupează cuvintele în părţi de vorbire. Sub aspect formal, părţile de vorbire „semnificative“ şi cuvintele auxiliare sînt comparabile între ele şi, ca atare, sînt considerate toate cuvinte. În ceea ce priveşte criteriul funcţional, cuvintele în ansamblu se deosebesc radical; cuvintele auxiliare sînt doar participante la exprimarea raporturilor gramaticale. Astfel că aceste cuvinte doar în acest sens au funcţii de instrumente şi, prin urmare, numai din acest punct de vedere pot să

---

[1] Vezi D. D. Draşoveanu, *Observaţii asupra cuvintelor relaţionale*, în CL, 1968, nr. 1; Paul Miclău, *Semiotica lingvistică*, Ed. Facla, Timişoara, 1977, p. 73 şi urm.

[2] O. Vinţeler, *Leksičesko značenie predlogov russkogo jazyka*, în RRL, XII, 1967, nr. 6; O. Vinţeler, *Prepoziţia, conjuncţia şi particula*, Cluj-Napoca, 1978 (curs litografiat).

fie numite auxiliare. Dar şi în această funcţiune ele nu trebuie să fie identificate cu morfemele afixale. Din alt punct de vedere merită să fie subliniată încă o deosebire dintre cuvintele auxiliare şi afixe: afixele ocupă un anumit loc în cadrul cuvîntului, în timp ce cuvintele auxiliare nefiind componente ale cuvîntului, nu ocupă un loc oarecare în cadrul acestuia, ba mai mult, în cadrul sintagmelor şi propoziţiile au şi o anumită posibilitate de deplasare, o anumită autonomie, fie şi relativă. Argumentele de mai sus sînt, credem, un suport concludent în afirmaţia că şi cuvintele auxiliare merită să fie studiate în lexicologie.

De multă vreme se susţine ideea că gramatica este indisolubil legată de lexic şi că propoziţiile (frazele), precum şi sensul gramatical al cuvintelor (aici ar fi mai bine să folosim termenul de „funcţiuni") se află într-o diversitate de raporturi de reciprocitate cu sensurile lor lexicale. Orice raport sintactic are la bază un anumit sens lexical al cuvîntului regent sau dependent sau sensul mai multor cuvinte din cadrul unei unităţi sintactice.

Pornind de la ideea de mai sus este bine să menţionăm că sfera lexicului şi cea a gramaticii, pe lîngă deosebiri, posedă şi anumite elemente comune. Desigur, acestea diferă de la o limbă la alta. Dacă raportul dintre lexic şi morfologic are la bază subordonarea lexicului categoriilor morfologice, raportul dintre lexic şi sintaxă diferă. Modelul sintactic acţionează în sensul cuprinderii întregului material lexical al limbii date. Imposibilitatea utilizării unui anumit lexem concret într-o construcţie sintactică dată se explică nu prin proprietatea, prin capacitatea sintactică a modelului ca atare, ci prin imposibilitatea combinatorie a sensurilor lexicale ale cuvintelor pe care dorim să le îmbinăm în cadrul unei construcţii sintactice. Acest fapt vorbeşte despre deosebita importanţă pe care o are lexicul pentru sintaxă, de faptul că de cele mai multe ori materialul lexical nu poate şi nu trebuie să fie ignorat. Orice îmbinare a formelor cuvintelor este însoţită de sens. Multitudinea de mijloace de exprimare în raport cu planul conţinutului creează pentru fiecare limbă în parte nu numai forme complexe ale conexiunilor dintre lexic şi fenomenele gramaticale, dar adesea acestea duc şi la o dezmembrare specifică a însuşi planului conţinutului.

Lexicul acţionează şi ca mijloc de diferenţiere a sensurilor construcţiilor polisemantice din punct de vedere sintactic. Rolul lexicului creşte şi în cazul în care suportul morfologic este insuficient pentru rezolvarea unor probleme dificile ale sintaxei. În cazul de faţă avem în vedere părţile secundare de propoziţie. Pe de altă parte poziţia sintactică devine relevantă pentru reliefarea sensului cuvîntului dat. Sensul lexemului poate fi definit numai dacă se ţine seama de faptul că el aparţine unei anumite părţi de vorbire. Sînt cunoscute doar cazurile cînd o anumită calitate, un proces sau un fenomen etc. sînt redate prin cuvinte ce aparţin la părţi de vorbire diferite (cf. *frumos, frumuseţe, mers, a merge* etc.).

Cuvintele auxiliare, fiind lipsite de categoriile gramaticale, nu se deosebesc unele de altele pe plan morfologic. După funcţiile sin-

tactice însă este esențial să reținem că cuvintele auxiliare se deosebesc în privința sensurilor generale categoriale. Astfel, în timp ce prepozițiile contribuie la exprimarea subordonării sintactice a substantivelor (sau a substitutelor acestora) altor cuvinte din cadrul sintagmei sau propoziției, funcția conjuncției constă în exprimarea legăturilor cuvintelor în cadrul propozițiilor, precum și a legăturilor dintre componenții frazei. În cadrul construcțiilor prepoziționale, precum și a celor conjuncționale, există o diversitate imensă de tipuri de relații, în realizarea cărora prepozițiile și conjuncțiile își au un rol al lor bine stabilit. Rolul constructiv al cuvintelor auxiliare, cu mici excepții, este evident în marea majoritate a textelor. Dealtfel, tocmai prepozițiile și conjuncțiile definesc structura, țesătura fiecărui text în parte. Așa, de exemplu, în limba rusă (de altfel și în multe alte limbi) prepozițiile „atrag" după sine întreg sistemul prepozițional-cazual, stabilind relații între cuvinte în cadrul frazei și a textului, contribuind la exprimarea raporturilor spațiale, temporale, cauzale etc. Funcții similare au și conjuncțiile.

Legat de cele menționate mai sus se pune întrebarea: dacă admitem — și mulți admit acest lucru — că cuvintele auxiliare sînt doar indici (exponenți) ai raporturilor sintactice, oare atunci trebuie să admitem că aceste raporturi se construiesc fără o bază lexicală, semantică a cuvintelor auxiliare? Noi sîntem de altă părere.

Este adevărat că unii au încercat să rezolve problema existenței sensului lexical al prepozițiilor și conjuncțiilor plecînd de la funcțiile sintactice ale construcțiilor în care intră aceste cuvinte auxiliare. În realitate, însă, raportul sintactic (construcția) poate fi doar un mijloc auxiliar în privința precizării sensului lexical pentru că de fapt, problema se rezolvă pornind de la sensul lexical către raportul sintactic și nu invers. Sintaxa fiind etajul superior al compartimentelor limbii presupune lexicul, semanticul.

Referindu-se la probleme similare, deși la relații economice, Karl Marx preciza: „Chiar din faptul că este *o relație* rezultă că are două laturi care *se raportă una la cealaltă.* Fiecare dintre aceste laturi este privită separat; de aici rezultă felul relațiilor reciproce, acțiune lor reciprocă"[3].

Ca părți ale întregului sistem lexical al limbii, independent de faptul că intră sau nu în contact cu alte cuvinte, prepoziția și conjuncția, ca de altfel și cuvintele „semnificative" doar se afirmă într-un sens sau altul, se realizează unul dintre sensurile sale în construcțiile respective. Prin urmare, nu putem lua în considerare raportul sintactic fără a ține seama de sensul lexical. Așa precum nu se poate construi o clădire fără fundament, tot așa nu pot exista construcții sintactice fără sensul lexical al cuvintelor componente.

Pe de altă parte, este necesar să subliniem că rolul raportului sintactic nu poate fi exagerat în detrimentul sensului lexical, întrucît sen-

---

[3] Karl Marx, *Contribuții la critica economiei politice,* București, 1954, p. 249.

sul lexical niciodată nu se dizolvă în raporturi sintactice. Sensul lexical este o categorie independentă care, într-o bună măsură, deţine categoria raportului. Este, credem, clar că fără un sens lexical îmbinările diferitelor cuvinte nu ar fi putut exprima nici un fel de raporturi. Cuvintele sînt capabile de a subordona alte cuvinte numai avînd la bază un anumit sens lexical caracteristic fiecărui cuvînt în parte. Cuvîntul independent, regent, într-o anumită construcţie cere cuvîntul subordonat numai pe baza unui anumit sens.

În literatura de specialitate se întîlnesc nu rareori afirmaţii conform cărora cuvintele auxiliare au un sens doar în context şi de aici concluzia că ele primesc sensul de la context. Această concepţie este fundamental greşită. Contextul este doar un instrument, în cazul nostru un „prelungitor", care ne permite reliefarea sensului, dar să fie clar, *reliefarea* şi nicidecum transferul sau atribuirea de sensuri. Aici se are în vedere reliefarea acelor sensuri care s-au depus, care s-au format în decursul istoriei cuvîntului respectiv. Nu este mai puţin adevărat că în anumite situaţii cuvîntul (orice tip de cuvînt) poate primi un oarecare cuantum de sens de la frază, însă acesta este un sens contextual şi pînă se depune spre a deveni sens de bază el trebuie să fie mult timp utilizat în cele mai diferite contexte. Nu toate sensurile contextuale devin sensuri de bază. Sensurile de bază rămîn timp îndelungat neschimbate, ele doar variază puţin în raport cu modul de realizare în contact cu unele sau altele dintre cuvintele care intră în construcţiile respective. Cuvintele în cadrul unui context pot fi contextual libere şi dependente de context. În cadrul contextului cuvintele sînt legate atît sintactic, cît şi semantic şi se influenţează reciproc. Numai în contact, în cadrul unui context concret, ordonate după legile limbii date, cuvintele exprimă anumite raporturi sintactice.

Revenind la posibilităţile combinatorii ale cuvintelor, în cazul nostru, ale celor auxiliare, ajungem la posibilităţile de exprimare a unuia sau altuia dintre raporturile sintactice, pentru că realizarea acestor raporturi presupune unele posibilităţi combinatorii. Aşa, de exemplu, un raport spaţial, temporal sau cauzal etc. exprimat de o construcţie prepoziţională este la urma urmei rezultatul posibilităţilor de îmbinare ale unor cuvinte „semnificative" în cadrul cărora intră şi o prepoziţie. Astfel, într-o construcţie temporală în mod obligatoriu intră un cuvînt care poate denumi un anumit interval de timp sau pur şi simplu este legat de noţiunea de timp. În construcţia spaţială intră un cuvînt care arată locul, mai mare sau mai mic, spaţiul în general, în cadrul căruia se poate desfăşura o acţiune. Să luăm exemplele: „a călători de la Cluj la Bucureşti" şi „a călători de la ora două la ora zece". Construcţiile sînt identice ca structură şi totuşi una exprimă un raport temporal, iar alta unul spaţial. Deosebirea constă în faptul că cuvintele care se îmbină cu prepoziţiile limite în spaţiu şi limite în timp denumesc noţiuni spaţiale şi temporale şi din această cauză raporturile diferă.

Faptul că în construcţiile prepoziţionale intră o prepoziţie sau alta şi nu toate prepoziţiile (sau nu orice prepoziţie) dovedeşte existenţa unei

posibilităţi combinatorii ale prepoziţiilor respective cu cuvinte temporale, spaţiale etc. Aceasta este încă o dovadă că cuvintele auxiliare nu exprimă ele singure raporturi sintactice, ci doar contribuie la exprimarea relaţiilor şi atunci se pot ele numi relaţionale. Că într-adevăr nu cuvintele auxiliare exprimă independent raporturi sintactice se confirmă şi prin existenţa unor construcţii similare, care exprimă aceleaşi raporturi în lipsa prepoziţiilor sau a conjuncţiilor.

Adesea se pune problema: merită atîta atenţie cuvintele auxiliare? Răspunsul este pozitiv. Cuvintele auxiliare merită o atenţie deosebită pentru faptul că au cea mai mare frecvenţă în limbă şi nu se poate construi nici o frază fără participarea lor. În acest sens reproducem unele date din rezultatele obţinute de lexicografii sovietici şi germani. Astfel, dacă se adună frecvenţa primelor 53 de cuvinte din dicţionarul de frecvenţă al limbii ruse, sub red. lui L. N. Zasorina[4], care înregistrează un milion de unităţi lexicale, obţinem suma de 366 106 cuvinte, adică circa 35—36%, ceea ce reprezintă mai mult de o treime. Dintre cele 53 de cuvinte pe locurile iniţiale se află 17 prepoziţii şi conjuncţii: *v, na, s, k, po, za, u, iz, o, ot, dlea, do; i, a, no, čto, kotoryj*. Restul pînă la 53 sînt cîteva pronume, particule, adverbe, copula *byt'*, patru verbe, un substantiv şi un adjectiv. Situaţii similare s-au înregistrat şi în alte limbi, printre care şi în limba română şi în germană. Astfel, în germană şase cuvinte acoperă 12% din text. Acestea sînt: articolele *der, die, das*, conjuncţia *und* şi prepoziţiile *zu* şi *in*[6]. Datele de mai sus reflectă necesitatea studierii din toate punctele de vedere a cuvintelor auxiliare.

În ce priveşte frecvenţa cuvintelor auxiliare reţine atenţia faptul că în ea se reflectă structura tipică lexico-gramaticală a oricărui text, precum şi rolul de organizator al textului. La urma urmei, lexicul constructiv (cuvintele auxiliare) formează în realitate, organizează textul, pentru că el este purtătorul celei mai importante informaţii sintactice, pe de altă parte el este purtătorul semanticii generalizate. Prepoziţiile şi conjuncţiile compun o clasă de cuvinte relativ puţin numeroasă şi aproape închisă, însă ele intră în nucleul limbii şi în nucleul lexical individual al dicţionarelor[7]. Nu întîmplător pentru o serie de limbi, printre care şi limba rusă, s-au elaborat materiale speciale dedicate studiului practic şi teoretic al prepoziţiilor şi conjuncţiilor, în care pentru reliefarea sensului lexical s-a ţinut seama de factorii diferenţiali, integrali, sistemici şi asociativi. O contribuţie substanţială în rezolvarea acestei probleme spinoase o aduc analizele asociative şi distribuţionale ale construcţiilor prepoziţionale. Noi perspective în descrierea şi analiza cuvintelor auxiliare aduce studiul onomasiologic al lexicului şi grama-

---

[4] *Častotnyi slovar' russkogo iazyka*, sub red. lui L. N. Zasorina, Moscova, 1977.

[5] Vezi *Dicţionar de frecvenţă al limbii române*, sub red. lui O. Vinţeler (în manuscris).

[6] Vezi F. Kaeding, *Häufigkeitswörterbuch der deutschen Sprache*, Steigliz bei Berlin, 1911.

[7] P. N. Denisov, *Leksika russkogo jazyka i principy eë opisanija*, Moscova, 1980, p. 61.

ticii. Acest studiu va trebui să se facă diferențiat pentru că frecvența, posibilitățile de asociere sînt diferite în limbajul vorbit, în cel literar și în textul științifico-tehnic. În limba rusă, de exemplu, în textul științifico-tehnic se utilizează mai frecvent prepozițiile și conjuncțiile compuse care au un sens lexical mai pronunțat și care intră mai mult în componența construcțiilor cu substantive postverbale, contribuind astfel la comprimarea textului și la mărirea încărcăturii informaționale a textului. Pe de altă parte, textul devine mai ordonat, mai precis, mai sobru.

К ВОПРОСУ О ЗНАЧЕНИИ ПРЕДЛОГОВ И СОЮЗОВ

(Р е з ю м е)

В данной статье обсуждается один из сложных и трудных вопросов семантики и синтаксиса. Автор приводит ряд доказательств в пользу существования лексического значения у служебных слов. Вопрос о лексическом значении служебных слов рассматривается автором в контексте общей семантики, проведя ряд параллелей между служебными и самостоятельными словами на уровне семантики и синтаксиса.

RECENZII

Paul Schveiger, **Limbă şi vorbire în afazie,** Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, 176 p.

Cartea lui Paul Schveiger conţine următoarele părţi: *Introducere* (p. 5—8), *Funcţionarea creierului uman şi a calculatorului electronic ca aparate generatoare de limbă* (p. 13—37), *Componenţii semantic şi sintactic ai gramaticii normale şi ai celei perturbate de afazie* (p. 38—71), *Analiza lexico-morfologică a produsului verbal al afazicilor* (p. 72—109), *Încălcări ale sistemului fonologic şi fonetic în vorbirea afazicilor* (p. 110—138), *Consideraţii finale* (139—149), *Bibliografie* (p. 151—175).

Trebuie să menţionăm chiar de la început că este vorba de o carte cu caracter interdisciplinar. Aceasta se adresează, în mod inerent, mai multor grupe de specialişti, care aparţin cel puţin la trei categorii: cei care se ocupă de prima specialitate, cei care se ocupă de a doua şi — în fine — cei care se ocupă, într-un mod specific, de ambele.

Cartea supusă analizei studiază un domeniu aflat la intersecţia lingvisticii, neurologiei şi (cel puţin) a teoriei comunicării (obişnuite, cu ajutorul calculatoarelor electronice, a celei patologice modificate, dar şi alte forme), ea fiind un fel de „concluzie temporară" a cercetărilor lingvistice din domeniul afaziologiei (dar poate şi a altor cercetări de teoria comunicării).

Interdisciplinaritatea — implicită în cartea lui Paul Schveiger — nu are un caracter declarat, totuşi, aceasta este trăsătura ei centrală, caracteristică: autorul studiază fenomene de comunicare (lingvistice) specifice domeniului neurologiei cu mijloacele moderne logico-matematice caracteristice unor largi domenii, cum ar fi semiotica, teoria informaţiei etc. Interdisciplinaritatea acestei lucrări este intrinsecă — cititorul avizat rămînînd convins că mijloacele de cercetare adoptate de către autor sînt cele adecvate „intersecţiei" specifice alese spre cercetare. Trebuie precizat că această abordare interdisciplinară este — de altfel — singura care permite obţinerea unor rezultate promiţătoare în acest domeniu (şi este aproape singura utilizată de cercetătorii de pretutindeni).

Un lucru rămîne clar după lectura acestei cărţi: alegerea obiectului (domeniului) de cercetare interdisciplinară este o primă sarcină de importanţă majoră care stă în faţa cercetătorului care urmăreşte astfel de probleme aflate la hotarele mai multor ştiinţe. Pasul următor este alegerea „mijloacelor" de cercetare, care, să nu uităm, pot să aparţină (şi în cazul de faţă aparţin) unui al treilea domeniu sau chiar mai multora.

Cercetarea conţinută în cartea lui Paul Schveiger a fost efectuată asupra unui grup neomogen de afazici (etiologic şi cu forme de manifestare diferite), ceea ce reprezintă principala ei slăbiciune (explicabilă, totuşi, prin faptul că este prima cercetare de acest fel în literatura românească de specialitate: ne referim la lingvistică, pentru că şcoala românească de afaziologie este bine cunoscută în ţară şi în străinătate). Ca urmare a analizei acestui lot neomogen de pacienţi, lingvistul clujean a dovedit — odată mai mult — că diferitele tipuri de afazie se manifestă lingvistic diferit, că ele presupun analize diferite. Numărul destul de mare de pacienţi, de la care s-a adunat un material lingvistic concludent, permite să se afirme că — probabilistic — concluziile oferite de către autor sînt concludente, dacă avem în vedere şi faptul că principalele lucrări de lingvistică teoretică consacrate acestui domeniu analizează produsul verbal de cîteva propoziţii al unui număr extrem de redus de afazici.

Autorul cărţii a fost mai ales interesat de aspectele comunicative majore ale comportamentului lingvistic al pacienţilor săi şi — în consecinţă — a studiat mai puţin aspectele motorii, fonetico-fonologice ale „performanţei" lor comunicative. Aceste aspecte sînt prezentate mai ales pe baza impresionantei bibliografii parcurse, străine şi româneşti. Mult mai amănunţit sînt studiate aspectele sintactice şi semantice ale „mesajelor" emise de afazicii cercetaţi. Aceste din urmă as-

pecte au fost studiate cu ajutorul aparatului științific elaborat de „teoria gramaticilor generative", într-o variantă care poartă amprenta cercetărilor anterioare ale autorului, autor care a încercat în mai multe studii ale sale să găsească o soluție carențelor vădite ale teoriei gramaticilor generative, să le completeze cu rezultatele unor cercetări mai recente din domeniul teoriei actelor de vorbire, teoriei textului etc.

Trebuie semnalat și faptul că aparatul științific utilizat, deși aparent complicat, este logic construit, se bazează pe lucrări precedente ale autorului și ale altor autori români și străini, consultați cu scrupulozitate. Pentru lingvistul obișnuit cu cercetările de teren (de exemplu, cele dialectologice) datele prezentate în carte sînt — în sine — bine justificate. O serie de ilustrații, scheme, tabele, diagrame și foarte multe exemple (unele luate și din bogatul material al altor autori) din vorbirea afazicilor contribuie și ele la mai buna înțelegere a textului, text care este, totuși, extrem de dens, lipsit de înflorituri stilistice, „introduceri" și „fraze de legătură", care fac orice lectură mai ușoară.

Cît de utilă poate fi lectura acestei cărți pentru neurologi, o pot spune aceștia, un lucru este însă cert: bibliografia le-ar putea sugera și lor gînduri utile (cel puțin cu privire la rostul și posibilitatea unor cercetări interdisciplinare de viitor). Pentru lingvist însă cartea lui Paul Schveiger deschide perspective interesante și importante, mai ales ca posibilități de aplicare a rezultatelor.

În afara aspectelor teoretice și metodologice semnalate mai sus, trebuie menționat și faptul că lucrarea are un caracter aplicativ, rezultatele la care a ajuns autorul putînd oferi un adecvat punct de pornire pentru alte cercetări ale logopezilor, ale altor specialiști preocupați de recuperarea unor indivizi handicapați comunicativ. Credem că acest aspect merită să fie subliniat cu prisosință — ca una dintre valorile cuprinse în lucrare.

Cartea lui Paul Schveiger este un punct de pornire în lingvistica românească, fiind, în acest sens, o reușită. Dacă o măsurăm cu sarcinile posibile ale unei astfel de cercetări, ea reprezintă și unele lacune, de care — fără îndoială — autorul ei este cel mai conștient. Totuși (sau, poate, tocmai din aceste motive), această carte este o lectură — nu ușoară, dar interesantă și utilă.

I. T. STAN

V a s i l e F r ă t e a n u, **Critica gîndirii mitice** (Kritik des mythischen Denkens), Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980, 352 S.

Critica gîndirii mitice von Vasile Frăteanu ist ein bemerkenswertes Buch. Dieses Buch setzt sich in der Hauptsache, aber nicht ausschließlich, mit dem großen Denker Friedrich Nietzsche auseinander. Der „Fall Nietzsche" ist seit vorigem Jahrhundert ein Ort geistesgeschichtlicher Ablagerungen und fordert deshalb ein Höchstmaß an Hingabe und Genauigkeit von Seiten dessen, der zumindest einige wesentliche Implikationen aufzeigen will. Unser Exeget tritt diesen schwierigen Weg unter den besten Voraussetzungen an: erhat das ganze sehr umfangreiche, oft (zumindest scheinbar) widersprüchliche und wegen dem poetisch-aphoristischen Stil stellenweise zweideutige Werk Nietzsches durch Nach-Lesen und Nach-Denken bis in alle Einzelheiten kennengelernt und dazu eine beeindruckende Allgemein- und Spezialbibliographie durchforstet, die in den „Anmerkungen" am Ende jedes Kapitels zusätzlich kommentiert und am Schluß der Arbeit noch einmal genau angeführt wird. Schließlich muß von aller Anfang an gesagt werden, daß dieses immense Material von und über Nietzsche von einem reifen philosophischen Verstand aufgenommen worden ist, der am langwierigen Kontakt mit anderen hervorragenden Vertretern des modernen deutschen Denkens geschult wurde. Hinzu kommt noch, daß Frăteanu seine Ansichten und Schlußfolgerungen in einem ebenso präzisen wie angenehmen Stil auszudrücken vermag.

Nach den kurzen „Prolegomena", die den Forschungsgegenstand fixieren sollen, geht Vasile Frăteanu über zu den „Prinzipien der Metaphysik" von Nietzsche, die er dann sukzessiv behandelt als: das „dionysische Prinzip", das „apollinische Prinzip", das „tragische Prinzip", das „sokratische Prinzip" (dieses „historische" Prinzip wird von Nietzsche, so zeigt Frăteanu, den drei vorigen, „mythischen" Prinzipien entge-

gengestellt) und schließlich das „zarathustrische Prinzip". (Letzteres baut eigentlich Vasile Frăteanu aufgrund des Spätwerks des Philosophen auf und setzt es ein als terminologisch passende und vom Stoff her synthetischere Entsprechung zu den Prinzipien des „Willens zur Macht" und der „ewigen Wiederkehr", die auch die Auffassung vom Übermenschen einschließen.) Dieses Kapitel zeichnet den Rahmen dessen, was dann in den darauffolgenden eingehend behandelt wird. Die Titel zeigen folgende Problemkreise an: „Das Problem der Erkenntnis" bei Nietzsche (die gefühlsmäßig-intellektuelle, die intellektuell-gefühlsmäßige und die rein abstrakte Erkenntnis); „Die Bedeutung der Metaphysik" (sie wird aufgefaßt als Metaphysik der Immanenz, der Akzent fällt auf die menschliche Subjektivität und ihre „mythische" Variante, die dem „dekadenten" Menschen als überlegen entgegengestellt wird — Frăteanu vertieft hier die anfangs angeführten Prinzipien und ergänzt sie aufgrund verschiedener quasi lokaler, z.B. ästhetischer Betrachtungen des Philosophen); „Die Kulturphilosophie", die als Kapitel der Metaphysik aufgefaßt wird und dem echten Willen zur Macht in seiner Eigenschaft als mythisches Bewußtsein unterstellt ist (die mythisch-imaginative Metaphysik konkretisiert sich also in Bezug auf das Schicksal der Kultur, auf die moralischen, religiösen Werte, in Bezug auf die gesamte kulturelle Berufung des Menschen).

Diese vier Kapitel stellen sozusagen den „morphologischen" Teil der Exegese dar, die aufgrund Nietzschescher Texte und deren Zusammenschau unternommen wird. Die beiden letzten Kapitel erweitern den Rahmen der Behandlung durch Vergleiche und Gegenüberstellungen. In „Drei Momente in der Geschichte des Denkens: der Nietzscheanismus, die Lebensphilosophie, der Existentialismus" soll, wie schon der Titel anzeigt, der Standort des Denkers in einer spezifischen geistigen und spiritualistischen Entwicklung festgehalten werden. Dabei geht Frăteanu von der Überzeugung aus, daß Nietzsche weder als Vertreter der Lebensphilosophie noch als Vorläufer des Existentialismus betrachtet werden kann. Der Autor belegt diese Überzeugung analytisch durch parallele Längsschnitte durch die Substanz der Strömungen und Systeme, mit denen Nietzsche — fälschlicherweise — in Zusammenhang gebracht wird (Dilthey, Bergson, Unamuno, Heidegger, Sartre). In „Thesen und Antithesen" versucht der Autor schließlich, diesmal kategorisch antithetisch und im Zeichen der gegenseitigen Unvereinbarkeit, das Denken von Marx und Nietzsche gegenüberzustellen. Wiederum werden genaue Exkurse in die Welt der Begriffe, Ideen und Schlußfolgerungen des dialektischen Materialismus unternommen, dessen Überlegenheit der Verfasser entschieden hervorstreicht, vor allem, was die Bewährung und deren Effizienz in der Praxis anbelangt.

Die Arbeit besteht demnach aus zwei großen Teilen fast gleichen Umfanges. Zuerst wird die Bedeutung, der (analytisch dissozierte und gleichzeitig synthetisierte) Zusammenhang der Nietzscheschen *Textur* untersucht, dann wird dieses Denken *kontextuell* sowohl mit verwandten oder scheinbar verwandten (idealistischen, spiritualistischen, metaphysischen) und schließlich mit kategorisch entgegengesetzten (scharf materialistischen, dialektischen, praxisorientierten und auf revolutionäre Veränderungen hinzielenden) Denkrichtungen konfrontiert.

Bemerkenswert erscheint mir an der Arbeit von Vasile Frăteanu vor allem der erste Teil, d.h. Kapitel I—V, die Nietzsche selber gewidmet sind. Der Autor beherrscht, wie schon gesagt wurde, das Material, mit dem er arbeitet, vollkommen, er hat den nötigen Überblick, aber auch den Einblick, er vermag sich jederzeit auf Quellen zu berufen, die eine Meinung bestätigen oder widerlegen, er besitzt die seltene Fähigkeit, aus dem Dickicht der Texte die Grundlinien herauszulesen, durch die die Anordnung der Gedanken bestimmt ist, und aus denen ihre Bedeutung erhellt. Es genügt schon, wenn ich mich noch einmal auf die Idee des mythischen Menschenalters, des mythischen Menschen, der Substantz des mythischen Denkens beziehe. Diese Kategorien werden in Nietzsches Anschauung den „historischen" Perioden gegenübergestellt, die sie zyklisch zerstören und nach deren zersetzender Herrchaft die Menschheit sich zu einer neuen genuin-mythischen Blüte durchringen müßte. Daraus konstruiert Vasile Frăteanu ein Leitmotiv, das wahrscheinlich wichtigste und

relevanteste Leitmotiv seiner im übrigen fatal fragmentierten Betrachtungen und stellt damit seine allem authentisch philosophischen Denken eigene Kraft zur Synthese unter Beweis.

Die Geburt der Tragödie ist der Angelpunkt dieser morphologisch phänomenologischen Konstruktion. Hinzu kommen *Die fröhliche Wissenschaft*, *Also sprach Zarathustra*, *Der Wille zur Macht* und all die anderen entscheidenden Belege für Nietzsches Denken. Vom methodologischen Standpunkt wäre zu bemerken, daß die „exakte Konfiguration des Spezifikums von Nietzsches Denken", worin der Autor ein erstes fundamentales Anliegen sieht, eher *strukturell* als *genetisch*, eher „horizontal" als „vertikal" realisiert wird, obschon der Verfasser im Zustandekommen dieses Denkens ganz klar drei Etappen unterscheidet und wiederholt auf die spezifischen Unterschiede z.B. zwischen der *Geburt der Tragödie* als Ausgangspunkt und dem *Willen zur Macht* als Endpunkt dieses komplizierten Werdegangs hinweist. Die „morphologische" Dominante prägt dennoch Frăteanus Ausführungen. Seine Hauptgeste ist die der strukturellen und strukturierenden Gesamtschau einer doch so distonierenden Entsstehungsgeschichte; das beweist auch die Vernachlässigung der bekannten und in letzter Zeit oft behandelten Zäsur zwischen dem Frühwerk und dem Spätwerk Nietzsches und der Verzicht auf die umstrittene (dem Autor zweifellos bekannte) Hypothese, die posthumen Schriften und vor allem *Der Wille zur Macht* seien nachträglich, ohne Nietzsches Zutun und nicht in seinem Sinn, abgeändert worden. Vasile Frăteanu zieht es hingegen vor, das ganze Werk seiner Methodologie gemäß als einen (jenseits aller selbstverständlichen Akzentverlagerungen und gar Unstimmigkeiten) im wesentlichen homogenen und ausgewuchtet monolithischen Bau zu betrachten. Durch diese Vereinigung der Vielheit ist die Struktur zweifellos besser zu erfassen, wenn auch auf eine genaue Darstellung ihrer an Kontorsionen reichen Entstehung bewußt verzichtet wird.

Ich möchte noch die Sicherheit betonen, mit der der Verfasser seinen eigenen Standpunkt behauptet, indem er sich fallweise sowohl von der Substanz einiger untersuchter Grundideen distanziert, als auch Unstimmigkeiten im Text oder in dessen Geist herausstreicht. (Manchmal werden sie allerdings nur flüchtig angeführt, ohne daß weiter nach Gründen gesucht würde, die ja überdies aus den metaphorischen oder sogar geheimnisvollen Formulierungen auch hin und wieder schwer herauszulesen sind.)

Allgemein gesehn hat Vasile Frăteanu jedenfalls in diesen ersten — und entscheidenden — fünf Kapiteln die metaphysische Grundlage von Nietzsches Denken und ihre Auswirkungen im Bereich der Kulturphilosophie klar umrissen. Er dringt, oft spektakulär, vor bis zu einer rationalen und rationalistischen Neuordnung eines Gewebes von sensibel-metaphorisch-poetischen Gedanken oder Intuitionen, die ein marxistischer Exeget vorzunehmen verpflichtet ist, auch wenn Nietzsche ihr nicht in allem zustimmen würde.

Aufgrund dieser Erkenntnis hat der Autor auch das Bedürfnis verspürt, in den beiden letzten, massiven Kapiteln die Behandlung zu erweitern, den Nietzscheanismus zu konfrontieren mit der Lebensphilosophie und dem Existentialismus und ihm schließlich den Marxismus entgegenzuhalten. Sein zweites Hauptanliegen besteht nämlich im „Aufzeigen der Unterschiede und Gegensätze zwischen diesem Denken und dem marxistischen Denken".

Vasile Frăteanu, der den Lesern bisher nur durch sporadische Beiträge, allerdings von hohem intellektuellem Format, bekannt geworden ist, hat eine umfassende und tiefgreifende — für uns bahnbrechenden — Studie über Nietzsches Metaphysik und ihre kulturphilosophischen Besonderheiten erarbeitet. Die Arbeit behandelt aus luzider, rationalistischer, kritischer Sicht einen von Anfang an komplexen und schließlich durch bekannte historische Umstände über die Maßen kompliziert gewordenen geistigen Bereich. Sie verbindet philosophische Tiefe und philologische Exaktheit und darf als unmöglich zu vernachlässigender Bezugspunkt für alle zukünftigen verantwortungsbewußten Abhandlungen, unabhängig welcher Ausrichtung, zu diesem Thema gelten.

ION IANOȘI

G. G r u i ţ ă, **Acordul în limba română**, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1981, 198 p.

Lucrarea *Acordul în limba română* a lui G. Gruiţă sintetizează rezultatele cercetărilor din anii din urmă ale autorului, ea continuînd seria valoroaselor apariţii asigurate de Editura ştiinţifică şi enciclopedică, consacrate rezolvării, într-o nouă perspectivă, a unor aspecte fundamentale ale gramaticii limbii române.

După cum arată însuşi autorul, în prefaţă, volumul îşi propune să prezinte monografic unul dintre cele mai importante mijloace de realizare a coeziunii intrapropoziţionale în limba română — acordul, întreprindere deloc uşoară, dacă se are în vedere complexitatea deosebită a fenomenului supus cercetării.

Cartea este alcătuită din două părţi mari, urmate de concluzii, de lista cu bibliografia aferentă, izvoarele folosite, indicele de materii şi de un util rezumat, în limba franceză, ce face posibilă cunoaşterea — într-o limbă de largă circulaţie — a concepţiilor autorului în problema acordului, a fondului de idei al lucrării.

În partea întîi, *Consideraţii generale*, sînt discutate, clar şi concis, probleme fundamentale din punct de vedere teoretic: categorii deictice şi anaforice (ale termenilor acordului), acord şi recţiune, acord sintagmatic şi acord paradigmatic, definirea conceptului de acord, tipurile acordului, dezacordul etc. etc., însoţite de numeroase exemplificări, explicaţii şi note.

Partea a doua, *Reguli de acord*, cea mai extinsă (117 p.), reprezintă partea fundamentală a lucrării, în care se materializează contribuţiile autorului şi care asigură, în consecinţă, întregii cercetări o valoare ridicată şi originalitate incontestabilă. Ea se subîmparte în trei capitole, în primele două fiind prezentat acordul verbal, iar în cel de-al treilea, cel adjectival. Acordul verbal este descris în funcţie de anumite caracteristici (cuvînt inclusiv; substantiv colectiv, complet sau incomplet; nume propriu etc. etc.) ale termenului *A* monomembru (cap. I) ori ale celui plurimembru (cap. II): nonidentitate referenţială între elementele constitutive; identitate referenţială, denotativă; particularităţile lexico-gramaticale ale lui *A*; poziţia lui *B* în enunţ etc.

Capitolul III, consacrat acordului adjectival, ocupă — cum e şi firesc — un număr însemnat de pagini, dovadă a complexităţii şi diversităţii fenomenului. Cazurile speciale de acord, numeroase şi foarte variate, sînt clasificate de autor pe baza trăsăturilor termenului *A*, singura cale posibilă — după opinia noastră —, care asigură şi determinarea cauzelor ce generează încălcarea normelor gramaticale. Exemplificările, judicios selectate (din toate stilurile şi perioadele limbii), sînt însoţite de explicaţii convingătoare.

Principalul merit al autorului constă în abordarea cu competenţă şi siguranţa cercetătorului dotat cu un cert simţ al limbii şi cu un ascuţit spirit de observaţie a celor mai variate şi *dificile* situaţii de acord (verbal şi nominal), dintre care unele — şi nu puţine — n-au fost înregistrate pînă acum, iar altele, doar consemnate, interpretările lipsind sau fiind discutabile.

Lucrarea reprezintă o valorificare sintetică a tot ceea ce s-a realizat, mai cu seamă în literatura noastră de specialitate, în materie de acord. Ea, fiind bine structurată şi deosebit de îngrijit redactată, într-un limbaj adecvat şi accesibil nu numai specialiştilor (ceea ce la numeroase alte lucrări rămîne un deziderat), se adresează unui cerc de cititori foarte larg, constituind un răspuns competent şi la o cerinţă practică, anume aceea de a pune la îndemîna celor ce predau limba română un util instrument de lucru.

Cartea reprezintă o contribuţie de bază pentru sintaxa limbii române, motiv pentru care apreciem că lucrarea nu trebuie să lipsească din biblioteca specialiştilor — cercetători sau dascăli — şi nici de pe masa de lucru a celor ce, într-un fel sau altul, sînt legaţi de cultivarea limbii, pe care cu toţii o dorim corect folosită spre a-i păstra frumuseţea.

ŞTEFAN HÁZY

Grundzüge einer deutschen Grammatik. De un colectiv sub conducerea lui K. E. H e i d o l p h, W. F l ä m i g şi W. M o t s c h, Akademie-Verlag, Berlin, 1981, 1028 p.

Prezenta lucrare de proporţii impresionante se vrea o descriere completă a sistemului gramatical al limbii germane

contemporane și are ca bază *Skizze der deutschen Grammatik*, apărută la editura „Volk und Wissen" în 1972.

Grundzüge einer deutschen Grammatik se adresează în primul rînd germaniștilor, profesorilor care predau germana ca limbă maternă sau ca limbă străină, studenților germaniști, precum și lingviștilor în general. Principalul obiectiv al cărții este prezentarea sistemului limbii germane contemporane, a relațiilor interne din cadrul acestui sistem, inclusiv a fonologiei segmentale și a intonației. Lucrarea constă din 7 capitole.

Obiectul primului capitol îl formează prezentarea bazelor teoretice ale întregii lucrări. În centrul acestui capitol fundamental se află definirea teoretică a componentelor sistemului limbii: componenta semantică, sintactică, fonologică și comunicativ-pragmatică. Componentelor logică și comunicativ-pragmatică li se acordă pe tot parcursul cărții o atenție particulară, fapt ce reprezintă un merit deosebit al autorilor și în același timp o depășire a gramaticilor similare prin explicitarea relațiilor dintre realitatea obiectivă, conștiință și faptele de limbă. Un interes aparte este acordat și componenței structurilor semantice. Autorii operează cu noțiuni de semantică generativă, cum ar fi cea de „predicate" semantice, care dispun de anumite „argumente", aceste „predicate" (seme, noeme) formînd baza valenței sintactico-semantice a cuvîntului respectiv.

De componenta comunicativ-pragmatică ține intenția comunicării (enunț, întrebare, dorință, ordin), sfera valabilității enunțului — modalitatea — (siguranță, presupunere, îndoială), precum și stabilirea a ceea ce este nou (necunoscut) și a ceea ce este cunoscut în propoziție. Componenta sintactică se tratează detaliat în 2 capitole: „Wortgruppenkomponente" (cap. II) și „Wort-Komponente" (cap. III). Un rol deosebit este acordat legăturii dintre structura semantică și cea sintactică, în speță cuvîntului cu valențele sale semantice și sintactice.

Capitolul II se referă la semantica și funcția „grupurilor de cuvinte", de fapt a părților de propoziție. Structura propoziției se bazează în concepția autorilor pe 3 grupe de cuvinte: grupa subiectului, a predicatului și a circumstanțialelor. Hotărîtoare pentru sistemul părților de propoziție propus de autori este dependența lor semantico-sintactică față de predicat. Sistemul părților de propoziție diferă de prezentarea acestui capitol în alte gramatici, în primul rînd prin terminologia folosită, apoi prin sfera delimitărilor.

Capitolul III este dedicat claselor de cuvinte („Wortklassen"). Ca și în alte lucrări anterioare, autorii pornesc în clasificarea claselor de cuvinte de la criterii m o r f o l o g i c e. O clasificare strict semantică sau sintactico-distribuțională ar ridica unele dificultăți, în sensul unei imposibilități de aplicare consecventă la toate cuvintele. Criteriul morfologic nu înseamnă însă negarea celui semantic și sintactic. Astfel *articolul* și *numeralul* nu sînt prezentate drept clase de cuvinte distincte, iar clasa tradițională a *adverbelor* apare mult diversificată, cuprinzînd: *adverbele propriu-zise, cuvintele modale* („Modalwörter") și *particulele* („Partikeln"). Este de altfel procedeul folosit și de alți lingviști din R.D.G. (Cf. G. H e l b i g/ J. B u s c h a, **Deutsche Grammatik**) și din R.F.G. Cf. U. Engel, **Syntax der deutschen Gegenwartssprache**). Clasele de cuvinte sînt descrise luîndu-se în considerare componentele sistemului lingvistic. Se începe cu descrierea trăsăturilor generale, inclusiv a celor semantice, urmînd cele sintactice și, în sfîrșit, cele morfologice. După cum se poate ușor observa, ordinea tradițională este inversată.

Capitolul IV tratează probleme de t o p o l o g i e, pornindu-se de la împărțirea propoziției în *Vorfeld, Finitum* și *Hauptfeld*, în funcție de care se discută diferitele variante topologice posibile. Autorii deosebesc o topică de bază „Grundreihenfolge") și una inversă („Umordnungen der Grundreihenfolge").

Capitolul V sistematizează transformările diferitelor structuri gramaticale în propoziție și frază: transformări topologice, transformări de pasivizare, transformări de propoziții subordonate cu conectiv și fără, variante facultative în cadrul morfosintaxei.

Capitolele VI și VII sînt dedicate fonologiei, autorii demonstrînd că anumite mijloace segmentale și suprasegmentale au o funcție comunicativă. Deosebit de valoroase sînt încercările de a stabili legături cu celelalte componente ale sistemului, ca de exemplu cu sintaxa.

Lucrarea discutată se caracterizează printr-o concepție unitară asupra proble-

melor tratate, lăsînd impresia de omogenitate, în ciuda faptului că a fost elaborată de mai mulţi autori. Prin aceasta se realizează dezideratul exprimat în prefaţă, acela de a lega descrierea morfosintactică de cea semantică şi pragmatică. O asemenea îmbinare s-a dovedit a fi utilă şi pentru practica predării germanei ca limbă maternă şi străină.

Grundzüge... poate fi utilizată cu succes şi în perfecţionarea profesorilor de germană ca limbă maternă sau ca limbă străină, oferind un material bogat ce oglindeşte ultimele cuceriri ale lingvisticii germane şi internaţionale.

Prin cele de mai sus, lucrarea prezentată aici se dovedeşte a fi o remarcabilă descriere a gramaticii limbii germane, cu numeroase elemente originale atît din punct de vedere teoretic, cît şi practic.

ELENA VIOREL

Aniello Gentile, **La fortuna di Virgilio e la continuita della sua tradizione**, [Napoli], 1981, 34 p.

După două milenii de la moartea sa, Publius Vergilius Maro, autorul epopeii naţionale romane, „poema istoriei" şi a latinităţii, trăieşte viu şi puternic în conştiinţa posterităţii.

Într-un studiu de o demnă ţinută ştiinţifică, cu sentimentul de pioasă veneraţie, aşa cum se cuvenea la aniversarea a două milenii de la moartea poetului, Aniello Gentile, după un interesant şi instructiv incurs în viaţa şi opera poetului, din care se degajă portretul spiritual şi conturul personalităţii sale poetice, insistă asupra continuităţii lui Vergilius în conştiinţa umanităţii.

Bazat pe mărturii literare antice, pe documente, cronici şi manuscrise păstrate în biblioteci şi arhive, avînd în vedere traducerile, prelucrările şi influenţele, evocările şi studiile din literaturile moderne, Aniello Gentile urmăreşte, aşadar, rezonanţa pe care Vergilius a avut-o de-a lungul istoriei, perpetuarea în conştiinţa secolelor şi continuitatea neîntreruptă a acestei rezonanţe, „care este ca şi un cult", exagerată chiar şi falsă în unele perioade (credulul Ev Mediu face din Vergilius o figură de legendă), atingînd în Renaştere — cînd poeţii în frunte cu Dante, îl consideră model şi maestru — punctul său maxim.

Dintre toţi poeţii antichităţii nici unul nu s-a bucurat de o asemenea neîntreruptă recunoaştere şi veneraţie, Vergilius devenind cel mai cunoscut, mai popular şi îndrăgit, mai admirat decît Homer: „difuziunea latinii în Europa" este, după părerea autorului, „raţiunea istorică a acelei admiraţii majore pentru poetul latin".

Depistînd două căi ale tradiţiei, una doctă, literară, şi alta populară, care permanent se întrepătrund, autorul constată că Vergilius, poet nemuritor, şi *Eneida* „cea mai mare poemă a culturii păgîne" a devenit în întregime acceptată de cultura creştină, creînd o punte între două culturi şi spiritualităţi, datorită poeziei şi patrimoniului spiritual pe care, la distanţă de decenii, sufletul uman le percepe încă; se impune, aşadar, cunoaşterea limbii în care s-a scris această epopee, cea mai înaltă expresie a latinităţii, limbă prin care, de două mii de ani, Vergilius şi alţi antici le vorbesc urmaşilor din toată lumea.

Vergilius, „cel mai mare şi sublim poet pe care l-a avut Roma", — conchide autorul — a devenit, prin sensul profund al artei şi prin fuziunea formativă pe care o degajă în toate timpurile, cu adevărat un poet universal şi nemuritor.

VERONICA MOCANU-HICEA

Intreprinderea Poligrafică Cluj, Municipiul Cluj-Napoca, cda. nr. 3010

În cel de al XXVIII-lea an (1983) *Studia Universitatis Babeş-Bolyai* apare în specialităţile:

matematică

fizică

chimie

geologie-geografie

biologie

filozofie

ştiinţe economice

ştiinţe juridice

istorie

filologie

На XXVIII году издания (1983) *Studia Universitatis Babeş-Bolyai* выходит по следующим специальностям:

математика

физика

химия

геология-география

биология

философия

экономические науки

юридические науки

история

филология

Dans sa XXVIII-e année (1983) *Studia Universitatis Babeş-Bolyai* paraît dans les spécialités:

mathématiques

physique

chimie

géologie-géographie

biologie

philosophie

sciences économiques

sciences juridiques

histoire

philologie